НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА МОВА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кафедра українського ділового мовлення

ДЕРЖАВНА МОВА

Навчальний посібник

2022

УДК 811.161.2
Д 36

Автори:

Орися ДЕМСЬКА, доктор філологічних наук, професор, Голова Національної комісії зі стандартів державної мови (2019 – 2021 рр.);

Лариса ГОЛІЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України;

Леся АЛТИЦЕВА, кандидат філологічних наук, доцент, старший викладач кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України;

Ірина ЖИТАР, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України;

Наталія КАВЕРА, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України;

Катерина ПАРШАК, кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри українського ділового мовлення Національної академії Служби безпеки України.

Рецензенти:

Анатолій ВИСОЦЬКИЙ, доктор філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти, декан факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова.

Володимир КУЗЬМЕНКО, доктор філологічних наук, професор кафедри східноєвропейських мов Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії Служби безпеки України.

Рекомендовано до друку на засіданні редакційно-видавничої ради
Національної академії Служби безпеки України
(протокол № 4 від 30 вересня 2022 року)

Д 36 **Державна мова** : навч. посіб. / [Орися ДЕМСЬКА та ін.]. – Київ : Нац. акад. СБУ, 2022. – 248 с.

У навчальному посібнику розглянуто особливості практичного застосування української мови як державної в професійному спілкуванні, зокрема: схарактеризовано труднощі акцентуації слів, звернено увагу на смислорозрізнювальну функцію наголосу, ґрунтовно пояснено складні випадки орфографії в службових документах, систематизовано типові порушення лексичних норм державної мови, докладно описано реалізацію граматичних норм у службовому спілкуванні. Посібник допоможе своїм користувачам застосовувати державну мову на належному рівні в професійній діяльності, добре підготуватися до іспиту на визначення рівня володіння державною мовою 2.0 (для виконання службових обов'язків), а також підвищити рівень культури індивідуального фахового мовлення.

На обкладинці використано роботу української художниці Алли ГОРСЬКОЇ – мозаїчне панно «Дерево життя».

УДК 811.161.2

© Національна академія
Служби безпеки України, 2022
© О. М. Демська, Л. М. Голіченко, Л. Ю. Алтицева,
І. В. Житар, Н. В. Кавера, К. Д. Паршак, 2022

ЗМІСТ

ПРОМОВА ПРО МОВУ 5

ПЕРЕДМОВА 7

РОЗДІЛ 1. НАГОЛОС 17
1.1. Наголошування слів, яке змушує нас задумуватися 17
1.2. Два наголоси в одному слові 26
1.3. Коли наголос змінює значення слова 28

РОЗДІЛ 2. ВИРАЗНІСТЬ МОВИ І ТЕКСТУ 31
2.1. Велика літера 31
2.2. Графіка тексту: лапки і скісна риска 40
2.3. Форматування тексту: букви, цифри, крапки, дужки і тире 45

РОЗДІЛ 3. ЯК ПРАВИЛЬНО НАПИСАТИ 48
3.1. Складні слова, скорочення й абревіатури: з великої літери, разом, окремо, з дефісом 48
3.2. Як записати ваше прізвище 61
3.3. Географія написана правильно 67

РОЗДІЛ 4. ГОЛОВНІ В ГРАМАТИЦІ 85
4.1. Іменники в діловому мовленні: родовий, давальний і кличний 85
4.2. Дія плюс слово: дієслово й дієслівні форми 105
4.3. Між підметом і присудком 110

РОЗДІЛ 5. ДРУГОРЯДНІ, АЛЕ ВАЖЛИВІ 114
5.1. Високий – вищий – найвищий: ступені порівняння прикметників 114
5.2. Цифра і число 118
5.3. Слова на службі 130

РОЗДІЛ 6. СЛОВА В МОВІ 139
6.1. Коли зі словами не все однозначно 139
6.2. Компанія чи кампанія: майже схожі слова
з різними значеннями 156
6.3. Своє і чуже 190
КОРОТКИЙ ЛЕКСИКОН СИНОНІМІВ 200
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 244

ПРОМОВА ПРО МОВУ

Основним складником націєтворення кожної держави є мова. Це стосується будь-якого громадянського суспільства, його національної сутності, кожної національно свідомої людини. Тарас Шевченко писав:

Ну, що б здавалося, слова…
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!..
Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!

Зараз в умовах російсько-української війни саме державна мова значно посилила свої позиції в нашому суспільстві. Спілкуватися українською – значить ідентифікувати себе, свою національну належність, свідомість і нескореність.

Українська державна мова як національний феномен виконує об'єднавчу роль для всього українського народу. Вона націєтворчий рушій до єднання, маркер патріотичності та любові до рідної держави. Мова – одна з найсуттєвіших ознак української нації, найважливіший показник державності та незалежності. Ми не повинні більше допустити, щоб сусідня країна й надалі «звільняла» російськомовне населення по всій території України. Адже зрозуміло з нинішніх подій: саме наше бажання спілкуватися українською стало однією з причин вторгнення росії.

Мова нашої держави – це мова вільних людей, відданих вільній землі, які мають громадянську гідність та цінності. Тільки національно несвідома людина може соромитися спілкуватися українською. Зараз нам украй потрібно знищити вплив усього російського, зокрема на культуру, науку, релігію, політику

й повсякденне життя. Адже мова ворога стала в Україні чи не основним елементом маніпулятивної пропаганди, інструментом розпалювання ворожнечі та руйнування нашої держави зсередини.

Саме тому державна мова – це зброя. На всіх історичних етапах української держави, навіть у «найтемніші» часи її занепаду, справжні герої, не ховаючись, ставали на боротьбу за українську мову, не боялися спілкуватися нею, популяризувати її, незважаючи на постійний «культурний» і «політичний» булінг: Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, І. Нечуй-Левицький, П. Куліш, І. Пулюй, П. Житецький, Т. Рильський, І. Франко, Леся Українка, В. Винниченко, М. Грушевський, Микола Хвильовий та багато інших національно свідомих українців, які продовжили боротьбу за мову вже у XX ст., ніколи не зрікалися її, відстоювали її право на життя серед інших національних мов. Вони дали нам мову в руки як зброю для подальшої оборони. Тепер кожен із нас є тим героєм, що несе у світове суспільство меседж непереможного воїна світла, який мовою-зброєю захищає національний інформаційний простір.

Розмовляти українською – боронити насамперед пам'ять про героїчні покоління, берегти культурний національний простір, історичний спадок українського народу, а також прокладати шлях у вільне майбутнє нашої держави.

Т.в.о. Голови Служби безпеки України
генерал-майор **Василь МАЛЮК**

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні врешті-решт настає слушний момент сказати, що ми – українці – мали велику переможну історію своєї мови. Ми програвали битви, але виграли війну.

Імперія, яка системно всією потугою нищила й забороняла українську мову, знущалася і насміхалася з неї, упродовж кількох століть не досягла своєї мети, сформульованої як української мови ‘не было, нет и быть не может’ (Валуєвський указ).

Українська мова з об’єкта заборони та зневаги стає мовою держави-члена Європейського Союзу – найпотужнішого геополітичного й інтелектуально-культурного утворення світу в XXI столітті.

Коли сьогодні в картах ґуґл задати дві точки Бад Емс і Страсбург, щоби визначити між ними фактичну просторову відстань, то матимемо найкоротший шлях 241 км. Як стверджує той же ґуґл, цю відстань можна подолати пішки за два дні та чотири години, залізницею – за чотири години і двадцять хвилин, автомобілем – дві години двадцять вісім хвилин. Однак для українців ця відстань має зовсім іншу метрику. Між цими двома географічними точками Європи пролягає сто сорок шість років – дві світові війни, дві російсько-українські війни початку XX і XXI століть, голодомор і геноцид – від таємного Емського указу російського царя, підписаного в німецькому містечку Бад Емс, і до отримання статусу кандидата в члени Європейського Союзу зі столицею у французькому Страсбурзі.

Шлях української мови до Страсбурга із зупинкою в Бад Емсі почався в Санкт-Петербурзі 1863 року Валуєвським циркуляром. Чи не найважливішою була подія в німецькому Бад Емсі, там, де двадцять сім років до Емського указу «Весна народів» змінювала

правила життя європейського континенту, даючи життя ідеям демократії, лібералізму, націотворення й соціалізму, серед яких ідея націотворення безпосередньо була пов'язана з мовою, культурою, релігією, історією та географією. Інакше кажучи, коли в Європі зароджуються національні держави, українців у Бад Емсі позбавляють головних чинників, на основі яких сформуються ці держави, – мови, культури, історії. Передовсім мови.

Від 1863 року українська мова офіційно перебувала в умовах виклику, перманентної зовнішньої кризи, підсилених наративно часто самими ж українцями. Квінтесенція цього наративу 'нас нищили … нам не давали …'. Ситуація була парадоксальною: з одного боку, ми займали 'офіційну' позицію жертви, а з іншого – 'лупали сю скалу' не те, що не кажучи про успіхи, а навпаки, успіхи оцінювали настільки критично, що врешті знову і знову з'являвся головний наратив поразки.

За лейтмотивом поразки важко побачити досягнення, однак даймо відповідь хоча б на такі два ad hoc запитання: Якщо немає досягнень, то чому потрібно було Валуєвський указ посилювати таємним Емським едиктом і далі системно творити заборони аж до заборони відзначати столітній ювілей Тараса Шевченка у 1914 році? [див. 3] Чи можливо було би без жодних досягнень розгорнути настільки масштабну політику українізації на початку XX століття?

Щодо політики українізації не одна сторінка написана про поразку. Занадто мало досліджено і написано про те, що досягнення українізації не спромоглася подолати навіть радянська політика русифікації. Частково знівелювати, але не подолати. Свідченням того є факт, що передвісником колапсу Радянського Союзу стає Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 року. Непересічний кар'єрний шлях від 'не было, нет и быть не может' до головної мови в державі на європейському континенті.

Відтак 28 жовтня 1989 року – офіційна дата набуття українською мовою статусу державної. У преамбулі до закону йдеться: *«… Українська мова є одним з вирішальних чинників національної самобутності українського народу. Українська РСР забезпечує українській мові статус державної з метою сприяння всебічному розвиткові духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної майбутності…»* (Закон УРСР «Про мови в Українській РСР»).

Статус державної de jure треба ще було перетворити на de facto статус державної мови. Це виявилося не найпростішим завданням.

У пострадянській Україні процес русифікації не зник зі зникненням СРСР. Потенційна енергія мовної колонізації зберігалася практично до 20-х років XXI століття і проявляла себе через маніпуляції з Європейською хартією регіональних мов або мов меншин, ухвалення антиукраїнського закону «Про засади державної мовної політики», позов до Конституційного Суду щодо Закону України «Про засади функціонування української мови як державної», через демонстративну відмову від послуговування державною мовою високопосадовцями на офіційному рівні, через практики збереження російської мови в економічній сфері, у середній та вищій школах, сприяння російськомовній книжковій справі, аж до іронізування або жартів з української мови в попкультурі – це виразний, але далеко не повний перелік заходів, скерованих на те, щоби за будь-яку ціну зберегти російсько-українськомовний status quo на користь російської в українській державі.

Однак в одну ріку двічі не входять.

Далеко не прості процеси державотворення, украй складна розбудова мовного законодавства, зумовлена проактивною позицією громадянського суспільства, задали якісно іншу політичну рамку мовної розбудови держави. У цій рамці з’явився Закон України

«Про засади функціонування української мови як державної», де врешті у назві закону чітко прописано статус державної мови. Далі в імплементацію цього Закону постали дві мовні державні інституції, яких не існувало в жоден історичний період: Національна комісія зі стандартів державної мови як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом та Уповноважений із захисту державної мови. У такий спосіб завершився процес інституалізація державної мови: вивчення державної мови в школі й обов'язковий іспит ЗНО – кафедри української мови та філологічні факультети у вищій школі – Інститут української мови Національної академії наук України – Національна комісія зі стандартів державної мови – Уповноважений із захисту державної мови – мовні громадські організації. Отже, із Законом України «Про засади функціонування української мови як державної» завершено перетворення української мови з de jure на de facto державну мову України. Цей факт, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС ставить вимоги до впорядкування мовного поля відповідно до нових реалій життя і викликів часу.

Будь-яке впорядкування починається з визначення засадничих понять. Для нас такими є країна, держава, нація, державна мова, мовна політика.

В українському політичному дискурсі слова *країна* і *держава* вживають як синоніми, що не відповідає суті речей. *Країна* – це культурно-історична форма організації людей, розселених у певному географічному просторі. Країна може бути бездержавною, частиною іншої держави або розділеною між кількома державами, як-от *Лапландія* входить до складу держав *Норвегії, Швеції, Фінляндії, Росії; Україна* на 1900 рік належала до *Австро-Угорщини* та *Росії*. Тобто *країна* – не обов'язково *держава*.

Держава ж є політичною формою організації людей, якій належить прерогатива встановлення і реалізації свого права на визначеній території. *Держава* може бути унітарною, як *Україна* чи *Польща*, або ж об'єднувати кілька країн, як-от *Бельгія* об'єднує країну *фламандців* і країну *валлонів*.

Країна корелює з народом, людністю або мешканцями. *Держава* – з нацією і громадянами.

Щодо розуміння поняття нація, то чи не найопитмальнішими визначеннями для нас можуть бути такі: *нація* «…група людей, які усвідомлюють, що вони формують спільноту, мають *спільну* культуру, пов'язані з виразно позначеною територією, мають *спільне* минуле і *спільний* проект на майбутнє…» [2]. «Певна група людей стає нацією там і тоді, де і коли члени цієї групи однозначно визнають *спільні* взаємні права та обов'язки завдяки членству в цій групі» [1] *Політична нація* – «культурно-політична спільнота, яка усвідомила свою самостійність, *єдність* та особливі інтереси» [4].

Ключовим поняттям у наведених визначеннях є поняття *'спільності/єдності'*. Спільні територія, минуле, культура, мова і/або релігія є базовими характеристиками політичної єдності громадян-людей, наділених обов'язками та правами щодо держави. У наведеному переліку спільностей детермінативними є мова і культура: головним винаходом культури та її інструментом є *мова,* без мови немає культури і людини. Стратегії застосування *мови* в суспільстві є частиною культури цього суспільства. Одна зі стратегій застосування мови є наділення тієї чи тієї мови статусом державної.

Державна мова – це правовий статус мови, уживання якої обов'язкове в офіційних документах та публічних сферах суспільного життя держави, зокрема, законодавстві, управлінні, судочинстві, війську, освіті. Забезпечення державного статусу мови відбувається

через *мовну політику* – свідомі заходи, кроки, дії, зусилля, метою яких є формування бажаної індивідуальної та суспільної мовної поведінки.

Держави Європейського Союзу сформували чотири різні навзаєм несумісні моделі мовної політики: 1) офіційна одномовність (Франція, де французька мова визнана національним символом), 2) офіційна одномовність, що бере до уваги мови корінних народів і/або національних меншин (Австрія, Болгарія, Іспанія, Польща, Сербія, Словаччина Хорватія); 3) мовний нейтралітет (зазвичай це або королівства, або колишні імперії, або держави з федеративним устроєм (Чехія, Данія, Греція, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Португалія, Швеція, Угорщина, Італія); 4) офіційна багатомовність (Бельгія, Ірландія, Фінляндія, Швейцарія).

З огляду на географічний, політичний, культурний контекст Україна як кандидат у члени ЄС може обрати одну з моделей, або ж запропонувати власну. Найважливішими чинниками, які впливають на засади державної мовної політики, є тип держави та мовний ландшафт країни.

Україна за формою державного устрою є унітарною державою (Конституція України, стаття 2). Це означає, що вона не має у своєму складі будь-яких інших державних утворень з елементами суверенітету. На всій території унітарної держави, як правило, діє єдина конституція та чинні єдина законодавча, судова, фінансова та податкова система.

Мовний ландшафт нашої країни є складним, утвореним із багатьох мов, що мають різний статус, сліди диглосії на користь зовнішньої мови, маніпулятивні мовні практики політичного характеру. Будувати унітарну державу-члена Європейського Союзу лише на основі титульної нації без урахування інших у поліетнічній, полікультурній, полімовній країні у XXI столітті небезпечно. Тому

враховуючи етнічну, культурну, історичну гетерогенність України та Європи, геополітичне розташування України, досвід переможної війни, нову суб'єктність та глобальні виклики світу, основним принципом українського державотворення має бути принцип єдності різноманіття, передовсім мовної єдності.

Сучасне «добре суспільство плекає розмаїття й заохочує до творчого діалогу між своїми різними культурами та властивими їм моральними баченнями», однак чітко розуміє і враховує той факт, що полікультурне суспільство «не може бути стабільним і тривалим без розвитку серед своїх громадян спільного чуття належності», і це чуття належності повинно мати не етнічний, а політичний характер [2]. Тому держава Україна має базуватися на принципі інклюзивності, який передбачає приймати/охоплювати всіх, дати змогу належати всім, хто добровільно бажає належати до української політичної нації та бути громадянином України.

Добровільне прагнення передбачає прийняття обов'язкових спільних принципів: по-перше, *визнавати спільні права і обов'язки* – «певна група людей стає нацією там і тоді, де і коли члени цієї групи однозначно визнають спільні взаємні права та обов'язки завдяки членству в цій групі" [1]; по-друге, сповідувати спільні цінності, звернені в майбутнє, що їх озвучив Іван Франко – *дух, наука, думка, воля;* і по-третє, мати спільний проєкт майбутнього, який можна сформулювати *як незалежна модерна ефективна відкрита правова держава Україна – впливовий член Європейського Союзу.*

Говорячи про успішний проєкт нашого майбутнього, потрібно враховувати, що він вимагає від суспільства бути «заснованим на високорозвинутих технологіях і прагненні до безперервного зростання, яке потребує мобільного поділу праці, постійного, частого і *загальнозрозумілого спілкування малознайомих людей,* що передбачає обмін чіткими поняттями через *стандартну мову»* [1].

Відповідно, загальнозрозуміле спілкування малознайомих людей передбачає обов'язкове володіння мовою, зрозумілої всім членам суспільства. Звідси вимога до політичної нації **мати одну спільну мову** в багатомовному світі, а до індивіда – володіти цією спільною мовою, оскільки саме 'процеси комунікації відіграють основоположну роль у створенні згуртованих суспільств' у глобалізованому світі. А це далі вимагає запровадження відповідної *мовної політики* як інструменту досягнення бажаної індивідуальної та суспільної мовної поведінки в державі та світі.

Україна конституційно засвідчує *'офіційну одномовність, що бере до уваги мови корінних народів і національних меншин'* як засадничу модель мовної політики: *«Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом»* (Конституція України, стаття 10). Хоча вже сьогодні щораз більше стає зрозуміло, що надходить час змінити цю норму найвищого закону України. Щонайменше російська мова, як мова злочину і терору повинна і може бути усунена з Конституції України. Натомість мова кримських татар має і може бути зафіксована в Конституції.

Українське військо, українські громадяни сьогодні відвоювали собі право сформувати статтю 10 Конституції України так: *Українська мова є державною мовою Української держави.* Відповідно, норми закону щодо всіх інших мов в Україні задати іншою статтею Конституції.

Мовна політика унітарної держави з політичною нацією і членством у багатомовному політичному утворенні щонайменше має базуватися на тому, що державна мова є спільною цінністю держави та її громадян. Принцип єдності різноманіття – створювати передумови для персональної полімовній ідентичності: державна мова плюс рідна мова, якщо інша, ніж державна, плюс офіційна мова Європейського Союзу. Таким чином обов'язкова державна одномовність України не заперечуватиме, не обмежуватиме, а навпаки, передбачатиме співіснування багатьох мов. Урешті-решт, що більше мов знає людина, то більше шансів у неї бути успішною.

Традиційні національні держави, що виникали у XIX столітті або на початку XX століття, щоби мати майбутнє, повинні змінюватися, відкриватися на різноманітність. Держави, які відновлюють свою давнішу державність у постколоніальних глобалізованих умовах, позбавлені можливості спочатку стати класичними національними державами, а потім змінюватися і відкриватися на різноманітність. Вони відразу змушені враховувати виклики XXI століття. Глобальним викликом 20-х років XXI століття є кінець звичного світу, де Україні була відведена роль об'єкта, на яку ми зрештою не погодилися. На політичній арені нового часу з'явилася Україна з власним характером, власною культурою і власною мовою. Ми, наша культура і наша мова мають бути важливими і сильними для нас і для світу. Виконання цього масштабного завдання пов'язане з виконанням багатьох менших завдань: послуговування державною мовою в приватному та офіційному житті, належне опанування мови в процесі освіти, складання іспиту ЗНО як обов'язкового для громадян, також обов'язкового спеціального іспиту з державної мови для одержання громадянства, посилення української мови економічно на світовому

ринку мовних товарів і послуг, правове забезпечення української мови як однієї з офіційних мов Європейського Союзу.

1. Ґелнер Ернест. Нації та Націоналізм / Пер. з англ. – К.: Таксон, 2003; http://litopys.org.ua/gellner/gel02.htm
2. Ґібернау Монсерат. Ідентичність націй / Перекл. з ісп.
3. Кубайчук Віктор. Хронологія мовних подій в Україні: зовнішня історія української мови. К.: К. І. С., 2004; http://movahistory.org.ua/index.php
4. Сміт Ентоні. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 320 с.

Голова Національної комісії
зі стандартів державної мови (2019 – 2021 рр.)
доктор філологічних наук,
професор **Орися ДЕМСЬКА**

РОЗДІЛ 1

НАГОЛОС

1.1. Наголошування слів, яке змушує нас задумуватися

Наголос – це ‘виділення складу в слові посиленням голосу або підвищенням тону’. В українській мові наголос *вільний* і *постійний*.

Вільний наголос – це коли наголос не прив’язаний до певного складу. В одних словах наголошеним може бути перший склад: *бі́льший, вла́сник, скі́льки,* в інших – другий, третій або четвертий: *систе́ма, підхі́д, катего́рія*. Постійний наголос незмінно падає завжди на той самий склад: *пра́вило, пра́вила, пра́вил, пра́вильний, пра́вильно.* Інколи за наголошеним складом ми розрізняємо значення слів: *об’є́днання* ‘організація’ й об’єдна́ння ‘дія’, *часткó́вий* ‘неповний’ і *часткови́й* ‘властивий окремій частці, пайовий’.

Як правильно наголошувати слова, можна з’ясувати в словниках наголосів. Однак кілька важливих правил наголошування слів треба знати:

- ✓ іменники в множині переважно мають наголос на останньому складі: *ві́йсько – військо́ва, воя́к – воякú*;
- ✓ якщо іменник у середньому роді утворено від дієслова, то наголос падає на суфікс **-анн-**: *запита́ння, завда́ння*;
- ✓ у двоскладових прикметниках наголошуємо другий склад *нови́й, легки́й*;
- ✓ у словах із частиною **-метр** наголос падає саме на **-метр**: *сантиме́тр, міліме́тр*;
- ✓ у числівниках на **-дцять** завжди наголошуємо **-а-**: *одина́дцять*, *чотирна́дцять.*

Грамотне мовлення вимагає не лише правильного вживання слів. Також важливо правильно вимовляти й наголошувати слова. Далі подаємо регулярно вживані в діловому мовленні слова, які наголошувати правильно потрібно так:

А

А́втор, мн. -и́, -і́в (але оби́два а́втори)
Алкого́ль
Алфаві́т
Амнезі́я
Апока́ліпсис
Аркуше́вий
Асиметрі́я

Б

Багаторазо́вий
Багатоцилі́ндровий
Багатошаро́вий
Батькі́вство
Ба́тьківський
Безви́їзний
Бе́звісти
Безготівко́вий
Бездиха́нний
Бездротови́й
Безпри́страсний
Болоти́стий
Бомби́ти
Бо́мбовий
Бо́рг, -у, М.в. (у) -у́, мн. -и́
Борговий
Будинко́вий
Бу́ндесвер
Бу́ндестаг, М. в. (у) -зі
Бу́нкер, мн. -и́
Бухга́лтер, мн. -и́ (але два бухга́лтери)
Бухга́лтерський
Бюлете́нь

В

Валови́й
Вартови́й
Вахтови́й
Верес не́вий
Ви́борний
Вибухі́вка
Вибухо́вий
Вида́ння
Видатко́вий
Визво́льний
Вимо́ва
Вимо́га
Ви́падок
Ви́плата
Ви́правдання
Виправди́й
Виправни́й
Випробни́й

Ви́сланець
Ви́слання
Ви́трата
Відби́ток
Відбі́р
Відбірни́й
Відгу́л
Ві́дділок
Від’є́днання
Відлі́т
Відмі́тка
Відобрази́ти
Відправни́й
Відпра́вник
Відсо́тковий
Відстрі́л
Ві́дтиск
Ві́дтік
Ві́дхил
Відхі́д
Війна́, мн. ві́йни,
во́єн і ві́йн (*загарбницькі ві́йни;* але *три війни́*)
Ві́йсько, мн. війська́ (*сухопутні війська́;* але *обидва ві́йська*)
Військовополоне́ний
Віросповіда́ння
Вітчи́м
Вказі́вка, мн. вказівки́ (*давати вказівки́;* але *три вказі́вки*)
Вкла́дник
Вогне́вий і вогньови́й
Вогняни́й і вогня́ний
Воднó сталь
Воднó час
Водонепроникни́й
Во́рог, мн. вороги́ (*битися з ворога́ми;* але *два во́роги*)
Воя́к, мн. воякú
Воя́ка, мн. воя́ки
Врукопа́ш і урукопа́ш
Врукопа́шну і урукопа́шну
Вселю́дський
Всере́дині і усере́дині
Всиновúти
Всино́влений
Всу́переч і усу́переч
Всього́ і усього́
Вче́ння і уче́ння

Г

Гальмó, мн. га́льма (*відрегулювати га́льма;* але *два гальма́*)
Гальмови́й
Ге́тьман
Гетьма́нський
Гнівúти
Го́спіталь, мн. госпіталі́ (*польові госпіталі́;*але *два го́спіталі*)
Госпіта́льний
Господа́рчий
Грома́дський
Громадя́нин

Гро́ші, гро́шей
Грошови́й і рідше грошево́й
Гуртови́й
Гурто́житок

Д

Дворазо́вий
Де́бет (рахунок)
Дебето́вий
Дезерти́рувати
Диспансе́р
Дире́ктор, мн. директори́ (*нарада директорі́в;* але *три дире́ктори*)
Діало́г
Дієвий і дійови́й
Дія́ння (дія, уплив, поведінка, напр.: *дія́ння економічних законів*)
Дові́дник
Догові́рний
Дозвільни́й (який містить дозвіл на здійснення чогось, напр.: *дозвільни́й документ*)
Дози́метр
Дозиме́трія
Докорі́нний
Доповідни́й

Е

Експе́рт
Експе́ртний

Ж

Жалюзі́
Живо́пис
Житло́, мн. -тла́, -тел (*будувати житла́; двоє жи́тел;* але *два житла́*)
Житлови́й

З

Завда́ння
Заве́ршити
Закінчи́ти
Запа́л (вибуховий пристрій)
Запи́ска, мн. записки́ (але *дві запи́ски*)
Записни́к
Запита́ння
Заповіда́ч
Заставни́й (якого віддають у заставу, напр.: *заставна́ квитанція*)
Заста́вник
Захисни́й
Збитко́вий
Звукопроникни́й
Зв’язкови́й (від зв’язок, напр.: *зв’язкова апаратура*)
Зізна́ння
Зло́дій, мн. злоді́ї (*карати злоді́їв;* але *обидва зло́дії*)
Зло́дійка
Змістови́й
Змісто́вний
Значни́й
Значу́щий
Зсере́дини

Зру́чний
Зубо́жілий
Зубо́ження

І

Інду́стрія
Інжене́рія
Інспе́ктор, мн. інспектори́ (*санітарні інспектори́;* але *три інспе́ктори*)
Інстру́ктор, мн. інструктори́ (але *три інстру́ктори*)
Інтерв'ю́ер
Іспито́вий

К

Катало́г
Като́лик
Католи́цький
Католи́чка
Кварта́л
Ки́дати
Кількаразо́вий
Кінематогра́фія
Ко́лесо
Кори́сний
Котри́й
Кредито́рський
Кулінарія
Кульковий

Л

Легки́й
Листопа́д (місяць)
Лівору́ч
Лівофланго́вий
Літо́пис
Літопи́сний

М

Магісте́рський (від магістр – науковий ступінь, напр.: *магісте́рський іспит*)
Магніторозвідка
Майнови́й
Маневро́вий
Маршови́й
Меджлі́с
Медикаме́нти
Металу́ргія
Мітинго́вий
Міліме́тр
Міліметро́вий

Н

Навідни́й
Навідни́к
Надба́ння
Надли́шковий
Надли́шок
Найцікаві́ший
На́йманий
На́йманець
Напли́в
На́скрізний

На́скрізь
Нафтопрові́д
Невизна́ння
Невикорі́нний
Недовідни́й
Неквапни́й
Нена́видіти
Нена́висний
Нена́висть
Непі́знаний (якого ще не пізнали, не вивчили, напр.: *непі́знаний об'єкт*)
Нечисле́нний
Нищівни́й
Нови́й

О

Об'є́м
Обіго́вий
Обли́шити
О́бмін
О́бмір
Обра́нець
Обра́ння
О́бстріл
Огляда́ч
Оди́н (одно́го, одно́му)
Одина́дцять
Одна́ковий
Одноразо́вий
Озна́ка
Окрі́м
Опі́рний
Опто́вий
О́рдер, мн. ордери́ (*видавати ордери́*)
Орендар, мн. орендарі́

П

Пайови́й
Пере́гляд
Пере́даний
Передаючи́
Пере́друк
Передпо́кій
Переобра́ння
Пере́пис
Переписни́й
Пере́пустка
Переселе́нець
Пересі́чний
Пересувни́й
Перехва́т
Перехі́д
Перехідни́й
Перипетія
Підда́нство
Підза́хисний
Пі́длітковий
Підписни́й
Підсадни́й
Пізна́ння
Пільгови́й
Податко́вий
Подво́їти
Пожи́вний

Позико́вий
Позна́чка
По́зов

Позо́вний
Позо́вник
Поіме́нний
Пока́жчик
Пока́зник, мн. показники́ (*показники́ лічильника*; але *три пока́зники*)
Покая́ння
По́ки що
Полкови́й
Понаднорм о́вий
По-ново́му
Поня́ття
Порохови́й
Порядко́вий
По́свідка
По-сво́єму
Посере́дині
Послане́ць
Посла́ння
Посторінко́вий
По́ступка
По́тай
По-тво́єму
По-украї́нськи
По-украї́нському
По́хибка
Почá сти
Правофланго́вий
Пра́пор, мн. прапори́ (але *три пра́пори*)
Пред’явни́к
Прибутко́вий
При́зов
Приєдна́ння
При́тиск
При́ятель
Програмо́вий
Прожитко́вий
Промі́жний
Про́міжок
Протизапальни́й
Про́шарок
Псевдоні́м
Психіатрі́я
Пускови́й

Р

Ра́порт, мн. рапорти́ (*численні рапорти́;* але *два ра́порти*)
Ре́ктор, мн. ректори́ (але *обидва ре́ктори*)
Речовина́
Ри́нковий
Ро́звідка
Розвідни́й
Розві́дник (від розвідувати)
Розві́дницький
Ро́зголос
Ро́зділ

Роздільни́й
Роздрібни́й
Роз’є́дна́ння
Ро́змін
Ро́зпад
Ро́зпал
Розпо́діл
Розрахунко́вий
Розшуко́вий
Руйнівни́й
Руйнівни́к
Руко́паш
Руко́пис
Рукопи́сний
Русло́

С

Сантиме́тр
Све́рдло
Сере́дина
Силови́й
Силомі́ць
Симетрі́я
Слов’яни́н
Сороко́вий
Спи́на
Стічни́й
Стовідсо́тковий
Сторі́нка (на сторінка́х)
Сторінко́вий
Страйкови́й
Суднови́й
Судови́й

Т

Та́нковий (від танк)
Текстови́й
Течія́
Той (того́, тому́)
Тризу́б
Триразо́вий
Тюрма́ (*по тю́рмах;*
але *чотири тюрми́*)

У

Ув’язни́ти
Угрупо́вання
Ужитко́вий
Украї́нець
Укриття́ і вкриття́
Укрупни́ти
Умо́вчати
Уподо́бання
Управо́руч і вправо́руч
Урізно́біч
Уро́дженець і вро́дженець
Усере́дині і всере́дині
Усто́яти
Усу́переч і всу́переч
Усього́ і всього́

Ф

Факси́міле
Фахови́й
Фено́мен
Філантро́пія

Фі́рмовий
Флюорогра́фія
Фо́льга
Фоногра́фія

Фро́нт, мн. фронти́ (*українські фронти́;* але *чотири фро́нти*)

Ц

Ца́рина
Це́нтнер
Цехови́й
Цікаві́ший
Цілодобови́й
Цінни́к

Ч

Час, ча́су
Черговий
Числе́нний
Чорно́зем
Чорно́слив
Чотиривідсо́тковий
Чотириразо́вий
Чотирна́дцять

Ш

Шлях, шля́ху
Шпигу́н, мн. шпигуни́
Шпита́ль, мн. шпиталі́ (але *три шпита́лі*)
Шри́фт, мн. шрифти́
Шрифтови́й
Шта́б, мн. штаби́ (*передислокувати штаби́;* але *два шта́би*)
Шумови́й

Щ

Щодобови́й
Щотижне́вик

1.2. Два наголоси в одному слові

В українській мові є слова без наголосу. Це односкладові службові слова. Є також слова з одним наголосом, кількома й такі, що їх наголошують по-різному. У цих словах правильні обидва наголоси. До переліку регулярно вживаних у професійному середовищі слів із подвійним наголосом належать:

А

Апарта́ме́нт

Б

Ба́жа́ний
Ба́йду́же
Беззá́хи́сний
Бро́ня́

В

Відпові́сти́
Військо́ви́й
Вітчи́зня́ний

Д

До́питни́й
Допові́да́ч
Допові́сти́
Допомі́жни́й
Допризо́вни́й
Допризо́вни́к

З

За́голо́вок
За́лишко́вий
Замі́жня́
Звукопрові́дни́й

І

І́м’я́, мн. імена́

К

Кори́стува́тися
Кори́стува́ч

М

Ма́бу́ть
Ма́рке́тинг

Н

На́да́ний
Нада́ння́
Надстроко́ви́й
Нафтопрові́дни́й

О

Осере́дко́вий

П

Перевíзни́к

Повíтря́ний

Пози́ва́ч

По́ми́лка, мн. помилки́ (*наробити помило́к;* але *п’ять по́ми́лок*)

Порто́ви́й

По́сере́д

Призо́вни́й

Призо́вни́к

Р

Ра́ку́рс

Розповíсти́

С

Ска́ржни́к

Супровíдни́й

Т

Та́ко́ж

1.3. Коли наголос змінює значення слова

У попередньому розділі йшлося про подвійний наголос у слові, коли незалежно від того, який зі складів наголошено, значення слова не змінюється. Однак в українській мові маємо чимало слів, у яких різний наголос змінює їхнє значення. Наголос у таких словах має смислорозрізнювальну функцію, тобто зі зміною наголошування змінюється значення слова.

А

Ádресний (від ádрес)
Адре́сний (від адре́са)

Б

Ба́тьківщина (спадщина від батьків)
Батьківщи́на (Вітчизна)

В

Ви́года, мн. вигоди, -гід (користь)
Вигóда, мн. вигоди, -гóд (зручність)
Ви́конання (з відтінком закінченості дії, напр.: *виконання вироку*)
Викона́ння (з відтінком незакінченості дії, напр.: *виконання службових обов'язків*)
Ви́користання (з відтінком закінченості дії, напр.: *шприц для разового ви́користання*)
Використа́ння (з відтінком незакінченості дії, напр.: *використа́ння бюджетних коштів*)
Відкли́кання (відізвання: *відкли́кання депутата*)
Відклика́ння (відзивання: *відклика́ння з відрядження*)
Ві́домість (список, документ)
Відо́мість (повідомлення, знання)
Відповідни́й (даний у відповідь)
Відпові́дний (придатний)

З

За́кладка (у книзі)
Закла́дка (закладання)
За́купка (куплене)
Заку́пка (закуповування)
Заня́ття (навчання, справа, праця, напр.: *практичні заняття*)
Заняття́ (дія – займання, напр.:

заняття офісу)

За́пал (збудження, порив, азарт)

Запа́л (вибуховий пристрій)

Запа́льний (від запал – вибуховий пристрій, напр.: *запа́льний шнур*)

Запальни́й (запалювальний; палкий, пов'язаний із хворобою: *запальна́ бомба; запальна́ промова; запальна́ людина; запальни́й процес*)

Засі́дання (зібрання людей)

Засіда́ння (чатування, підстерігання)

Заста́вний (пов'язаний із пунктом контролю, охорони тощо, напр.: *заста́вна варта*)

Заставни́й (якого віддають у заставу, напр.: *заставна́ квитанція*)

Здійснений (який здійснили; який став дійсний, напр.: *здійснена мрія*)

Здійсне́нний (який можна здійснити; який може здійснитися, напр.: *це завдання здається здійсне́нним*)

З'є́днання (військова група, напр.: *танкове з'єднання*)

З'єдна́ння (дія)

К

Кре́дит (рахунок, напр.: *де́бет і кре́дит*)

Креди́т (позика, напр.: *короткотерміновий креди́т*)

Кре́дитовий (від кре́дит)

Кредито́вий (від креди́т)

Л

Лю́дський (людяний, напр.: *лю́дське ставлення*)

Лю́дськи́й (властивий людям, пов'язаний із людиною, напр.: *лю́дське́ життя*)

Н

На́званий (на́звані прізвища)

Назва́ний (нерідний, напр.: *назва́ний син*)

Недозво́лений (заборонений)

Недозволе́нний (неприпустимий, напр.: *недозволе́нна розкіш*)

Недото́рканий (якого не чіпали; образливий, напр.: *недото́рканий запас; який ти став недото́рканий*)

Недоторка́нний (який охороняють, якого не можна псувати, нищити тощо, напр.: *посол – особа недоторка́нна*)

Неска́заний (невисловлений, напр.: *неска́зані слова*)

Несказа́нний (надзвичайний, напр.: *несказа́нна радість*)
Нескі́нчений (незакінчений, напр.: *нескі́нчена розмова*)
Нескінче́нний (безконечний, напр.: *нескінче́нний шлях*)

О

Об’є́днання (організація, товариство тощо, напр.: *виробниче об’єднання*)
Об’єдна́ння (дія, напр.: *об’єднання сил*)
Обла́днання (сукупність механізмів, пристроїв)
Обладна́ння (дія, напр.: *обладнання робочого місця*)

П

Поси́льний (який відповідає силам; підсильний, напр.: *поси́льна праця, поси́льна допомога*)
Поси́льний (посланець, кур’єр)
Посильни́й (використовуваний для посилання, напр.: *посильне́ судно́*)
Прикла́д (у рушниці)

С

Су́дно, мн. су́дна (корабель)
Судно́, мн. судна́ (у медицині)

Т

Типо́вий (характерний, напр.: *типо́ве явище*)
Типови́й (зразковий, стандартний, напр.: *типови́й договір*)

Х

Хара́ктерний (з характером, напр.: *хара́ктерна жінка*)
Характе́рний (притаманний багатьом, типовий, специфічний тощо, напр.: *характе́рне явище*)

Ч

Часткó́вий (неповний, напр.: *часткó́ве безробіття*)
Часткови́й (властивий окремій частці, пайовий)

РОЗДІЛ 2

ВИРАЗНІСТЬ МОВИ І ТЕКСТУ

2.1. Велика літера

Засади, правила, підходи до друкування або написання слів із першої великої літери називають *капіталізацією.* Цей термін походить з латини *capitalisatio* від *littera capitalis* ‘велика літера’. Європейські мови, крім давньогрецької та латинської, не розрізняли великих і малих літер приблизно до 1300 року, а системи закріплених правил написання чи друкування великих літер не було десь до початку XVIII століття.

Зазвичай системи письма для різних мов мають різні правила використання великих літер, наприклад, в українській чи англійській мовах іменники-загальні назви прийнято писати з малої літери, а в німецькій – усі іменники пишуть з великої літери; в англійській мові назви днів тижня пишемо з великої, а в українській – з малої.

В уранській мові прийнято писати всі слова з *великої* літери:

- ✓ імена, імена по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська:

Іван Якович Франко,
Богдан-Ігор Антонич,
Леся Українка (Лариса Петрівна Косач),
Володимир Мономах,
Кобзар (про Тараса Шевченка),
Валерій Залужний,
Андрій Зелінський;

- ✓ назви найвищих державних установ України:

  Верховна Рада України,

  Кабінет Міністрів України,

  Верховний Суд України,

  Конституційний Суд України;

- ✓ назви груп або союзів держав і найвищих міжнародних організацій:

  Всесвітня Рада Миру,

  Європейське Економічне Співтовариство,

  Організація Об'єднаних Націй,

  Генеральна Асамблея ООН,

  Рада Безпеки ООН;

- ✓ назви держав, континентів, адміністративно-територіальних одиниць, регіонів:

  Королівство Бельгія,

  Республіка Латвія,

  Велике Герцогство Люксембург,

  Південна Америка,

  Автономна Республіка Крим;

- ✓ офіційні назви найвищих посадових осіб держав та міжнародних політичних об'єднань:

  Президент України,

  Глава Держави,

  Голова Верховної Ради України,

  Президент Республіки Польща,

- ✓ офіційні назви найвищих церковних посадових осіб:

  Вселенський Патріарх,

  Папа Римський,

  Верховний Архиєпископ;

- ✓ умовні назви, які вживають в офіційних документах:

  Високі Договірні Сторони,

  Замовник і Виконавець,

  Автор і Видавництво,

  Банк і Клієнт;

- ✓ назви таких державних свят і документів:

  День Незалежності України,

  День Соборності України,

  День Конституції України,

  Конституція України;

- ✓ назви населених пунктів та їхніх частин, вулиць, провулків, бульварів, майданів, площ, набережних, узвозів:

  Івано-Франківськ,

  Рава-Руська,

  Нова Каховка,

  Старий Крим,

  Верхнє Синьовидне,

  Великий Бурлук

  Оболонь, Сихів, Салтівка (назви районів міст);

  проспект *Левка Лук'яненка,*

  вулиця *Прорізна,*

  Театральний узвіз,

  майдан *Незалежності*;

- ✓ назви гір, хребтів, вулканів, озер, річок, заток, проток, морів, каналів, течій, водоспадів, океанів, мисів, островів, пустель, заповідників, парків, залізничних, морських шляхів, транспортних об'єктів:

  Говерла, Піп Іван, Вухатий Камінь (назви гір),

  Світязь, Сасик-Сиваш, Ялпуг (назви озер),

  Білий Черемош, Південний Буг (назви річок),

Куюк-Тук, Джарилгач, Великий Даллер (назви островів)

Центральний автовокзал, *Дарницький* вокзал, порт *Миколаїв,* пристань *Ржищів*.

Візьмімо до уваги!

З великої букви пишіть слова *балка, брід, вал, води, міст, шлях, пристань, хутір, майдан,* якщо вони компоненти назв населених пунктів, вулиць, проспектів:

Гола Пристань, Горішні Плавні, Жовті Води (назви міст),

Український Хутір, Урочище Святе, Молочна Балка, Ярославів Вал (назви вулиць);

- ✓ пишіть з **малої** букви загальні назви *гора, хребет, море, річка, лиман, острів, мис, піски, пустеля, місто, вулиця, проспект, бульвар, площа,* які вживаємо разом із власними назвами:

Карпатські гори,
Полонинський хребет,
Каржинська затока,
Куяльницький лиман,
Женецький водоспад,
Чорне море,
Олешківські піски,
мис *Очаківський,*
острів *Зміїний,*
Кінбурнська протока,
Шацькі озера,
Флотський бульвар,
Мстиславська вулиця.

Дещо складнішими є правила вживання великої літери в назвах найвищих державних посад, установ, управлінь, міністерств, організацій, закладів, конференцій, важливих документів, історичних пам'яток, подій, свят, які складаються з двох і більше слів. У таких назвах *велику* й *малу* літеру прийнято писати:

- ✓ у назвах найвищих державних посад України та державних посад нижчого рівня:

  Прем'єр-міністр України,
  Голова Служби безпеки України,
  Генеральний прокурор України,
  Верховний головнокомандувач Збройних сил України,
  Міністр освіти і науки України,
  Президент Національної академії наук України;

- ✓ у назвах державних посад інших країн та посад керівників міжнародних організацій:

  Прем'єр-міністр Канади,
  Генеральний секретар ООН,
  Верховний комісар ООН з прав людини,
  Високий представник Європейського Союзу,
  член Європейської комісії Європейської Ради;

- ✓ у назвах міністерств та їхніх головних управлінь, назвах державних, партійних, громадських, профспілкових, релігійних та інших установ України, інших держав та міжнародних організацій:

  Міністерство закордонних справ України,
  Генеральний штаб Збройних сил України,
  Національна гвардія України,
  Рада національної безпеки та оборони при
  Президентові України,
  Служба безпеки України,

Меджліс кримськотатарського народу,

Антимонопольний комітет України,

Православна церква України,

Міжнародна асоціація українських економістів,

Міжнародний валютний фонд,

Міжнародний комітет Червоного Хреста;

- ✓ у назвах академічних установ, закладів освіти, кінотеатрів, театрів, музеїв, парків культури та відпочинку:

Академія наук України, але *Національна академія наук України,*

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,

Донецький академічний обласний драматичний театр,

Національний музей-заповідник українського гончарства,

Ічнянський національний природний парк;

- ✓ у назвах найважливіших конгресів, конференцій, договорів та інших важливих документів:

Конгрес української інтелігенції,

Ялтинська конференція,

Всеукраїнська науково-практична конференція,

Конституція України,

Декларація прав людини та громадянина,

Акт проголошення незалежності України,

Європейська хартія регіональних або меншинних мов,

Закон України «Про вищу освіту»;

- ✓ у назвах історичних та архітектурних пам’яток, пам’ятників:

  Антонієві печери,
  Кам’янець-Подільська фортеця,
  П’ятницька церква,
  Золоті ворота,
  Києво-Печерська лавра,
  Хотинський замок;

- ✓ у назвах історичних подій, епох, релігійних і народних свят, постів, знаменних дат:

  День захисників і захисниць України,
  Новий рік,
  Перша світова війна,
  Великдень,
  Покрова;

- ✓ у назвах автономних областей та округів, а також країв, районів, громад, міських, сільських рад:

  Вінницька область,
  Білоцерківський район,
  Енергодарська міська територіальна громада,
  Бучанська міська рада,
  Золочівська сільська рада.

Візьмімо до уваги!

З великої букви пишіть у лапках назви сайтів, мереж, пошукових систем, ужитих разом зі словами *сайт, мережа, пошукова система:*

пошукова система «Ґуґл»,
мережа «Фейсбук»,
месенджер «Твіттер».

З великої букви без лапок пишіть найменування сайтів, мереж, пошукових систем, ужитих як назви юридичних осіб:

РНБО ввела санкції проти Мейлру та Яндексу.

З малої букви без лапок пишіть найменування сайтів, мереж, пошукових систем, ужитих без загальних назв:

твіттер,
інтернет,
фейсбук,
гугл.

У сучасній українській мові прийнято писати з *малої* літери:

- ✓ назви військових звань Збройних сил України –

  армійських: *генерал, генерал-лейтенант, генерал-майор, бригадний генерал, полковник, підполковник, майор, капітан, старший лейтенант, лейтенант, молодший лейтенант, головний майстер-сержант, старший майстер-сержант, майстер-сержант, штаб-сержант, головний сержант, старший сержант, сержант, молодший сержант, старший солдат, солдат, рекрут*;

  корабельних: *адмірал, віцеадмірал, контрадмірал, коммодор, капітан 1 рангу, капітан 2 рангу, капітан 3 рангу, капітан-лейтенант, старший лейтенант, лейтенант, молодший лейтенант, головний майстер-старшина, старший майстер-старшина, майстер-старшина, штаб-старшина, головний корабельний старшина, головний старшина, старшина 1 статті, старшина 2 статті, старший матрос, матрос, рекрут*;

- ✓ назви посад, наукових ступенів, учених звань, військових звань інших країн, титулів, рангів:

  президент, мер, директор, ректор, завідувач кафедри, учений секретар, доктор економічних наук, академік,

професор, член-кореспондент, заслужений юрист України, народний артист України, фельдмаршал, військовий радник, герцог, князь;

- ✓ загальні назви організацій, інституцій, структурних підрозділів установ:

  державна інспекція, дільнична виборча комісія, сектор заочного навчання, учена рада;

- ✓ традиційні неофіційні назви законодавчих, державних, представницьких органів, органів міжнародних організацій, які періодично скликають:

  меджліс, конгрес, національні збори, парламент, сейм, сенат;

- ✓ назви закладів, організацій, органів влади, які вжиті в множині:

  інститути Національної академії наук України*, комітети* Верховної Ради України.

2.2. Графіка тексту: лапки і скісна риска

Лапки і скісна риска (або просто скісна) є розділовими знаками.

Лапки – розділовий знак, за допомогою якого в тексті відокремлюють пряму мову, цитати, заголовки, слова, ужиті в непрямому значенні. Так само, як і дужки, лапки – це парний розділовий знак або такий, що має дві частини.

На сьогодні в українській мові щонайменше три різні форми лапок:

кутові лапки / лапки-ялинки «…»
звичайні лапки / лапки-лапки "…" рідше – „…"
одинарні верхні лапки '…'.

Якщо лапки виконують функцію виділення частини в тексті, то скісну риску можна використовувати як заміну сполучників **'і'** й **'або'**: *послідовність / непослідовність викладу, сильний / надсильний спротив*; на позначення варіантів морфем, слів, фразеологізмів: *суфікс -ання/-яння, фрейм / рамка*; для досягнення гендерно нейтрального мовлення: *він / вона, чоловіки / жінки.*

Які саме лапки і коли їх вживати в українській мові, а також як і коли використовувати скісну риску, визначає «Український правопис». Найважливіші правила вживання лапок та скісної риски такі.

Лапки. В українській мові **відповідно до правописного стандарту в лапки беруть**:

- ✓ цитату, зокрема й тоді, коли вона є складовою частиною речення:

  У Статті 54 Конституції України встановлено: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав,

моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» (За Ю. Лісовською).

Держава характеризується об'єктивно притаманною їй політико-юридичною властивістю – суверенітетом, і «кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників системи, тобто їхнє право в межах власної території здійснювати законодавчу, виконавчу, адміністративну й судову владу без будь-якого втручання з боку інших держав» (Біленчук П.Д., Борисова Л.В., Неклонський І.М., Собина В.О.);

- ✓ слова, які не вважають своїми або подають із відтінком презирливого чи іронічного ставлення, а також слова, ужиті вперше або застарілі та незвичні:

  У додержавний період в умовах «золотого віку» (Ж.-Ж. Руссо), або «війни всіх проти всіх» (Т. Гоббс), люди жили відповідно до своїх природних прав. Однак не існувало влади, здатної захистити людину, її честь, гідність, гарантувати її права на життя та власність (За С. Гусарєвим, О. Тихомировим);

  Республіка з монархічними елементами («монархічна республіка») – у сучасному світі в умовах тоталітарних систем з'явилися республіки, яким властивий найважливіший елемент монархії – незмінюваність глави держави (За С. Гусарєвим, О. Тихомировим);

- ✓ індивідуальні назви заводів, фабрик, клубів, кораблів, організацій, підприємств:

  завод «Арсенал», кондитерська фабрика «Рошен», ФК «Шахтар», артилерійський катер «Костопіль», ВАТ «Чернівецький радіотехнічний завод»;

- ✓ назви наукових праць, літературних творів, газет, журналів, кінофільмів тощо:

  Скрипник О. В. «Український слід у розвідці», «Троща» Василя Шкляра, газета «День», журнал «Екологічний вісник», документальний фільм «Соловей співає. Доки голос має»;
- ✓ однослівні назви станцій метрополітену, ужиті у формі називного відмінка:

  «Театральна», «Університет», «Дорогожичі»;
- ✓ двослівні назви станцій метрополітену беруть у лапки, якщо вони мають форму називного відмінка, і лише перше слово пишуть з великої літери:

  «Виставковий центр», «Поштова площа».

Візьмімо до уваги!

Якщо в цитованому тексті або в прямій мові, узятих у лапки, є інші цитування, а також власні назви, іронічні вислови, інші слова або вислови, що мають бути в лапках, потрібно використовувати лапки різної форми – зовнішні і внутрішні. Як зовнішні рекомендовано вживати кутові лапки, або «лапки-ялинки» («…»), натомість як внутрішні – «лапки-ла́пки» (“…”): *«У січні 2023 року відбудеться наукова конференція “Фінансово-економічна безпека в умовах диджиталізації”», – повідомив студентам професор кафедри економіки.*

В українській мові **<u>відповідно до правописних норм у лапки не беруть</u>**:

- ✓ власні назви на зразок:

  Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київська міська рада, Одеський апеляційний суд;

- ✓ власні складноскорочені назви установ, управлінь, видавництв тощо:

  Київобленерго, Запоріжсталь, УСБУ в Черкаській області;
- ✓ назви телеграфних агентств:

  Українське інформаційне агентство;
- ✓ назви шахт, марок машин, літаків тощо, позначені номером або складені з абревіатури та номера:

  шахта 5-біс, БТР-3КШ, БМП-70, КрАЗ-255Л, літак МіГ-29;
- ✓ назви книжок у бібліографічних списках, рецензіях, які подають після прізвища автора:

  Історія України: підручник / за ред. М. І. Бушини, О. І. Гуржія. Черкаси : Український літопис, 2016. 644 с.

Скісна риска в документах. В «Українському правописі» 2019 року вперше подано правила вживання скісної риски в українських друкованих та писаних текстах. **Відповідно до орфографічних норм скісну риску ставимо**:

- ✓ між однорідними членами речення замість *і, або;* у такій позиції скісну можемо замінити дефісом:

  системність / несистемність юридичних явищ,

  категорія істот-неістот,

  суб'єкти безпеки / небезпеки,

  купівля-продаж;
- ✓ на позначення року, що не збігається з календарним, без відступів до і після скісної:

  у 2022/2023 навчальному році;
- ✓ між сполучниками *і/або, та/або* без відступів до і після скісної:

  Реєстрація зміни найменування (імені) ***і/або*** *адреси власника патента.*

  Національне агентство України з питань державної служби опублікувало роз'яснення щодо використання

результатів тестування ***та/або*** *перевірки володіння іноземною мовою*;

- ✓ на позначення співвідношення величин, параметрів: *співвідношення курсу гривня / євро*;
- ✓ замість словосполучень та інших сполучень слів і складних слів (іменників і прикметників):

  о/с (особовий склад),
  р/р (розрахунковий рахунок),
  п/п-к (підполковник),
  а/с (абонентська скринька),
  в/ч (військова частина);
- ✓ у скороченнях одиниць виміру:

  байт/с (байт за секунду),
  кДж/моль (кілоджоуль на моль),
  ц/га (центнер із гектара).

2.3. Форматування тексту: букви, цифри, крапки, дужки і тире

Грамотно укладений текст має щонайменше два аспекти: зміст і форму. Якщо гарний зміст втілено в нечіткій формі, тоді весь текст втрачає свою виразність. Тому важливо пам'ятати не лише, про що ми пишемо, але і як ми пишемо, тобто як оформлюємо текст. Формальними частинами тексту є заголовки, розділи, рубрики, абзаци, речення. Правильна організація цих частин увиразнює зміст, робить текст чітким та легким для сприйняття.

Найбільше уваги зазвичай вимагає оформлення рубрик від найвищого рівня членування тексту до найнижчого. Рекомендовано застосовувати комбіновану систему літерно-цифрової нумерації так:

- ✓ на найвищому рівні членування тексту вживаємо римські цифри або великі літери, після яких ставимо крапку, відповідно, слово після крапки пишемо з великої літери: I. II. III. IV. V..., А. Б. В. Г. Д...;
- ✓ на середньому рівні членування тексту – арабські цифри з крапкою, після якої слово пишемо з великої літери: 1. 2. 3. 4. 5...;
- ✓ на ще нижчому рівні членування тексту – арабські цифри з дужкою, після якої слово пишемо з малої літери, а в кінці рубрики ствимо крапку з комою: 1) 2) 3) 4) 5)...
- ✓ на найнижчому рівні членування – малі літери з дужкою, слово після дужки пишемо з малої літери, а в кінці рубрики ставимо крапку з комою: а) б) в) г) д) ....

Візьмімо до уваги!

Оформлюючи рубрики в тексті, використовуйте тільки арабські цифри з послідовним їх додаванням від однієї до більшої кількості та крапками між ними, тобто 1.1.1., 1.2., 1.3. 1.1.1, 1.1.2…, напр.:

7. Президія НАН України

7.1. У період між сесіями Загальних зборів НАН України загальне науково-організаційне керівництво поточною

діяльністю НАН України здійснює Президія НАН України.

7.2. Президія НАН України звітує перед Загальними зборами НАН України про свою роботу та найважливіші рішення, прийняті нею в період між сесіями Загальних зборів НАН України.

7.3. Президія НАН України обирається терміном на п'ять років у складі президента НАН України, першого віцепрезидента НАН України, віцепрезидентів НАН України, головного вченого секретаря НАН України, академіків-секретарів відділень НАН України, а також інших членів Президії НАН України (Статут Національної академії наук України).

Якщо немає потреби в ступеневому членуванні тексту, використовуйте арабські цифри з крапкою або арабські цифри з дужкою та малі літери:

Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують:

1) виконання Конституції та законів України, інших органів виконавчої влади;

2) законність і правопорядок; додержання прав і свобод громадян;

3) виконання державних і регіональних програм соціально-економічного і культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

4) підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів;

5) звіт про виконання відповідних бюджетів і програм;

6) взаємодію з органами місцевого самоврядування;

7) реалізацію інших наданих державою, а також

делегованих відповідними радами повноважень (Конституція України).

Цей спосіб застосовуйте також тоді, коли перелік потрібно подати в рядок. Тоді замість крапки з комою можна використовувати кому:

Емпірична інтерпретація поняття – це не формальна операція, а змістовна наукова процедура. У ній виділяють чотири основні етапи: 1) аналіз змісту поняття, 2) конкретизація змісту поняття, 3) вибір досліджуваних показників, 4) визначення правил їх фіксації (В. В. Стрілець).

Також використовуйте спосіб абзацного членування тексту за допомогою тире:

До причин, які зумовлюють необхідність інформаційного забезпечення національної освіти, належать:

– підвищене насичення суспільства інформацією і зростання споживання ЗМІ;

– ідеологічне значення ЗМІ та можливість їхнього впливу на свідомість людини;

– поява явища управління інформацією в різних установах (урядові структури, політичні події, громадські об'єднання);

– активне втручання ЗМІ в демократичні процеси (вибори, парламентські слухання);

– активізація на національному та міжнародному рівнях процесу приватизації інформаційних технологій (Ю. П. Лісовська).

РОЗДІЛ 3

ЯК ПРАВИЛЬНО НАПИСАТИ

3.1. Складні слова, скорочення й абревіатури: з великої літери, разом, окремо, з дефісом

Для економного позначення слів у документах використовують абревіатури та графічні скорочення. *Абревіатура* – термін, який походить з італійської *abbreviatura*, а італійське слово походить від латинського *brevis* ‘короткий’ і означає скорочене складне слово-іменник, утворене з початкових звуків, початкових літер або початкових частин слів, напр.: *СБУ, МОЗ, ІПСО*. В усному й писемному діловому мовленні абревіатури функціонують як самостійні слова. Поряд із терміном *абревіатура* функціонує терміносполука *графічне скорочення* – економне позначення слів у документах, напр.: *в/ч – військова частина, р/р – розрахунковий рахунок*. Слово, оформлене на письмі як графічне скорочення, в усному мовленні вживають повністю.

Як і будь-яка інша мова, українська виробила власні правила скорочування слів. Використовуючи скорочення в текстах документів, дотримуйтеся таких ***загальних вимог до графічних скорочень***:

- ✓ уживайте загальноприйняті скорочення: *СБУ, ВРУ, НАНУ, ЄС, США*;
- ✓ не перенасичуйте текст великою кількістю скорочень;
- ✓ скорочення повинно легко розгортатися в повну назву й бути зрозумілим;
- ✓ скорочення повинно відрізнятися за формою від слова чи скорочення, наявного в ужитку: *ОРД* (*оперативно-розшукова діяльність і організаційно-розпорядчі документи*); *о.* (*острів та отець*); *п. (пан, параграф, пункт)*;

- ✓ скорочене слово чи словосполучення повинно зберігати однакову форму в усьому тексті;
- ✓ графічні скорочення використовуйте тільки на письмі, а вимовляйте слова повністю;
- ✓ скорочуйте слова на приголосний, після якого ставте крапку:

  пл. (площа),

  пор. (порівняйте),

  спец. (спеціальний),

  т.в.о. (тимчасовий виконувач обов'язків);
- ✓ не скорочуйте слова на голосний та на **ь**: *бульвар – бульв.*, *квартира – кв.*;
- ✓ на голосний можна скорочувати, лише якщо він початковий у слові, як-от: *а.а. – авторський аркуш; в.о. – виконувач обов'язків*;
- ✓ якщо збігаються два однакові приголосні, робіть скорочення після першого приголосного: *ден. норма (денна)*;
- ✓ якщо збігаються два й більше різних приголосних, скорочення можна робити як після першого, так і після останнього приголосного: *власноруч.* або *власноручн.(власноручний), обл. (область, обласний)*;
- ✓ пишіть без крапок скорочені назви одиниць вимірювання:

  б (байт),

  Вт (ват),

  лм (люмен),

  кВ (кіловольт);
- ✓ без крапки вживайте скорочення, утворене стягненням звукового складу, тобто вилученням букв у середині слова:

  грн (гривня),

  млн (мільйон),

  млрд (мільярд),

трлн (трильйон),

смт (селище міського типу);

- ✓ у скороченнях, утворених усіченням слова (коли залишаємо тільки початок слова), ставте крапку:

тис. (тисяча),

дол. (долар),

коп. (копійка);

- ✓ скорочення назв метричних мір – ваги, довжини, місткості – пишіть без крапки: *т (тонна), ц (центнер), см (сантиметр), мм (міліметр), л (літр)*;
- ✓ скорочення назв метричних мір часу пишіть без крапки:

год (година),

хв (хвилина),

с (секунда),

3 год 10 хв;

- ✓ скорочення назв неметричних мір часу пишіть з крапккою:

р. (рік),

ст. (століття),

кв. (квартал),

ІІІ кв. 2022 р.;

- ✓ не ставте крапку між подвоєними літерами, що вказують на множину: *рр. (роки), пп. (параграфи, пункти), тт.(томи)*;
- ✓ зберігайте велику і малу літери, дефіс у графічних скороченнях:

Р. Х. (Різдво Христове),

чл.-кор. (член-кореспондент),

слов.-довід. (словник-довідник),

обл.-вид. арк. (обліково-видавничий аркуш);

- ✓ позначайте дефісом пропущену середню частину слова: *р-н (район), ун-т (університет), ф-ка (фабрика)*;

- ✓ приєднуйте дефісом перші букви частин складного слова, ставте крапку після скорочених частин слів:

  с.-д. (соціал-демократичний),
  півд.-сх. (південно-східний),
  півн.-зах. (північно-західний);
- ✓ уживайте в документах поширені графічні скорочення:

  і т. ін. (і таке інше),
  т. ін. (таке інше),
  та ін.(та інше),
  і под. (і подібне),
  напр. (наприклад),
  перев.(переважно),
  т. зв.(так званий);
- ✓ використовуйте скісну риску в скорочених словосполученнях, рідше – складних словах; такі скорочені частини пишіть без крапки: *в/ч (військова частина), м/с (метрів за секунду), п/в (поштове відділення)*.

Важливо також знати, коли у складноскорочених назвах вживати велику, а коли малу букву, коли у таких назвах потрібно робити відступ, а коли не потрібно, коли вживати дефіс, а коли ні. Основні правила такі:

- ✓ пишіть великими буквами складноскорочені назви, утворені з початкових букв: *СБУ, ЗСУ, ГУР МО України, ДРГ, ЮНЕСКО, МАГАТЕ*;
- ✓ пишіть великими буквами абревіатури у складних словах, які пишемо з дефісом: *УВЧ-терапія, УФ-випромінювання, ДНК-експертиза*;
- ✓ окремо пишіть абревіатури, які складаються з двох самостійно вживаних ініціальних абревіатур, що є назвами різних

організацій: *ІХВС НАНУ (Інститут хімії високомолекулярних сполук Національної академії наук України), ГДА МВС України (Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України)*;

- ✓ у складноскорочених словах мішаного типу, утворених з ініціальних абревіатур та усічених основ, ініціальну частину пишіть великими буквами, а усічену – малими: *КЗпП (Кодекс законів про працю України), КУпАП (Кодекс України про адміністративні правопорушення), НДІхіммаш (Науково-дослідний інститут хімічного машинобудування)*;
- ✓ пишіть окремо назви, у яких поєднані ініціальна частина й нескорочене слово / слова в непрямому відмінку: *ННДІ промислової безпеки та охорони праці, НДІ телекомунікацій*;
- ✓ малою буквою передавайте сполучник у звукових абревіатурах та у складноскорочених словах: *журнал «СіЧ» («Слово і час»), газета «КіЖ» («Культура і життя»)*;
- ✓ у назвах літаків, що складаються з двох перших букв прізвища конструктора і приєднаного до нього дефісом цифрового позначення, пишіть першу велику букву, другу – малу: *Ан-124;*
- ✓ відмінюючи звукові абревіатури на зразок *ЦУМ,* закінчення пишіть малими буквами, як-от: *перебував у ЦУМі, службовці МОЗу, з'ясовував у ЖЕЦі, боротьба з ВІЛ/СНІДом.*

Візьмімо до уваги!

Подвійне написання мають скорочені назви-абревіатури установ, закладів, організацій. Пишемо з великої букви, якщо ці слова є власними назвами: *Нацгвардія, Тероборона Києва, Укрзалізниця, Держтелерадіо, Київенерго.* Пишемо з малої букви, якщо такі слова є загальними назвами: *облгосп, педуніверситет, райдержадміністрація, міськрада.*

Кожна мова має свої правила написання слів разом, окремо або з дефісом. У діловому мовленні найчастіше виникають запитання щодо написання разом, окремо або з дефісом іменників, прикметників та прислівників.

Основні **правила написання іменників разом і з дефісом:**

✓ разом пишіть слова-іменники:

складноскорочені слова:

адмінресурс,
диппредставництво,
інвестпроєкт,
комбат,
спецпризначинець,
штрихкод,
Святвечір;

слова з першим іншомовним компонентом: *абро-, авіа-, авто-, агро-, аеро-, аква-, алко-, анти-, арт-, архі-/архи-, астро-, аудіо-, біо-, боди-/боді- (перед голосним), бліц-, веб-, віце-, геліо-, гео-, гідро-, гіпер-, дендро-, екзо-, еко-, економ-, екс-, екстра-, етно-, євро-, зоо-, ізо-, іно- (іншо- інако-), кібер-, контр-, лейб-, лже-, макро-, максі-, мета-, метео-, міді-, мікро-, міні-, моно-, мото-, мульти-, нано-, нарко-, нео-, обер-, онко-, палео-, пан-, пара-, полі-, поп-, преміум-, прес-, псевдо-, соціо-, супер-, теле-, топ-, ультра-, унтер-, фіто-, флеш-, фолк- (фольк-), фоно-, фото-, штабс-*:

авіадесант,
артринок,
бліцопитування,
вебсайт,

віцеконсул,
економклас,
екопродукти,
експрем'єр-міністр,
кібератака,
контрадмірал,
лжесвідок,
мінідиск,
нанокомп'ютер,
оберпрокурор,
попмузика,
преміумклас,
пресслужба,
псевдореферендум,
топменеджер,
флешносій;

слова, утворені з двох основ і сполучних голосних **о, е/є**:

бронетанк,
боєприпаси,
ботоферма,
секретоносій,
тоннокілометр;

слова з першою частиною числівником, що пишемо буквами:

п'ятиденка,
сімдесятип'ятиріччя;

слова з першою частиною *напів-, полу-*:

напівтакт,
напівавтомат,
напівуклін,
полуденок;

✓ з дефісом пишемо слова-іменники:

слова, утворені з двох самостійних іменників без голосних **о, е/є**:

бізнес-контакти,

інтернет-магазин,

листок-вкладка,

піар-акція,

чат-бот;

назви військових звань, державних посад:

генерал-лейтенант,

прем'єр-міністр;

назви одиниць вимірювання, музичних понять, проміжних сторін світу, деяких рослин:

кіловат-година,

до-дієз,

норд-вест,

сон-трава;

слова, перша частина яких є літерою грецького алфавіту:

альфа-частинки,

дельта-проміння;

першу частину складного слова (написану разом або з дефісом), за якою вжите слово з такою самою, як у першої, другою частиною:

аудіо- та відеопродукція,

кулько- й роликопідшипники,

радіо- й телеапаратура,

тепло- й гідроелектростанції;

буквені скорочення:

р-н – район,

ун-т – університет,

ф-т – факультет,

чл.-кор. – член-кореспондент;

скорочення із цифрами:

Ан-124,

Б-17,

ЖЕК-9;

ініціальну абревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом:

пін-код,

ДНК-експертиза,

ВІП-зала,

е-декларування;

дві ініціальні абревіатури, написані великими літерами:

ВІЛ-СНІД,

ВІП-ДТП;

деякі слова за традицією:

карт-бланш,

статус-кво.

Візьмімо до уваги!

Слово *пів* на позначення ‘половина’ з іменниками у формі родового відмінка однини пишіть окремо: *пів аркуша, пів години, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів Європи, пів Києва*.

Якщо ж *пів* з іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття, то їх пишіть разом: *південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півострів*.

Основні **правила написання прикметників разом і з дефісом:**

✓ разом пишіть складні прикметники, утворені

від складних іменників, що пишемо разом:

гіпсокартонний (гіпсокартон),

самохідний (самохід);

поєднанням іменника та прикметника:

легкосплавний (легкий сплав),

зовнішньополітичний (зовнішня політика),

північноамериканський (Північна Америка);

з іменникової та дієслівної основ:

бронебійний,

вогнепальний,

обороноспроможний;

із прислівника та дієприкметника чи прикметника:

легкоозброєний,

сильнодійний;

із числівника, написаного словами, та прикметника:

двоствольний,

п'ятнадцятиповерховий,

сімдесятирічний;

а також прикметники-терміни, у яких основний зміст передає другий прикметник, а перший звужує його зміст:

дрібнокаліберний,

гладкоствольний.

Візьмімо до уваги!

Якщо прислівник зберігає на собі логічний наголос і не зливається в одне слово з наступним прикметником чи дієприкметником, то його пишіть **окремо:** *вільно конвертований, дзеркально відображений,*

морально стійкий, радикально налаштований, соціально небезпечний, суспільно необхідний.

✓ <u>з дефісом</u> пишіть складні прикметники:

утворені від складних іменників, що пишемо з дефісом:

національ-патріотичний (національ-патріот),

івано-франківський (Івано-Франківськ),

пуща-водицький (Пуща-Водиця);

утворені з двох чи більше основ, що називають не підпорядковані одне одному поняття:

агентурно-бойовий,

агітаційно-пропагандистський,

диверсійно-шпигунський,

розвідувально-підривний,

стрілецько-снайперський,

судово-токсикологічний;

що називають поєднання двох кольорів чи смакових відчуттів:

темно-коричневий,

тьмяно-сірий,

гіркувато-солоний,

але: *жовтогарячий, червоногарячий, білосніжний*;

що починаються на *воєнно-*, *військово-* або їхня перша частина закінчується на **-ико/-іко)**:

військово-морський,

воєнно-космічний,

політико-економічний,

але: *військовозобов'язаний, військовополонений*;

основи яких називають проміжні сторони світу:

південно-західний,

північно-східний;

перша основа яких є числівником, записаним цифрою, і в його вимові наприкінці з'являються голосні **и, о, а**:

20-градусний,

100-годинний,

30-кілограмовий;

терміни, у складі яких є літера алфавіту:

Г-подібний,

Т-подібний.

Візьмімо до уваги!

Разом пишіть прислівники:

всередині (усередині),

втроє,

доверху,

збоку,

зверху,

назустріч,

напідпитку,

наполовину,

посередині,

щогодини,

щомісяця.

З дефісом пишіть прислівники:

де-факто,

де-юре,

по-перше,

по-друге,

по-українському.

Окремо пишіть прислівники:

без відома,
в обмін,
до запитання,
до побачення,
до речі,
до сьогодні,
за кордон,
за кордоном,
за рахунок,
з-за кордону,
на жаль,
на звороті,
на зразок,
на прощання,
на ходу,
по батькові,
по суті,
як треба.

3.2. Як записати ваше прізвище

У всіх мовах світу існують *загальні* та *власні* назви. *Загальні* – називають однотипні предмети, явища, процеси, *власні* – індивідуалізують об'єкт, вирізняють його з низки однотипних. Прийнято розрізняти такі власні назви: особові імена людей, назви географічних об'єктів, клички тварин, назви організацій тощо. Найбільше запитань у діловому мовленні виникає під час відмінювання прізвищ.

Основними **правилами відмінювання прізвищ в українській мові** є:

- ✓ українські чоловічі та жіночі прізвища іменникового типу із закінченнями в називному відмінку однини **-а, -я** відмінюйте як відповідні іменники І відміни твердої, м'якої та мішаної групи:

тверда група

Н.в.	Красавк**а**	Підкуймух**а**	Вернигор**а**	Печиног**а**
Р.в.	Красавк**и**	Підкуймух**и**	Вернигор**и**	Печиног**и**
Д.в.	Красавц**і**	Підкуймус**і**	Вернигор**і**	Печинос**і**
З.в.	Красавк**у**	Підкуймух**у**	Вернигор**у**	Печиног**у**
О.в.	Красавк**ою**	Підкуймух**ою**	Вернигор**ою**	Печиног**ою**
М.в.	(на) Красавц**і**	(на) Підкуймус**і**	(на) Вернигор**і**	(на) Печинос**і**

м'яка група

Н.в.	Потебн**я**	Крашаниц**я**	Веремі**я**	Тетер**я**
Р.в.	Потебн**і**	Крашаниц**і**	Веремі**ї**	Тетер**і**
Д.в.	Потебн**і**	Крашаниц**і**	Веремі**ї**	Тетер**і**
З.в.	Потебн**ю**	Крашаницю	Веремі**ю**	Тетер**ю**
О.в.	Потебн**ею**	Крашаниц**ею**	Веремі**єю**	Тетер**ею**
М.в.	(на) Потебн**і**	(на) Крашаниц**і**	(на) Веремі**ї**	(на) Тетер**і**

мішана група

Н.в.	Кривохиж**а**	Пороша	Ружа
Р.в.	Кривохиж**і**	Пороші	Ружі
Д.в.	Кривохиж**і**	Пороші	Ружі
З.в.	Кривохиж**у**	Порошу	Ружу
О. в.	Кривохиже**ю**	Порошею	Ружею
М.в.	(на) Кривохиж**і**	(на) Пороші	(на) Ружі

- ✓ українські чоловічі прізвища іменникового типу із нульовим закінченнями в називному відмінку однини або закінченням **-о** відмінюйте як відповідні іменники ІІ відміни твердої, м'якої та мішаної групи:

тверда група

Н.в.	Грищенк**о**	Лизогуб	Яремчук	Обертас
Р.в.	Грищенк**а**	Лизогуб**а**	Яремчук**а**	Обертас**а**
Д.в.	Грищенк**у**, Грищенк**ові**	Лизогуб**у**, Лизогуб**ові**	Яремчук**у**, Яремчук**ові**	Обертас**у**, Обертас**ові**
З.в.	Грищенк**а**	Лизогуб**а**	Яремчук**а**	Обертас**а**
О.в.	Грищенк**ом**	Лизогуб**ом**	Яремчук**ом**	Обертас**ом**
М.в.	(на) Грищенк**у**, (на) Грищенк**ові**	(на) Лизогуб**у**, (на) Лизогуб**ові**	(на) Яремчук**у**, (на) Яремчук**ові**	(на) Обертас**у**, (на) Обертас**ові**

м'яка група

Н.в.	Радь**о**	Полтавець	Лебідь	Драгусь
Р.в.	Рад**я**	Полтавц**я**	Лебед**я**	Драгус**я**
Д.в.	Рад**ю**, Радь**ові**	Полтавц**ю**, Полтавц**еві**	Лебед**ю**, Лебед**еві**	Драгус**ю**, Драгус**еві**
З.в.	Рад**я**	Полтавц**я**	Лебед**я**	Драгус**я**
О.в.	Радь**ом**	Полтавц**ем**	Лебед**ем**	Драгус**ем**
М.в.	(на) Рад**ю**, (на) Радь**ові**	(на) Полтавц**ю**, (на) Полтавц**еві**	(на) Лебед**ю**, (на) Лебед**еві**	(на) Драгус**ю**, (на) Драгус**еві**

мішана група

Н.в.	Куліш	Чиж	Мантач	Каменяр
Р.в.	Куліша	Чиж**а**	Мантач**а**	Каменяр**а**
Д.в.	Кулішу, Куліш**еві**	Чиж**у**, Чиж**еві**	Мантач**у**, Мантач**еві**	Каменяр**у**, Каменяр**еві**
З.в.	Куліш**а**	Чиж**а**	Мантач**а**	Каменяр**а**
О.в.	Кулішем	Чиж**ем**	Мантач**ем**	Каменяр**ем**
М.в.	(на) Кулішу, (на) Куліш**еві**	(на) Чиж**у**, (на) Чиж**еві**	(на) Мантач**у**, (на) Мантач**еві**	(на) Каменяр**у**, (на) Каменяр**еві**

Візьмімо до уваги!

Жіночі прізвища на **-о** та приголосний не відмінюйте.

Під час відмінювання прізвищ відбувається чергування [е] у відкритому складі з [і] у закритому та [е] з нулем звука; суфіксальний [е] зберігається в чеських та польських прізвищах: *Гашек – Гашека – Гашекові; Люкетик – Люкетика – Люкетикові.*

У формах давального та місцевого відмінків паралельно вживайте закінчення **-ові/-еві** та **-у/ю**.

- ✓ прізвища прикметникового типу на **-ий, -ій** відмінюйте як відповідні прикметники чоловічого та жіночого роду твердої або м’якої групи:

Н.в.	Хуторн**ий**	Кошарськ**ий**	Порожн**ій**
Р.в.	Хуторн**ого**	Кошарськ**ого**	Порожньо**го**
Д.в.	Хуторн**ому**	Кошарськ**ому**	Порожньо**му**
З.в.	Хуторн**ого**	Кошарськ**ого**	Порожньо**го**
О.в.	Хуторн**им**	Кошарськ**им**	Порожн**ім**
М.в.	(на) Хуторн**ому**	(на) Кошарськ**ому**	(на) Порожньо**му**

Н. в.	Хуторн**а**	Кошарськ**а**	Порожн**я**
Р. в.	Хуторн**ої**	Кошарськ**ої**	Порожньо**ї**
Д. в.	Хуторн**ій**	Кошарськ**ій**	Порожн**ій**
З. в.	Хуторн**у**	Кошарськ**у**	Порожн**ю**
О. в.	Хуторн**ою**	Кошарськ**ою**	Порожньо**ю**
М. в.	(на) Хуторн**ій**	(на) Кошарськ**ій**	(на) Порожн**ій**

- ✓ чоловічі прізвища прикметникового типу на **-ов, -ев/-єв, -ів, -їв, -ин, -ін/-їн** відмінюйте за такими зразками:

Н.в.	Майоров	Благоєв	Паршин	Ільїн
Р.в.	Майоров**а**	Благоєв**а**	Паршин**а**	Ільїн**а**
Д.в.	Майоров**у**	Благоєв**у**	Паршин**у/-ові**	Ільїн**у**
З.в.	Майоров**а**	Благоєв**а**	Паршин**а**	Ільїн**а**
О.в.	Майоров**им**	Благоєв**им**	Паршин**им**	Ільїн**им**
М.в.	(на) Майор**ові**, (на) Майор**ову**	(на) Благоєв**і**, (на) Благоєв**у**	(на) Паршин**і**, (на) Паршин**у**	(на) Ільїн**і**, (на) Ільїн**у**

Н.в.	Пономарів	Ковалів
Р.в.	Пономарев**а**, Пономарів**а**	Ковалев**а**, Ковалів**а**
Д.в.	Пономарев**у**, Пономарів**у**	Ковалев**у**, Ковалів**у**
З.в.	Пономарев**а**, Пономарів**а**	Ковалев**а**, Ковалів**а**
О.в.	Пономарев**им**, Пономарів**им**	Ковалев**им**, Ковалів**им**
М.в.	(на) Пономарев**і** (**у**), (на) Пономарів**і** (**у**)	(на) Ковалев**і** (**у**), (на) Ковалів**і** (**у**)

Візьмімо до уваги!

У прізвищах на **-ів** відбувається чергування **[і]** в закритому складі з **[о]** у відкритому складі після твердих приголосних та з **[е]** після м'яких і шиплячих. Виняток становлять прізвища на кшталт *Рацiв, Луцiв.*

В українському вжитку трапляються прізвища із суфіксом **-их**, утворені на основі родового відмінка множини прикметників: *Блєдних*, *Черних*, *Щадних.* Вони є невідмінюваними.

- ✓ неслов'янські прізвища відмінюйте як відповідні українські іменники I та II відміни твердої чи м'якої групи:

Н.в.	Го**я**	Бабухаді**я**	Шіллер	Рафаель
Р.в.	Го**ї**	Бабухаді**ї**	Шіллер**а**	Рафаел**я**
Д.в.	Го**ї**	Бабухаді**ї**	Шіллер**у**, Шіллер**ові**	Рафаел**ю**, Рафаел**еві**
З.в.	Го**ю**	Бабухаді**ю**	Шіллер**а**	Рафаеля
О.в.	Го**єю**	Бабухаді**єю**	Шіллер**ом**	Рафаел**ем**
М.в.	(на) Го**ї**	(на) Бабухаді**ї**	(на) Шіллер**у**, (на) Шіллер**ові**	(на) Рафаел**ю**, (на) Рафаел**еві**

- ✓ грузинські прізвища на **-швілі**, **-дзе** не відмінюйте: *Кадалашвілі, Кікабідзе, Махарадзе*;
- ✓ частини складних прізвищ, утворених переважно або з двох прізвищ, або з прізвища та псевдоніма, змінюйте за правилами відмінювання однослівних чоловічих і жіночих прізвищ іменникового та прикметникового типів:

Н.в.	Зоя Дудк**о**-Ланськ**а**	Олег Дудк**о**-Ланськ**ий**
Р.в.	Зої Дудк**о**-Ланськ**ої**	Олега Дудк**а**-Ланськ**ого**
Д.в.	Зої Дудк**о**-Ланськ**ій**	Олегу/-ові Дудк**у**-Ланськ**ому**
З.в.	Зою Дудк**о**-Ланськ**у**	Олега Дудк**а**-Ланськ**ого**
О.в.	Зоєю Дудк**о**-Ланськ**ою**	Олегом Дудк**ом**-Ланськ**им**
М.в.	(на) Зої Дудк**о**-Ланськ**ій**	(на) Олегу/-ові Дудк**у**-Ланськ**ому**

Н.в.	Леся Польова-Рева	Ян Польовий-Рева
Р.в.	Лесі Польової-Реви	Яна Польового-Реви
Д.в.	Лесі Польовій-Реві	Яну/-ові Польовому-Реві
З.в.	Лесю Польову-Реву	Яна Польового-Реву
О.в.	Лесею Польовою-Ревою	Яном Польовим-Ревою
М.в.	(на) Лесі Польовій-Реві	(на) Яну/-ові Польовому-Реві

Не відмінюйте першу частину складних прізвищ, якщо вона не є самостійним іменником чи прикметником:

Н.в.	Степан Смаль-Стоцький	Анатолій Кос-Анатольський	Михайло Драй-Хмара
Р.в.	Степана Смаль-Стоцького	Анатолія Кос-Анатольського	Михайла Драй-Хмари
Д.в.	Степану/-ові Смаль-Стоцькому	Анатолію/-єві Кос-Анатольському	Михайлу/-ові Драй-Хмарі
З.в.	Степана Смаль-Стоцького	Анатолія Кос-Анатольського	Михайла Драй-Хмару
О.в.	Степаном Смаль-Стоцьким	Анатолієм Кос-Анатольським	Михайлом Драй-Хмарою
М.в.	(на) Степану/-ові Смаль-Стоцькому	(на) Анатолію/-єві Кос-Анатольському	(на) Михайлу/-ові Драй-Хмарі

3.3. Географія написана правильно

Географічні власні назви – це назви місцевостей, регіонів, населених пунктів, об'єктів рельєфу тощо. У науці їх прийнято ще називати терміном *топоніми*. Актуальними у вжитку в документах є назви населених пунктів: сіл, селищ, містечок і міст. Зосередимо увагу на тому, як грамотно вживати такі назви в текстах документів.

Назви населених пунктів можуть мати форму іменників або прикметників чоловічого, жіночого або середнього родів, твердої, м'якої або мішаної групи, однини або множини, бути однослівними або двослівними. Словозміна таких назв залежить від форми, роду, групи та з одного чи двох слів вони складаються.

Основні правила відмінювання власних назв населених пунктів такі:

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники жіночого роду твердої групи – відмінюйте як загальні іменники жіночого роду твердої групи:

Н.в.	Шпол**а**	Володарк**а**	Борзн**а**
Р.в.	Шпол**и**	Володарк**и**	Борзн**и**
Д.в.	Шпол**і**	Володарц**і**	Борзн**і**
З.в.	Шпол**у**	Володарк**у**	Борзн**у**
О.в.	Шпол**ою**	Володарк**ою**	Борзн**ою**
М.в.	у Шпол**і,** по Шпол**і**	у Володарц**і,** по Володарц**і**	у Борзн**і,** по Борзн**і**
Кл.в.	Шпол**о**	Володарк**о**	Борзн**о**

Візьмімо до уваги!

Коли відмінюємо власні назви населених пунктів – іменники **жіночого** чи **чоловічого** роду, – то перед закінченням **і** відбуваються такі зміни:

к стає **ц** **х** стає **с** **г** стає **з**

Н.в.	Андрушів**к**а	Баришів**к**а	Вапняр**к**а	Дикань**к**а
Д.в.	Андрушів**ц**і	Баришів**ц**і	Вапняр**ц**і	Дикань**ц**і
М.в.	в Андрушів**ц**і, по Андрушів**ц**і	в Баришів**ц**і, по Баришів**ц**і	у Вапняр**ц**і, по Вапняр**ц**і	в Дикань**ц**і, по Дикань**ц**і

Н.в.	Звенигород**к**а	Куликів**к**а	Чаплин**к**а	Шост**к**а
Д.в.	Звенигород**ц**і	Куликів**ц**і	Чаплин**ц**і	Шост**ц**і
М.в.	у Звенигород**ц**і, по Звенигород**ц**і	в Куликів**ц**і, по Куликів**ц**і	в Чаплин**ц**і, по Чаплин**ц**і	в Шост**ц**і, по Шост**ц**і

Н.в.	Волнова**х**а	Глева**х**а	Пусто**х**а
Д.в.	Волнова**с**і	Глева**с**і	Пусто**с**і
М.в.	у Волнова**с**і, по Волнова**с**і	у Глева**с**і, по Глева**с**і	в Пусто**с**і, по Пусто**с**і

Н.в.	Кременчук	Острог
М.в.	у Кременчуц**і**, по Кременчук**у**	в Острез**і**, по Острог**у**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники жіночого роду м’якої групи – відмінюйте як загальні іменники жіночого роду м’якої групи:

Н.в.	Килі**я**	Попільн**я**	Бобровиц**я**
Р.в.	Килі**ї**	Попільн**і**	Бобровиц**і**
Д.в.	Килі**ї**	Попільн**і**	Бобровиц**і**
З.в.	Килі**ю**	Попільн**ю**	Бобровиц**ю**
О.в.	Килі**єю**	Попільн**ею**	Бобровиц**ею**
М.в.	у Килі**ї**, по Килі**ї**	у Попільн**і**, по Попільн**і**	у Бобровиц**і**, по Бобровиц**і**
Кл.в.	Килі**є**	Попільн**е**	Бобровиц**е**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники жіночого роду мішаної групи – відмінюйте як загальні іменники жіночого роду мішаної групи:

Н.в.	Буч**а**	Золотонош**а**	Тараща
Р.в.	Буч**і**	Золотонош**і**	Тарщ**і**
Д.в.	Буч**і**	Золотонош**і**	Тарщ**і**
З.в.	Буч**у**	Золотоношу	Тарщ**у**
О.в.	Буч**ею**	Золотоношею	Тарщ**ею**
М.в.	у Буч**і**, по Буч**і**	у Золотоноші, по Золотоноші	у Тараща, по Тарщ**і**
Кл.в.	Буч**е**	Золотоноше	Тараще

- ✓ власні назви населених пунктів з кінцевим **-а** *Вільшана, Мена, Свалява, Сміла* відмінюйте так:

Н.в.	Вільшан**а**	Мен**а**	Свалява	Сміл**а**
Р.в.	Вільшан**и**	Мен**и**	Сваляви	Сміл**и**
Д.в.	Вільшан**і**	Мен**і**	Сваляві	Смілі
З.в.	Вільшан**у**	Мен**у**	Сваляву	Смілу
О.в.	Вільшан**ою**	Мен**ою**	Свалявою	Смілою
М.в.	у Вільшан**і**, по Вільшан**і**	у Мен**і**, по Мен**і**	у Сваляві, по Сваляві	у Смілі, по Смілі
Кл.в.	Вільшан**о**	Мен**о**	Сваляво	Сміло

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники жіночого роду, які закінчуються на м’який знак, – пишіть і вимовляйте так:

Н.в.	Умань	Буринь	Бершадь
Р.в.	Умані	Бурині	Бершаді
Д.в.	Умані	Бурині	Бершаді
З.в.	Умань	Буринь	Бершадь
О.в.	Уманню	Буриню	Бершаддю
М.в.	в Умані, по Умані	в Бурині, по Бурині	у Бершаді, по Бершаді
Кл.в.	Умане	Бурине	Бершаде

Візьмімо до уваги!

Приголосні **д, т, з, с, ц, л, н, ж, ч, ш** перед **ю** подовжуються. На письмі ми позначаємо це подовження двома буквами: *Бершаддю, Буринню, Уманню*.

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники чоловічого роду твердої групи – відмінюйте як загальні іменники чоловічого роду твердої групи:

Н.в.	Болград	Борислав	Ізмаїл	Хмільник
Р.в.	Болград**а**	Борислав**а**	Ізмаїл**а**, Ізмаїл**у**	Хмільник**а**
Д.в.	Болград**у**, Болград**ові**	Борислав**у**, Борислав**ові**	Ізмаїл**у**, Ізмаїл**ові**,	Хмільник**у**, Хмільник**ові**
З.в.	Болград	Борислав	Ізмаїл	Хмільник
О.в.	Болград**ом**	Борислав**ом**	Ізмаїл**ом**	Хмільник**ом**
М.в.	в Болград**і**, по Болград**у**	в Борислав**і**, по Борислав**у**	в Ізмаїл**і**, по Ізмаїл**у**	в Хмільник**у**, по Хмільник**у**
Кл.в.	Болград**е**	Борислав**е**	Ізмаїл**е**	Хмільник**у**

Н.в.	Гусятин	Лебедин	Ніжин	Тульчин
Р.в.	Гусятин**а**	Лебедин**а**	Ніжин**а**	Тульчин**а**
Д.в.	Гусятин**у**	Лебедин**у**	Ніжин**у**	Тульчин**у**
З.в.	Гусятин	Лебедин	Ніжин	Тульчин
О.в.	Гусятин**ом**	Лебедин**ом**	Ніжин**ом**	Тульчин**ом**
М.в.	в Гусятин**і**, по Гусятин**у**	в Лебедин**і**, по Лебедин**у**	в Ніжин**і**, по Ніжин**у**	в Тульчин**і**, по Тульчин**у**
Кл.в.	Гусятин**е**	Лебедин**е**	Ніжин**е**	Тульчин**е**

Н.в.	Бердянськ	Волочиськ	Торецьк
Р.в.	Бердянськ**а**	Волочиськ**а**	Торецьк**а**
Д.в.	Бердянськ**у**	Волочиськ**у**	Торецьк**у**
З.в.	Бердянськ	Волочиськ	Торецьк

О.в.	Бердянськ**ом**	Волочиськ**ом**	Торецьк**ом**
М.в.	у Бердянськ**у**,	у Волочиськ**у**,	в Торецьк**у**,
	по Бердянськ**у**	по Волочиськ**у**	по Торецьк**у**
Кл.в.	Бердянськ**у**	Волочиськ**у**	Торецьк**у**

Візьмімо до уваги!

Якщо власна назва населеного пункту закінчується на **-ок,** то в усіх відмінках, крім називного і знахідного, **-о-** зникає:

Н.в.	Город**о**к	Великий Острож**ок**
Р.в.	Городк**а**	Велик**ого** Острож**ка**
Д.в.	Городк**у**,	Велик**ому** Острож**ку,**
	Городк**ові**	Велик**ому** Острожк**ові**
З.в.	Городок	Великий Острожок
О.в.	Городк**ом**	Великим Острож**ком**
М.в.	в Городку,	у Великому Острож**ку**,
	по Городк**у**	по Великому Острож**ку**
Кл.в.	Городк**у**	Великий Острож**ку**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники чоловічого роду м'якої групи – відмінюйте як загальні іменники чоловічого роду м'якої групи:

Н.в.	Коростень	Любомль	Бориспіль	Мелітополь
Р.в.	Коростен**я,**	Любомл**я**,	Бориспол**я**	Мелітополь**я**
	Коростен**ю**	Любомл**ю**		
Д.в.	Коростен**ю**,	Любомл**ю**,	Бориспол**ю**,	Мелітополь**ю**,
	Коростен**еві**	Любомл**еві**	Борисполеві	Мелітополеві
З.в.	Коростень	Любомль	Бориспіль	Мелітополь
О.в.	Коростен**ем**	Любомл**ем**	Борисполем	Мелітополем
М.в.	в Коростен**і**,	в Любомл**і**,	в Борисполі	в Мелітополі
	по Коростен**ю**	по Любомл**ю**	по Борисполю	по Мелітополю
Кл.в.	Коростен**ю**	Любомл**ю**	Борисполю	Мелітополю

Візьмімо до уваги!

Назви міст в українській мові у своєму складі можуть мати афікс **-поль** або **-піль.** Якщо маємо **-поль,** то йдеться про грецький *поліс ‘місто’,* а якщо – **-піль,** то про українське *‘поле’.* Відмінюючи назви з **-поль,** нічого не змінюйте, а відмінюючи назви з **-піль,** змінюйте **-і-** на **-о-** в усіх відмінках, крім називного і знахідного:

Н.в.	Катеринопіль	Томашпіль	Маріуполь
Р.в.	Катеринопо**ля**	Томашпо**ля**	Маріупо**ля**
Д.в.	Катеринопо**лю**, Катеринопо**леві**	Томашпо**лю**, Томашпо**леві**	Маріупо**лю**, Маріупо**леві**
З.в.	Катеринопіль	Томашпіль	Маріуполь
О.в.	Катеринопо**лем**	Томашпо**лем**	Маріупо**лем**
М.в.	у Катеринопо**лі,** по Катеринопо**лю**	у Томашпол**і**, по Томашпо**лю**	у Маріупо**лі**, по Маріупо**лю**
Кл.в.	Катеринопо**лю**	Томашпол**ю**	Міріупо**лю**

Візьмімо до уваги!

У власних назвах населених пунктів із суфіксом **-ець** під час відмінювання **-е-** зникає:

Н.в.	Воловець	Козелець	Корець	Тростянець
Р.в.	Воловц**я**	Козельц**я**	Корц**я**	Тростянц**я**
Д.в.	Воловц**ю**, Воловц**еві**	Козельц**ю**, Козельц**еві**	Корц**ю**, Корц**еві**	Тростянц**ю**, Тростянц**еві**
З.в.	Воловець	Козелець	Корець	Тростянець
О.в.	Воловц**ем**	Козельц**ем**	Корц**ем**	Тростянц**ем**
М.в.	у Воловц**і**, по Воловц**ю**	в Козельц**і**, по Козельц**ю**	в Корц**і**, по Корц**ю**	в Тростянц**і**, по Тростянц**ю**
Кл.в.	Воловц**ю**	Козельц**ю**	Корц**ю**	Тростянц**ю**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники чоловічого роду мішаної групи – відмінюйте як загальні іменники чоловічого роду мішаної групи:

Н.в.	Збараж	Гадяч	Калуш
Р.в.	Збараж**а**, Збараж**у**	Гадяч**а**	Калуш**а,** Калуш**у**
Д.в.	Збараж**у**, Збараж**еві**	Гадяч**у**, Гадяч**еві**	Калуш**у,** Калуш**еві**
З.в.	Збараж	Гадяч	Калуш
О.в.	Збараж**ем**	Гадяч**ем**	Калуш**ем**
М.в.	в Збараж**і**, по Збараж**у**	в Гадяч**і**, по Гадяч**у**	у Калуш**і**, по Калуш**у**
Кл.в.	Збараж**е**	Гадяч**е**	Калуш**е**

- ✓ власні назви населених пунктів, що закінчуються на **-ів/-їв**, відмінюйте як іменники чоловічого роду, у яких **-і-** змінюється на **-о-** після **г, к, х, б, р, т, д**:

Н.в.	Чернігів	Васильків	Рахів
Р.в.	Чернігов**а**	Василькov**а**	Рахов**а**
Д.в.	Чернігов**у**	Василькov**у**	Рахов**у**
З.в.	Чернігів	Васильків	Рахів
О.в.	Чернігов**ом**	Василькov**ом**	Рахов**ом**
М.в.	у Чернігов**і**, по Чернігов**у**	у Василькov**і**, по Василькov**у**	у Рахов**і**, по Рахов**у**
Кл.в.	Чернігов**е**	Василькov**е**	Рахов**е**

Н.в.	Драбів	Макарів	Фастів	Виноградів
Р.в.	Драбов**а**	Макаров**а**	Фастов**а**	Виноградов**а**
Д.в.	Драбов**у**	Макаров**у**	Фастов**у**	Виноградов**у**
З.в.	Драбів	Макарів	Фастів	Виноградів
О.в.	Драбов**ом**	Макаров**ом**	Фастов**ом**	Виноградов**ом**
М.в.	у Драбов**і**, по Драбов**у**	у Макаров**і**, по Макаров**у**	у Фастов**і**, по Фастов**у**	у Виноградов**і**, по Виноградов**у**
Кл.в.	Драбов**е**	Макаров**е**	Фастов**е**	Виноградов**е**

-і- змінюється на **-е-** після **ж, ч, ш**:

Н.в.	Оржів	Жидачів	Коростишів	Ржищів
Р.в.	Оржев**а**	Жидачев**а**	Коростишев**а**	Ржищев**а**
Д.в.	Оржев**у**	Жидачев**у**	Коростишев**у**	Ржищев**у**
З.в.	Оржів	Жидачів	Коростишів	Ржищів
О.в.	Оржев**ом**	Жидачев**ом**	Коростишев**ом**	Ржищев**ом**
М.в.	в Оржев**і**, по Оржев**у**	в Жидачев**і**, по Жидачев**у**	в Коростишев**і**, по Коростишев**у**	у Ржищев**і**, по Ржищев**у**
Кл.в.	Оржев**е**	Жидачев**е**	Коростишев**е**	Ржищев**е**

-і- змінюється на **-е-** після м’яких **[л’], [ц’], [з’], [н’]**:

Н.в.	Красилів	Зайців	Канів
Р.в.	Красилев**а**	Зайцев**а**	Канев**а**
Д.в.	Красилев**у**	Зайцев**у**	Каневу
З.в.	Красилів	Зайців	Канів
О.в.	Красилев**ом**	Зайцев**ом**	Каневом
М.в.	у Красилев**і**, по Красилев**у**	в Зайцев**і**, по Зайцев**у**	у Каневі, по Каневу
Кл.в.	Красилев**е**	Зайцев**е**	Каневе

-і- змінюється на **-е-** після **[й]**:

Н.в.	Миколаїв	Чугуїв	Зміїв	Ірклііїв
Р.в.	Миколаєв**а**	Чугуєв**а**	Змієв**а**	Ірклієв**а**
Д.в.	Миколаєв**у**	Чугуєв**у**	Змієв**у**	Ірклієв**у**
З.в.	Миколаїв	Чугуїв	Зміїв	Ірклііїв
О.в.	Миколаєв**ом**	Чугуєв**ом**	Змієв**ом**	Ірклієв**ом**
М.в.	в Миколаєв**і**, по Миколаєв**у**	в Чугуєв**і**, по Чугуєв**у**	у Змієв**і**, по Змієв**у**	Ірклієв**і**, по Ірклієв**у**
Кл.в.	Миколаєв**е**	Чугуєв**е**	Змієв**е**	Ірклієв**е**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники середнього роду твердої групи – відмінюйте як загальні іменники середнього роду твердої групи:

Н.в.	Дніпр**о**	Дубн**о**	Гуляйпол**е**
Р.в.	Дніпр**а**	Дубн**а**	Гуляйпол**я**
Д.в.	Дніпр**у**	Дубн**у**	Гуляйпол**ю**
З.в.	Дніпр**о**	Дубн**о**	Гуляйпол**е**
О.в.	Дніпр**ом**	Дубн**ом**	Гуляйпол**ем**
М.в.	у Дніпр**і**, по Дніпр**у**	в Дубн**і**, по Дубн**у**	в Гуляйпол**і**, по Гуляйпол**ю**
Кл.в.	Дніпр**о**	Дубн**о**	Гуляйпол**е**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники середнього роду м’якої групи – відмінюйте як загальні іменники середнього роду м’якої групи:

Н.в.	Білопілл**я**	Високопілл**я**	Білогір’**я**
Р.в.	Білопілл**я**	Високопілл**я**	Білогір’**я**
Д.в.	Білопілл**ю**	Високопілл**ю**	Білогір’**ю**
З.в.	Білопілл**я**	Високопілл**я**	Білогір’**я**
О.в.	Білопілл**ям**	Високопілл**ям**	Білогір’**ям**
М.в.	у Білопілл**і**, по Білопілл**ю**	у Високопілл**і**, по Високопілл**ю**	у Білогір’**ї**, по Білогір’**ю**
Кл.в.	Білопілл**я**	Високопілл**я**	Білогір’**я**

- ✓ власні назви населених пунктів – іменники середнього роду мішаної групи – відмінюйте як загальні іменники середнього роду мішаної групи:

Н.в.	Запоріжж**я**	Погребищ**е**	Ставищ**е**
Р.в.	Запоріжж**я**	Погребищ**а**	Ставищ**а**
Д.в.	Запоріжж**ю**	Погребищ**у**	Ставищ**у**
З.в.	Запоріжж**я**	Погребищ**е**	Ставищ**е**
О.в.	Запоріжж**ям**	Погребищ**ем**	Ставищ**ем**

М.в.	у Запоріжж**і**, по Запоріжж**ю**	у Погребищ**і**, по Погребищ**у**	у Ставищ**і**, по Ставищ**у**
Кл.в.	Запоріжж**я**	Погребищ**е**	Ставищ**е**

- ✓ власні назви населених пунктів, що мають форму множини, відмінюйте як загальні іменники у множині:

Н.в.	Бережан**и**	Богородчан**и**
Р.в.	Бережан	Богородчан
Д.в.	Бережан**ам**	Богородчан**ам**
З.в.	Бережан**и**	Богородчан**и**
О.в.	Бережан**ами**	Богородчан**ами**
М.в.	у Бережан**ах**, по Бережан**ах**	у Богородчан**ах**, по Богородчан**ах**
Кл.в.	Бережан**и**	Богородчан**и**

Н.в.	Лубн**и**	Ромн**и**
Р.в.	Лубен	Ромен
Д.в.	Лубн**ам**	Ромн**ам**
З.в.	Лубни	Ромн**и**
О.в.	Лубн**ами**	Ромн**ами**
М.в.	у Лубн**ах**, по Лубн**ах**	у Ромн**ах**, по Ромн**ах**
Кл.в.	Лубн**и**	Ромн**и**

Н.в.	Прилук**и**	Ріпк**и**	Сум**и**	Черкас**и**
Р.в.	Прилук	Ріпок	Сум	Черкас
Д.в.	Прилук**ам**	Ріпк**ам**	Сум**ам**	Черкас**ам**
З.в.	Прилук**и**	Ріпк**и**	Сум**и**	Черкас**и**
О.в.	Прилук**ами**	Ріпк**ами**	Сум**ами**	Черкас**ами**
М.в.	в Прилук**ах**, по Прилук**ах**	в Ріпк**ах**, по Ріпк**ах**	в Сум**ах**, по Сум**ах**	в Черкас**ах**, по Черкас**ах**
Кл.в.	Прилук**и**	Ріпк**и**	Сум**и**	Черкас**и**

Н.в.	Валк**и**	Заліщик**и**	Кобеляк**и**
Р.в.	Валк**ів**	Заліщик**ів**	Кобеляк**ів**
Д.в.	Валк**ам**	Заліщик**ам**	Кобеляк**ам**
З.в.	Валк**и**	Заліщик**и**	Кобеляк**и**
О.в.	Валк**ами**	Заліщик**ами**	Кобеляк**ами**
М.в.	у Валк**ах**, по Валк**ах**	в Заліщик**ах**, по Заліщик**ах**	в Кобеляк**ах**, по Кобеляк**ах**
Кл.в.	Валк**и**	Заліщик**и**	Кобеляк**и**

Н.в.	Бровар**и**	Татарбунар**и**
Р.в.	Броварів	Татарбунарів
Д.в.	Бровар**ам**	Татарбунар**ам**
З.в.	Бровар**и**	Татарбунар**и**
О.в.	Бровар**ами**	Татарбунар**ами**
М.в.	в Бровар**ах**, по Бровар**ах**	в Татарбунар**ах**, по Татарбунар**ах**
Кл.в.	Бровар**и**	Татарбунар**и**

Н.в.	Дунаївц**і**	Підгайц**і**	Чернівц**і**
Р.в.	Дунаївц**ів**	Підгайц**ів**	Чернівц**ів**
Д.в.	Дунаївц**ям**	Підгайц**ям**	Чернівц**ям**
З.в.	Дунаївц**і**	Підгайц**і**	Чернівц**і**
О.в.	Дунаївц**ями**	Підгайц**ями**	Чернівц**ями**
М.в.	в Дунаївц**ях**, по Дунаївц**ях**	в Підгайц**ях**, по Підгайц**ях**	в Чернівц**ях**, по Чернівц**ях**
Кл.в.	Дунаївц**і**	Підгайц**і**	Чернівц**і**

Н.в.	Дергачі	Красятичі	Народичі
Р.в.	Дергачів	Красятичів	Народичів
Д.в.	Дергачам	Красятичам	Народичам
З.в.	Дергачі	Красятичі	Народичі
О.в.	Дергачами	Красятичами	Народичами
М.в.	в Дергачах, по Дергачах	в Красятичах, по Красятичах,	в Народичах, по Народичах
Кл.в.	Дергачі	Красятичі	Народичі

- ✓ власні назви населених пунктів у формі прикметника відмінюйте як звичайні прикметники жіночого, чоловічого або середнього роду:

Н.в.	Великий Березний	Кропивницький	Хмельницький
Р.в.	Великого Березного	Кропивницького	Хмельницького
Д.в.	Великому Березному	Кропивницькому	Хмельницькому
З.в.	Великий Березний	Кропивницький	Хмельницький
О.в.	Великим Березним	Кропивницьким	Хмельницьким
М.в.	у Великому Березному, по Великому Березному	в Кропивницькому, по Кропивницькому	в Хмельницькому, по Хмельницькому
Кл.в.	Великий Березний	Кропивницький	Хмельницький

Н.в.	Глибока	Дворічна	Ясинувата
Р.в.	Глибокої	Дворічної	Ясинуватої
Д.в.	Глибокій	Дворічній	Ясинуватій
З.в.	Глибоку	Дворічну	Ясинувату
О.в.	Глибокою	Дворічною	Ясинуватою
М.в.	в Глибокій, по Глибокій	у Дворічній, по Дворічній	в Ясинуватій, по Ясинуватій
Кл.в.	Глибока	Дворічна	Ясинувата

Н.в.	Березн**е**	Вишнев**е**	Рівн**е**	Рокитн**е**
Р.в.	Березн**ого**	Вишнев**ого**	Рівн**ого**	Рокитн**ого**
Д.в.	Березн**ому**	Вишнев**ому**	Рівному	Рокитн**ому**
З.в.	Березн**е**	Вишнев**е**	Рівн**е**	Рокитн**е**
О.в.	Березн**им**	Вишнев**им**	Рівн**им**	Рокитн**им**
М.в.	в Березн**ому**, по Березн**ому**	у Вишнев**ому**, по Вишнев**ому**	в Рівн**ому**, по Рівн**ому**	в Рокитн**ому**, по Рокитн**ому**
Кл.в.	Березн**е**	Вишнев**е**	Рівн**е**	Рокитн**е**

Н.в.	Берегов**е**	Шевченков**е**	Мукачев**е**
Р.в.	Берегов**ого**	Шевченков**ого**	Мукачев**ого**
Д.в.	Берегов**ому**	Шевченков**ому**	Мукачев**ому**
З.в.	Берегов**е**	Шевченков**е**	Мукачев**е**
О.в.	Берегов**им**	Шевченков**им**	Мукачев**им**
М.в.	в Берегов**ому**, по Берегов**ому**	в Шевченков**ому**, по Шевченков**ому**	в Мукач**еві**, по Мукач**еву**
Кл.в.	Берегов**е**	Шевченков**е**	Мукачев**е**

Н.в.	Білокуракин**е**	Лутугин**е**	Ємільчин**е**
Р.в.	Білокуракин**ого**	Лутугин**ого**	Ємільчин**ого**
Д.в.	Білокуракин**ому**	Лутугин**ому**	Ємільчин**ому**
З.в.	Білокуракин**е**	Лутугин**е**	Ємільчин**е**
О.в.	Білокуракин**им**	Лутугин**им**	Ємільчин**им**
М.в.	в Білокуракин**ому**, по Білокуракин**ому**	в Лутугин**ому**, по Лутугин**ому**	в Ємільчин**ому**, по Ємільчин**ому**
Кл.в.	Білокуракин**е**	Лутугин**е**	Ємільчин**е**

Н.в.	Кам’янськ**е**	Поліськ**е**	Приазовськ**е**
Р.в.	Кам’янськ**ого**	Поліськ**ого**	Приазовськ**ого**
Д.в.	Кам’янськ**ому**	Поліськ**ому**	Приазовськ**ому**
З.в.	Кам’янськ**е**	Поліськ**е**	Приазовськ**е**
О.в.	Кам’янськ**им**	Поліськ**им**	Приазовськ**им**
М.в.	в Кам’янськ**ому**, по Кам’янськ**ому**	в Поліськ**ому**, по Поліськ**ому**	в Приазовськ**ому**, по Приазовськ**ому**
Кл.в.	Кам’янськ**е**	Поліськ**е**	Приазовськ**е**

- ✓ власні назви населених пунктів – похідні від російських прізвищ із суфіксом **-ов/-ев** – відмінюйте як іменники середнього роду:

Н.в.	Синельников**е**	Дебальцев**е**
Р.в.	Синельников**а**	Дебальцев**а**
Д.в.	Синельников**у**	Дебальцев**у**
З.в.	Синельников**е**	Дебальцев**е**
О.в.	Синельников**ом**	Дебальцев**ом**
М.в.	у Синельникові, по Синельников**у**	в Дебальцев**і**, по Дебальцев**у**
Кл.в.	Синельников**е**	Дебальцев**е**

У сучасній українській мові, крім однослівних власних назв населених пунктів, є також і двослівні. Зазвичай двослівна власна назва села, селища, містечка чи міста виникає внаслідок поєднання *прикметника з іменником, прикметнника з прикметником, іменника з іменником.*

Основні правила відмінювання двослівних географічних власних назв такі:

- ✓ у власних назвах населених пунктів, утворених за моделлю *‘прикметник+іменник’* або *‘іменник+прикметник’,* відмінюйте обидві частини:

Н.в.	Крив**ий** Ріг	Залізн**ий** Порт	Стар**ий** Самбір
Р.в.	Крив**ого** Рог**у**	Залізн**ого** Порт**у**	Стар**ого** Самбор**у**
Д.в.	Крив**ому** Рог**у**, Крив**ому** Рог**ові**	Залізн**ому** Порт**у**, Залізн**ому** Порт**ові**	Стар**ому** Самбор**у**, Стар**ому** Самбор**ові**
З.в.	Крив**ий** Ріг	Залізн**ий** Порт	Стар**ий** Самбір
О.в.	Крив**им** Рог**ом**	Залізн**им** Порт**ом**	Стар**им** Самбор**ом**
М.в.	в Крив**ому** Роз**і**, по Крив**ому** Рог**у**	в Залізн**ому** Порт**у**, по Залізн**ому** Порт**у**	в Стар**ому** Самбор**і**, по Стар**ому** Самбор**у**
Кл.в.	Крив**ий** Рог**у**	Залізн**ий** Порт**е**	Стар**ий** Самбор**е**

Н.в.	Нов**а** Водолаг**а**	Гол**а** Пристань	Нов**а** Каховк**а**
Р.в.	Нов**ої** Водолаг**и**	Гол**ої** Пристан**і**	Нов**ої** Каховк**и**
Д.в.	Нов**ій** Водолаз**і**	Гол**ій** Пристан**і**	Нов**ій** Каховц**і**
З.в.	Нов**у** Водолаг**у**	Голу Пристань	Нов**у** Каховк**у**
О.в.	Нов**ою** Водолаг**ою**	Гол**ою** Пристанн**ю**	Нов**ою** Каховк**ою**
М.в.	в Нов**ій** Водолаз**і,** по Нов**ій** Водолаз**і**	в Гол**ій** Пристан**і**, по Гол**ій** Пристан**і**	в Нов**ій** Каховц**і**, по Нов**ій** Каховц**і**
Кл.в.	Нов**а** Водолаг**о**	Гол**а** Пристан**е**	Нов**а** Каховк**о**

Н.в.	Криве Озер**о**
Р.в.	Кривого Озер**а**
Д.в.	Кривому Озер**у**
З.в.	Криве Озер**о**
О.в.	Кривим Озер**ом**
М.в.	у Кривому Озер**і**, по Кривому Озер**у**
Кл.в.	Криве Озер**о**

Н.в.	Велик**і** Сорочинц**і**	Горішн**і** Плавн**і**	Жовт**і** Вод**и**
Р.в.	Велик**их** Сорочинц**ів**	Горішн**іх** Плавн**ів**	Жовт**их** Вод
Д.в.	Велик**им** Сорочинц**ям**	Горішн**ім** Плавн**ям**	Жовт**им** Вод**ам**
З.в.	Велик**і** Сорочинц**і**	Горішн**і** Плавн**і**	Жовт**і** Вод**и**
О.в.	Велик**ими** Сорочинц**ями**	Горішн**іми** Плавн**ями**	Жовт**ими** Вод**ами**
М.в.	у Велик**их** Сорочинцях, по Велик**их** Сорочинц**ях**	в Горішн**іх** Плавн**ях**, по Горішн**іх** Плавн**ях**	в Жовт**их** Вод**ах**, по Жовт**их** Вод**ах**
Кл.в.	Велик**і** Сорочинц**і**	Горішн**і** Плавн**і**	Жовт**і** Вод**и**

Н.в.	Володимир-Волинськ**ий**	Кам’янець-Подільськ**ий**	Новгород-Сіверськ**ий**
Р.в.	Володимир**а**-Волинськ**ого**	Кам’янц**я**-Подільськ**ого**	Новгород**а**-Сіверськ**ого**
Д.в.	Володимир**у**-Волинськ**ому**, Володимир**ові**-Волинськ**ому**	Кам’янц**ю**-Подільськ**ому** Кам’янц**еві**-Подільськ**ому**	Новгород**у**-Сіверськ**ому**, Новгород**ові**-Сіверськ**ому**
З.в.	Володимир-Волинськ**ий**	Кам’янець-Подільськ**ий**	Новгород-Сіверськ**ий**
О.в.	Володимир**ом**-Волинськ**им**	Кам’янц**ем**-Подільськ**им**	Новгород**ом**-Сіверськ**им**
М.в.	у Володимир**і**-Волинськ**ому**, по Володимир**у**-Волинськ**ому**	в Кам’янц**і**-Подільськ**ому**, по Кам’янц**ю**-Подільськ**ому**	в Новгород**і**-Сіверськ**ому**, по Новгород**у**-Сіверськ**ому**
Кл.в.	Володимир**е**-Волинськ**ий**	Кам’янц**ю**-Подільськ**ий**	Новгород**е**-Сіверськ**ий**

Н.в.	Віт**а**-Поштов**а**	Кам’янк**а**-Бузьк**а**	Рав**а**-Руськ**а**
Р.в.	Віт**и**-Поштов**ої**	Кам’янк**и**-Бузьк**ої**	Рав**и**-Руськ**ої**
Д.в.	Віт**і**-Поштов**ій**	Кам’янц**і**-Бузьк**ій**	Рав**і**-Руськ**ій**
З.в.	Віт**у**-Поштов**у**	Кам’янк**у**-Бузьк**у**	Рав**у**-Руськ**у**
О.в.	Віт**ою**-Поштов**ою**	Кам’янк**ою**-Бузьк**ою**	Рав**ою**-Руськ**ою**
М.в.	у Віт**і**-Поштов**ій**, по Віт**і**-Поштов**ій**	в Кам’янц**і**-Бузьк**ій**, по Кам’янц**і**-Бузьк**ій**	в Рав**і**-Руськ**ій**, по Рав**і**-Руськ**ій**
Кл.в.	Віт**о**-Поштов**а**	Кам’янк**о**-Бузьк**а**	Рав**о**-Руськ**а**

Візьмімо до уваги!

Н. в.	Нов**а** Водолаг**а**	Велик**а** Вулиг**а**
Д. в.	Нов**ій** Водолаз**і**	Велик**ій** Вулиз**і**
М. в.	в Нов**ій** Водолаз**і,** по Нов**ій** Водолаз**і**	у Велик**ій** Вулиз**і**, по Велик**ій** Вулиз**і**

- ✓ у власних назвах населених пунктів, утворених за моделлю *‘іменник+іменник’* або *‘іменник+присвійний прикметник’*, відмінюйте лише другу частину:

Н.в.	Івано-Франківськ	Михайло-Коцюбинськ**е**	Михайло-Ганнівк**а**
Р.в.	Івано-Франківськ**а**	Михайло-Коцюбинськ**ого**	Михайло-Ганнівк**и**
Д.в.	Івано-Франківськ**у**	Михайло-Коцюбинськ**ому**	Михайло-Ганнівц**і**
З.в.	Івано-Франківськ	Михайло-Коцюбинськ**е**	Михайло-Ганнівк**у**
О.в.	Івано-Франківськ**ом**	Михайло-Коцюбинськ**им**	Михайло-Ганнівк**ою**
М.в.	в Івано-Франківськ**у**, по Івано-Франківськ**у**	в Михайло-Коцюбинськ**ому**, по Михайло-Коцюбинськ**ому**	в Михайло-Ганнівц**і,** по Михайло-Ганнівц**і**
Кл.в.	Івано-Франківськ**у**	Михайло-Коцюбинськ**е**	Михайло-Ганнівк**о**

Візьмімо до уваги!

У таких власних назвах населених пунктів відмінюємо обидва слова:

Н.в.	Пуща-Водиця	Середина-Буда
Р.в.	Пущі-Водиці	Середини-Буди
Д.в.	Пущі-Водиці	Середині-Буді
З.в.	Пущу-Водицю	Середину-Буду
О.в.	Пущею-Водицею	Серединою-Будою
М.в.	в Пущі-Водиці, по Пущі-Водиці	в Середині-Буді, по Середині-Буді
Кл.в.	Пуще-Водице	Середино-Будо

РОЗДІЛ 4

ІМЕННИК І ДІЄСЛОВО: ГОЛОВНІ У ГРАМАТИЦІ

4.1. Іменники в діловому мовленні: родовий, давальний і кличний відмінки

В українській мові, як і в будь-якій іншій європейській мові, організаційним центром є її *граматика*. Цей термін походить із грецької мови γραμματική τέχνη (grammatikē technē) й означає ‘мистецтво букв’. Сьогодні він має кілька значень, одне з яких – ‘складна за своєю організацією сукупність підсистем морфології, синтаксису і словотвору’. *Морфологія* зосереджена на будові слова, частинах мови та системі словозміни; *синтаксис* вивчає речення; *словотвір* – творення слова. Кожна мова має свої правила творення, відмінювання, поєднання слів. У системі правил словозміни є як прості, так і складні. У сучасній українській мові непростим є вживання закінчень **-а/-я** або **-у/-ю, -у/-ові, -еві** в іменниках чоловічого роду.

Щоб відповісти на запитання: *Немає дрон**а** чи дрон**у**? Не видно автомобіл**я** чи автомобіл**ю**? Клопочу по суті рапорт**а** чи рапорт**у**? Залишки тротил**а** чи тротил**у**?* – маємо вивчити такі правила.

Закінчення **-а/-я** мають іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини:

- ✓ загальні назви осіб, власні імена і прізвища, прізвиська:

*розвідник**а**,*
*фахівц**я**,*
*начальник**а**,*
*полковник**а**,*
*Ігор**я**,*
*Геннаді**я**,*
*Сокол**а**;*

✓ назви органів і частин тіла:

*суглоб**а**,*

*хребт**а**,*

*шлунк**а***

але *стравоход**у***;

✓ назви одягу і взуття:

*дощовик**а**,*

*жилет**а**,*

*кітел**я**,*

*ремен**я**,*

*чобот**а***;

✓ назви предметів побуту:

*ніж**а**,*

*ключ**а**,*

*рушник**а**,*

*сухпайк**а**,*

*термос**а***;

✓ назви технічних реалій, машин та їхніх деталей:

*танк**а**,*

*бронетранспортер**а**,*

*винищувач**а**,*

*штурмовик**а**,*

*автомобіл**я**,*

*тягач**а**,*

*причеп**а**,*

*дрон**а**,*

*монітор**а***;

✓ назви будівель та їхніх частин:

*ангар**а**,*

*бліндаж**а**,*

*гараж**а**,*

*балкон**а**,*

*карниз**а**,*

*тамбур**а***;

- ✓ міри довжини, площі, ваги, об’єму:

*кілометр**а**,*

*дюйм**а**,*

*грам**а**,*

*фунт**а***;

- ✓ числові назви, як-от: *мільйон**а**, мільярд**а***;
- ✓ назви населених пунктів із суфіксами *-ськ-, -цьк-, -ець-*, частинами *-бург-, -град- ‘-город-‘, -піль- ‘-поль-‘, -мир-, -слав-, -фурт-*:

*Краматорськ**а**,*

*Марганц**я**,*

*Козельц**я**,*

*Гамбург**а**,*

*Павлоград**а**,*

*Шаргород**а**,*

*Борисполь**я**,*

*Овідіополь**я**,*

*Житомир**а**,*

*Борислав**а***;

- ✓ назви населених пунктів та річок із суфіксами *-ів-/-їв-, -ев-/-єв-, -ов-, -ин- ‘-ін-‘, -ач-, -ич-*:

*Бердичев**а**,*

*Миколаєв**а**,*

*Яготин**а**,*

*Дрогобич**а**,*

*Тетерев**а***;

- ✓ назви річок, населених пунктів із наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі:

*Дністр**á**,*
*Збруч**á**,*
*Дінц**я́**,*
*Інгульц**я́**.*

Закінчення **-у/-ю** мають іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини:

- ✓ назви якостей, процесів, станів, властивостей, явищ суспільного життя:

*героїзм**у**,*
*патріотизм**у**,*
*аналіз**у**,*
*вибух**у**,*
*запис**у**,*
*конфлікт**у**,*
*наступ**у**,*
*напад**у**,*
*опор**у**,*
*прибутк**у**,*
*ремонт**у**,*
*ризик**у**,*
*рух**у**,*
*успіх**у*;

- ✓ назви почуттів: *бол**ю**, гнів**у**, сором**у*;
- ✓ назви хвороб:

*бронхіт**у**,*
*грип**у**,*
*кашл**ю**,*
*набряк**у*;

- ✓ назви речовин:

*тротил**у**,*
*порох**у**,*
*спирт**у**,*
*газ**у**,*
*пісок**у**;*

- ✓ назви віртуальних ‘соціальних’ мереж:

*інстаграм**у**,*
*телеграм**у**,*
*фейсбук**у**,*
*ютуб**у**;*

- ✓ назви сукупностей істот та неістот:

*батальйон**у**,*
*взвод**у**,*
*корпус**у**,*
*полк**у**,*
*гарнізон**у**,*
*товар**у**;*

- ✓ загальні назви установ, закладів, організацій, об’єднань держав:

*банк**у**,*
*інститут**у**,*
*комітет**у**,*
*уряд**у**,*
*блок**у**,*
*клуб**у**;*

- ✓ назви різних споруд, будинків, приміщень та їхніх частин:

*будинк**у**,*
*вокзал**у**,*
*гуртожитк**у**,*
*цех**у**,*
*поверх**у**,*

*коридор**у**,*

*дах**у***;

- ✓ назви просторових понять та їхніх різновидів:

*майдан**у**,*

*полігон**у**,*

*степ**у**,*

*ринг**у***;

- ✓ назви явищ природи:

*буреві**ю**,*

*вітр**у**,*

*вогн**ю**,*

*снігу**,*

*туман**у**,*

*циклон**у***;

- ✓ назви документів:

*звіт**у**,*

*план**у**,*

*протокол**у**,*

*договор**у**,*

*контракт**у**,*

*наказ**у**,*

*статут**у**,*

але *службового лист**а**, акт**а**, графік**а**, паспорт**а**,*

*сертифікат**а**, додатк**а**, рахунк**а***;

- ✓ назви країн, регіонів, островів, півостровів, гір, озер, річок:

*Узбекистан**у**,*

*Тайван**ю**,*

*Донбас**у**,*

*Кіпр**у**,*

*Крим**у**,*

*Світязь**ю**,*

Південного Бугу,

Дунаю;

✓ складені назви населених пунктів:

Давидового Броду,

Кривого Рогу,

Широкого Лану.

Закінчення **-а/-я** та **-у/-ю** в іменниках чоловічого роду в родовому відмінку однини можуть також указувати на різні значення самих слів.

Розрізняймо значення таких іменників:

авторитет**а** ‘*особа’*	авторитет**у** ‘*вплив’*
акт**а** ‘*документ’*	акт**у** ‘*дія’*
алмаз**а** ‘*окремий камінь’*	алмаз**у** ‘*мінерал’*
апарат**а** ‘*пристрій’*	апарат**у** ‘*установа’*
бал**а** ‘*одиниця вимірювання’*	бал**у** ‘*святковий вечір із танцями’*
бар**а** ‘*одиниця вимірювання’*	бар**у** ‘*заклад’*
блок**а** ‘*частина пристрою’*	блок**у** ‘*об’єднання’*
борт**а** *‘частина одягу’*	борт**у** ‘*частина судна’*
бунт**а** *‘зв’язка’*	бунт**у** ‘*страйк, заколот’*
вал**а** ‘*деталь машини’*	вал**у** ‘*насип’*
град**а**, буреві**я**, ураган**а** ‘*назви реактивних систем залпового вогню’*	град**у**, буреві**ю**, ураган**у** ‘*явище природи’*
гольф**а** ‘*шкарпетка, светр’*	гольф**у** ‘*гра’*
детектив**а** ‘*агент’*	детектив**у** ‘*фільм, твір’*
дзвон**а** ‘*інструмент’*	дзвон**у** ‘*звук’*
Дух**а** / дух**а** ‘*безплотна надприродна істота; безсмертна, нематеріальна основа істоти’*	дух**у** ‘*здібність, властивість, стан, зміст і напрям; процес’*
екіпаж**а** ‘*візок’*	екіпаж**у** ‘*команда’*

елемент**а** ‘*у конкретному значенні’*	елемент**у** ‘*абстрактне поняття і збірне’*
замк**а** ‘*пристрій для замикання’*	замк**у** ‘*фортеця’*
звук**а** ‘*музичний; елемент мови’*	звук**у** ‘*в інших значеннях’*
знак**а** ‘*відбиток, прикмета’*	знак**у** ‘*мітка, літера’*
Івана Мороз**а** ‘*прізвище особи’*	мороз**у** ‘*явище природи’*
імейл**а** ‘*поштова електронна скринька’*	імейл**у** ‘*система електронної пошти’*
індикатор**а** ‘*прилад, покажчик’*	індикатор**у** ‘*речовина’*
інструмент**а** ‘*окремий предмет’*	інструмент**у** ‘*сукупність предметів’*
каме**я** ‘*одиничне’*	каме**ю** ‘*збірне’*
колектор**а** ‘*пристрій’*	колектор**у** ‘*установа’*
корпус**а** ‘*тулуб’*	корпус**у** ‘*окрема будівля, комплекс споруд, військове з’єднання’*
лист**а** ‘*послання’*	лист**у** ‘*збірне’*
листопад**а** ‘*місяць’*	листопад**у** ‘*процес’*
магазин**а** ‘*пристрій’*	магазин**у** ‘*крамниця’*
образ**а** ‘*ікона’*	образ**у** ‘*тип, постать’*
Олександра Вітр**а** ‘*прізвище особи’*	вітр**у** ‘*явище природи’*
орган**а** ‘*частина організму’*	орган**у** ‘*установа’*
орден**а** ‘*нагорода’*	орден**у** ‘*організація’*
оригінал**а** ‘*особа’*	оригінал**у** ‘*документ’*
папер**а** ‘*аркуш’*	папер**у** ‘*матеріал’*
потяг**а** ‘*поїзд’*	потяг**у** ‘*поривання, почуття’*
початк**а** ‘*колос’*	початк**у** ‘*вихідний пункт’*
пояс**а** ‘*пасок, талія’*	пояс**у** ‘*просторове поняття’*
прикла́д**а** ‘*у гвинтівці’*	прúклад**у** ‘*зразок; окремий випадок; математичний вираз’*
проспект**а** ‘*вулиця’*	проспект**у** ‘*буклет’*
раз**а** ‘*математичне поняття’*	раз**у** ‘*в інших значеннях’*
рахунк**а** ‘*документ’*	рахунк**у** ‘*дія’*
реверс**а** ‘*механічне поняття’*	реверс**у** ‘*зворотний бік монети;*

	комерційний термін’
рейс**а** *‘назва монети’*	рейс**у** *‘шлях прямування’*
рентген**а** *‘пристрій, одиниця вимірювання’*	рентген**у** *‘просвічування’*
сектор**а** *‘частина круга, площі’*	сектор**у** *‘структурний підрозділ; галузь’*
символ**а** *‘графічний знак’*	символ**у** *‘в інших значеннях’*
спуск**а** *‘у зброї’*	спуск**у** *‘в інших значеннях’*
стан**а** *‘торс; машина; пристрій’*	стан**у** *‘в інших значеннях’*
талант**а** *‘про людину; грошова одиниця’*	талант**у** *‘хист’*
телефон**а** *‘апарат’*	телефон**у** *‘вид зв’язку’*
термін**а** *‘слово’*	термін**у** *‘строк’*
тип**а** *‘особа’*	тип**у** *‘зразок, образ’*
універсал**а** *‘про людину; автомобіль; інструмент’*	універсал**у** *‘указ’*
унікум**а** *‘про людину’*	унікум**у** *‘рідкісний екземпляр’*
фактор**а** *‘маклер’*	фактор**у** *‘чинник’*
феномен**а** *‘про людину’*	феномен**у** *‘явище’*
фон**а** *‘одиниця вимірювання’*	фон**у** *‘тло’*
центр**а** *‘математичний термін’*	центр**у** *‘в інших значеннях’*
шаблон**а** *‘пристрій’*	шаблон**у** *‘зразок’*

Коли ми відмінюємо іменники української мови, важливо правильно визначити їхній рід. Якщо рід іменника визначити складно, його потрібно запам’ятати і вживати відповідні відмінкові закінчення.

У сучасній українській мові іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини мають такі закінчення:

Називний відмінок ‘хто?’, ‘що?’	*Родовий відмінок ‘кого?’, ‘чого?’*
аерозоль	аерозол**ю**
біль	бол**ю**

дріб	дробу
запис	запису
кір	кору
літопис	літопису
напис	напису
нежить	нежитю
опис	опису
перекис	перекису
підпис	підпису
пил	пилу
поступ	поступу
пропис	пропису
розсип	розсипу
сип	сипу
степ	степу
степінь	степеня
ступінь	ступеня
тунель	тунелю
тюль	тюлю
шампунь	шампуню

У сучасній українській мові іменники жіночого роду в родовому відмінку однини мають такі закінчення:

Називний відмінок *‘хто?’, ‘що?’*	*Родовий відмінок* *‘кого?’, ‘чого?’*
бандероль	бандероля
ваніль	ваніля
емаль	емаля
каніфоль	каніфоля
консоль	консоля
мігрень	мігреня
розкіш	розкоша
філігрань	філіграня

Важливо в діловому мовленні правильно вживати варіантні форми давального відмінка іменника. На них ґрунтується реквізит «Адресат», поширений у багатьох документах. Запам'ятайте:

- ✓ якщо поряд кілька іменників чоловічого роду, то для уникнення однакових відмінкових закінчень спочатку використовуйте **-ові, -еві/-єві'**, а тоді – **-у/-ю**:

  *Начальник**ові** Управління Служби безпеки України в Чернівецькій області полковник**у** Іван**ові** ТКАЧЕНК**У**,*

  *Ректор**ові** Національної академії внутрішніх справ генерал**у** поліції першого рангу Андрі**єві** КОЛОДІ**Ю**,*

  *Директор**ові** Навчально-наукового інституту телекомунікацій професор**у** Євген**ові** КАРПУС**Ю**,*

  *Ученому секретар**еві** Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій професор**у** Любові ВОЛОШЦ**І**-РЯБЧУК,*

  *Заступник**ові** начальника відділу кадрів Миколі ПАГОВЕ**Ю**,*

  *Заступник**ові** начальника науково-організаційного центру підполковник**у** Олені ЧЕПІЗ**І**,*

  *Завідувач**еві** кафедри інформаційної та кібернетичної безпеки Навчально-наукового інституту захисту інформації професор**у** Павл**ові** КРИВОНОС**У**,*

  *Завідувач**еві** кафедри практичної психології Навчально-гуманітарного інституту підполковник**у** Юлії АНДРІЙЧУК,*

  *Керівник**ові** наукового центру зв'язку та інформатизації ВІТІ ім. Героїв Крут полковник**у** Олег**ові** ЧОРНУС**І**.*

Звертаючись до когось, українці вживають іменники в кличному відмінку. Звертатися можна за іменем, іменем та по батькові, за прізвищем, науковим, військовим та іншим званням, за назвою посади, професії тощо, використовуючи водночас і слова українського етикету: *пане, пані, панове, добродію, добродійко,* а

також такі прикметники: *шановний/шановна, вельмишановний/вельмишановна*.

Власні та загальні назви можуть мати в кличному відмінку однини закінчення **-о, -е, -є, -у, -ю,** але яке саме закінчення матиме іменник у кличному відмінку, залежить від роду іменника та його закінчення в називному відмінку однини або ж від кінцевого приголосного основи.

Правила вживання закінчень у чоловічих іменах та прізвищах у кличному відмінку такі:

- ✓ закінчення **-о** мають імена, які в називному відмінку однини закінчуються на **-а**:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Кузьм**а***	*Кузьм**о***
*Лук**а***	*Лук**о***
*Микит**а***	*Микит**о***
*Микол**а***	*Микол**о***
*Сав**а***	*Сав**о***

- ✓ закінчення **-е** мають імена на **-я,** імена на **-о,** імена з кінцевим *твердим приголосним*:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Ілл**я***	*Ілл**е***
*Данил**о***	*Данил**е***
*Дмитр**о***	*Дмитр**е***
*Михайл**о***	*Михайл**е***
*Вади**м***	*Вадим**е***
*Дени**с***	*Денис**е***
*Іва**н***	*Іван**е***
*Рома**н***	*Роман**е***
*Тара**с***	*Тарас**е***

- ✓ закінчення **-у** мають імена з кінцевим **-ко** та деякі іншомовні імена:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Левк**о***	*Левк**у***
*Марк**о***	*Марк**у***
Генріх	*Генріх**у***
Джек	*Джек**у***
Людвіг	*Людвіг**у***
Фрідріх	*Фрідріх**у***

- ✓ закінчення **-ю** мають імена з кінцевим **-ій,** *м'яким приголосним* та імена *Ігор* і *Лазар*:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Андр**ій***	*Андр**ію***
*Валер**ій***	*Валер**ію***
*Геннад**ій***	*Геннад**ію***
*Зинов**ій***	*Зинов**ію***
*Тимоф**ій***	*Тимоф**ію***
*Юр**ій***	*Юр**ію***
*Васи**ль***	*Васил**ю***
*Оле**сь***	*Олес**ю***
Ігор	*Ігор**ю***
Лазар	*Лазар**ю***

Візьмімо до уваги!

В іменах *Федір* та *Яків* у кличному відмінку **-і-** змінюється на **-о-**: *Фед**оре, Як**ове.***

Ім'я *Олег* має варіативні закінчення **-у** та **-е**: *Олег**у, Олеж**е.***

Імена *Артем, Євген, Назар* закінчуються на твердий приголосний і мають закінчення у кличному відмінку однини **-е**: *Артем**е, Євген**е**, Назар**е.***

Імена *Артемій, Євгеній, Назарій* закінчуються на **-ій** і мають закінчення у кличному відмінку однини **-ю**: *Артем**ію**, Євген**ію**, Назар**ію.***

Візьмімо до уваги!

У звертаннях ‘власне ім’я + по батькові’ обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Кирил**е** Іванович**у,** Степан**е** Борисович**у,** Анатол**ію** Ігорьович**у.***

У звертаннях ‘загальна назва + відмінюване чоловіче прізвище’ обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *пан**е** Хоменк**у**, пан**е** Пилипчук**у**, пан**е** Кіндрас**ю**, пан**е** Коваль**еве** / Коваль**іве**, пан**е** Яцк**ове** / Яцк**іве**, пан**е** Колядо, пан**е** Паливодо.*

Форма кличного відмінка чоловічого прізвища може збігатися з формою називного відмінка: *пан**е** Хоменко, пан**е** Пилипчук, пан**е** Кіндрась, пан**е** Ковалів, пан**е** Яцків, пан**е** Коляда, пан**е** Паливода.*

Правила вживання закінчень у жіночих іменах та прізвищах у кличному відмінку такі:

- ✓ закінчення **-е** у кличному відмінку однини мають імена на приголосний:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Любов**ʼ***	*Любов**е***
*Адел**ь***	*Адел**е***
*Нінел**ь***	*Нінел**е***
*Мішел**ь***	*Мішел**е***

- ✓ закінчення **-є** у кличному відмінку однини мають імена на **-ія/-йа**:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Анастас**ія***	*Анастас**ієʼ***
Вікторія	*Вікторіє*
Дарія	*Даріє*

*Лід**ія***	*Лідіє*
*Мар**ія***	*Маріє*
Наталія	*Наталіє*
Соломія	*Соломіє*
Софія	*Софіє*
*Дар'**я***	*Дар'є*
*Зо**я***	*Зоє*

✓ закінчення **-ю** у кличному відмінку однини мають імена на **-я**:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Лес**я***	*Лес**ю***
*Олес**я***	*Олес**ю***
*Орис**я***	*Орис**ю***
Наталя	*Натал**ю***

✓ закінчення **-о** у кличному відмінку однини мають імена на **-а**:

Називний відмінок	Кличний відмінок
*Алл**а***	*Алл**о***
*Ангелін**а***	*Ангелін**о***
*Вір**а***	*Вір**о***
*Жанн**а***	*Жанн**о***
*Ірин**а***	*Ірин**о***
*Катерин**а***	*Катерин**о***
*Ларис**а***	*Ларис**о***
*Марин**а***	*Марин**о***
*Ольг**а***	*Ольг**о***
*Христин**а***	*Христин**о***

Візьмімо до уваги!

У звертаннях 'власне ім'я + по батькові' обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *Алін**о** Петрівн**о**, Оксан**о** Валентинівн**о**, Стефаніє Дмитрівн**о**.*

У звертаннях ‘загальна назва + відмінюване жіноче прізвище’ обидва слова мають закінчення кличного відмінка: *пані Колібаб**о,** пані Волошк**о,** пані Середо**,** пані Чепіг**о**.*

Популярними, а отже, поширеними є імена, що мають варіанти чоловічого й жіночого роду, як-от: *Богдан – Богдана, Руслан – Руслана, Ярослав – Ярослава.* У кличному відмінку вони мають різні закінчення:

Називний відмінок	Кличний відмінок
Богдан	*Богдан**е***
*Богдан**а***	*Богдан**о***
Валентин	*Валентин**е***
*Валентин**а***	*Валентин**о***
Валерій	*Валері**ю***
*Валері**я***	*Валеріє*
Віталій	*Віталі**ю***
*Віталі**я***	*Віталіє*
Владислав	*Владислав**е***
*Владислав**а***	*Владислав**о***
Євгеній	*Євгені**ю***
*Євгені**я***	*Євгеніє*
Мирослав	*Мирослав**е***
*Мирослав**а***	*Мирослав**о***
Олександр	*Олександр**е***
*Олександр**а***	*Олександр**о***
Руслан	*Руслан**е***
*Руслан**а***	*Руслан**о***
Юлій	*Юлі**ю***
Юлія	*Юліє*
Ян	*Ян**е***
*Ян**а***	*Ян**о***

Крім власних назв, важливо знати правила вживання іменників-назв професій у формі кличного відмінка й послідовно розрізняти жіночий і чоловічий роди. Тому запам'ятайте:

Для осіб чоловічої статті	Для осіб жіночої статі	
	офіційне спілкування	неофіційне спілкуваня
*пане адвокат**е***	*пані адвокат**е***	*пані адвокатк**о***
*пане директор**е***	*пані директор**е***	*пані директорк**о***
*пане президент**е***	*пані президент**е***	*пані президентк**о***
*пане прокурор**е***	*пані прокурор**е***	*пані прокурорк**о***
*пане ректор**е***	*пані ректор**е***	*пані ректорк**о***
*пане судд**е***	*пані судд**е***	*пані судд**е***
*пане секретар**ю***	*пані секретар**ю***	*пані секретарк**о***
*пане голов**о***	*пані голов**о***	*пані голов**о***
пане	*пані*	*пані*
*Головнокомандувач**у***	*Головнокомандувач**у***	*Головнокомандувачк**о***
*пане завідувач**у***	*пані завідувач**у***	*пані завідувачк**о***
*пане керівник**у***	*пані керівник**у***	*пані керівниц**е***
*пане начальник**у***	*пані начальник**у***	*пані начальниц**е***

Візьмімо до уваги!

Форми кличного відмінка у військових званнях, зокрема в армійських та морських, утворюють так:

Для осіб чоловічої статті	Для осіб жіночої статі	
офіційне спілкування	офіційне спілкування	неофіційне спілкуваня
	Армійські звання	
*пане солдат**е***	*пані солдат**е***	*пані солдатк**о***
*пане старший солдат**е***	*пані старший солдат**е***	*пані старш**а*** *солдатк**о***
пане молодший	*пані молодший*	*пані молодш**а***

*сержант**е***	*сержант**е***	*сержантк**о***
*пане сержант**е***	*пані сержант**е***	*пані сержантк**о***
*пане старший сержант**е***	*пані старший сержант**е***	*пані старша сержантк**о***
*пане головний сержант**е***	*пані головний сержант**е***	*пані головн**а*** *сержантк**о***
*пане штаб-сержант**е***	*пані штаб-сержант**е***	*пані штаб-сержантк**о***
*пане майстер-сержант**е***	*пані майстер-сержант**е***	*пані майстер-сержантк**о***
*пане старший майстер-сержант**е***	*пані старший майстер-сержант**е***	*пані старша майстер-сержантк**о***
*пане головний майстер-сержант**е***	*пані головний майстер-сержант**е***	*пані головн**а*** *майстер-сержантк**о***
*пане офіцер**е***	*пані офіцер**е***	*пані офіцерк**о***
*пане молодший лейтенант**е***	*пані молодший лейтенант**е***	*пані молодш**а*** *лейтенантк**о***
*пане лейтенант**е***	*пані лейтенант**е***	*пані лейтенантк**о***
*пане старший лейтенант**е***	*пані старший лейтенант**е***	*пані старш**а*** *лейтенантк**о***
*пане капітан**е***	*пані капітан**е***	*пані капітанк**о***
*пане майор**е***	*пані майор**е***	*пані майорк**о***
*пане підполковник**у***	*пані підполковник**у***	*пані підполковниц**е***
*пане полковник**у***	*пані полковник**у***	*пані полковниц**е***
*пане бригадний генерал**е***	*пані бригадний генерал**е***	*пані бригадн**а*** *генералк**о***
*пане генерал-майор**е***	*пані генерал-майор**е***	*пані генерал-майорк**о***
пане генерал-лейтенант	*пані генерал-лейтенант*	*пані генерал-лейтенантк**о***
*пане генерал**е***	*пані генерал**е***	*пані генералк**о***

Морські звання

*пане рекрут**е***	*пані рекрут**е***	*пані рекрутк**о***
*пане матрос**е***	*пані матрос**е***	*пані матроск**о***
*пане старший матрос**е***	*пані старший матрос**е***	*пані старш**а** матроск**о***
*пане старшин**о** 2(1) статті*	*пані старшин**о** 2(1) статті*	*пані старшин**о** 2(1) статті*
*пане головний старшин**о***	*пані головний старшин**о***	*пані головн**а** старшин**о***
*пане головний корабельний старшин**о***	*пані головний корабельний старшин**о***	*пані головн**а** корабельн**а** старшин**о***
*пане штаб-старшин**о***	*пані штаб-старшин**о***	*пані штаб-старшин**о***
*пане майстер-старшин**о***	*пані майстер-старшин**о***	*пані майстер-старшин**о***
*пане старший майстер-старшин**о***	*пані старший майстер-старшин**о***	*пані старш**а** майстер-старшин**о***
*пане головний майстер-старшин**о***	*пані головний майстер-старшин**о***	*пані головн**а** майстер-старшин**о***
*пане офіцер**е***	*пані офіцер**е***	*пані офіцерк**о***
*пане лейтенант**е***	*пані лейтенант**е***	*пані лейтенантк**о***
*пане старший лейтенант**е***	*пані старший лейтенант**е***	*пані старш**а** лейтенантк**о***
*пане капітан-лейтенант**е***	*пані капітан-лейтенант**е***	*пані капітан-лейтенантк**о***
*пане капітан**е** III (II, I) рангу*	*пані капітан**е** III (II, I) рангу*	*пані капітанк**о** III (II, I) рангу*
*пане коммодор**е***	*пані коммодор**е***	*пані коммодорк**о***
*пане контрадмірал**е***	*пані контрадмірал**е***	*пані контрадміралк**о***

*пане віцеадмірал**е***	*пані віцеадмірал**е***	*пані віцеадміралк**о***
*пане адмірал**е***	*пані адмірал**е***	*пані адміралк**о***

Візьмімо до уваги!

У службових документах слово *пан* уживайте тільки з ім'ям, прізвищем, званням, назвою посади, наприклад: *пані Евеліно, пані Калино* або *пане Валерію, пане Калинчуку.*

Візьмімо до уваги!

В іменниках, які пишемо з дефісом, відмінюємо обидві частини, якщо:

це назви спеціальностей, професій, наукових звань: *експерт-криміналіст, член-кореспондент*;

протилежні за змістом поняття: *купівля-продаж, розтяг-стиск.*

Лише другий іменник складного слова відмінюємо, якщо:

перший визначає певну особливість предмета, особи, явища, названого другим: *бізнес-проєкт, блок-система, інтернет-видання, піар-кампанія, фітнес-клуб*;

є назвою літери грецького алфавіту: *альфа-розпад, бета-промені*;

разом із другим становить єдине найменування військового звання, державної посади: *генерал-майор, прем'єр-міністр*;

є одиницею вимірювання чого-небудь: *кіловат-година, мегават-година*;

є невідмінюваним іменником іншомовного походження: *караоке-бар, суші-бар*.

4.2. Дія плюс слово: дієслово і дієслівні форми

Дієслово є самостійною частиною мови, що вказує на дію або стан предмета і відповідає на запитання *що робити? що зробити?* У сучасній українській мові дієслово може бути минулого, теперішнього або майбутнього часу. Граматичними формами дієслова є:

інфінітив (неозначена форма): *укладати*;

дієвідмінювані особові форми: *укладаю, укладатиму*; *укладаємо, укладатимемо*; *укладаєш, укладатимеш, укладай*;

родові форми: *уклав, уклала, уклало, уклав би, уклала б*, *уклало б*;

дієприкметникові форми: *укладений, укладеного*;

дієприслівникові форми: *уклавши, укладаючи.*

Найуживанішими дієслівними формами у текстах документів є форми:

- ✓ першої особи множини теперішнього часу: ***Просимо*** *Вас уважно вивчити наші нові умови оплати. Аналізуючи наявну судову практику у справах про відшкодування збитків,* ***виділяємо*** *кілька спільних рис*;
- ✓ третьої особи однини теперішнього часу: *Постачальники* ***подають*** *тендерні пропозиції,* ***проходять*** *попередню кваліфікацію, а потім* ***змагаються*** *на аукціоні*;
- ✓ теперішнього часу: *Командир (начальник)* ***відповідає*** *за відданий наказ, його наслідки та відповідність законодавству*;
- ✓ майбутнього і минулого часу: ***Проаналізуємо*** *норми законодавства щодо покладення додаткових обов'язків на працівників. На засіданні вченої ради завідувачі кафедр*

доповіли *про стратегію і завдання профорієнтаційної роботи факультету*;

- ✓ серед форм майбутнього часу недоконаного виду переважає складена форма ‘*бути* + інфінітив’: *буду доповідати, будемо створювати, будуть досліджувати, будете аналізувати*;
- ✓ форми наказового способу першої та другої особи множини характерні для усного ділового мовлення: *скажімо, ходімо, подбаймо, читаймо, запросімо, уявімо, поясніть, прозвітуйте, надішліть, звірте, слухайте, вивчіть, відстежте, розподіліть*;
- ✓ рідше послуговуються формами третьої особи однини та множини: *хай (нехай) повідомлять, хай (нехай) запросить, хай (нехай) пояснять, хай (нехай) прозвітує*;
- ✓ інфінітив у текстах документів уживають для висловлення категоричного спонукання до виконання певної дії: *доповісти, звільнити, оголосити подяку, організувати, перевірити, призначити, перевести*;
- ✓ незмінні форми на **-но, -то,** які акцентують увагу на результативності події, що відбулася й не потребують визначення виконавця дії: *контракт підписано, трудовий договір укладено, проєкт схвалено, лист надіслано, у документі зазначено, план затверджено*;
- ✓ якщо йдеться про майбутню дію, то додають допоміжне дієслово **буде**: *буде створено комісію, буде скасовано рейси.*

Візьмімо до уваги!

Так кажуть	**Так треба**
доповіда, зна, виклика, пита	доповідає, знає, викликає, питає
лист надіслали були	лист надіслали
проєкт ухвалили були	проєкт ухвалили
давайте згадаємо	згадаймо

давайте проголосуємо	є пропозиція пороголосувати / пропоную проголосувати / проголосуймо
звернути**сь** до суду збирати**сь** на зустріч сподівати**сь** на співпрацю я вибачаюсь	звернутис**я** до суду збирати**ся** на зустріч сподіватис**я** на співпрацю вибачте мені / даруйте / перепрошую / прошу вибачення / пробачте / прошу вибачити мені
говори**ть**, ухвалюва**ть**	говори**ти**, ухвалюва**ти**
Реквізити адресата друкуют**ься** праворуч у верхній частині сторінки.	Реквізити адресата друку**ють** праворуч у верхній частині сторінки.
Кримінальна справа розслідуєть**ся** за ч. 3ст. 212 ККУ – умисне ухилення від сплати податків.	Кримінальну справу розсліду**ють** за ч. 3ст. 212 ККУ – умисне ухилення від сплати податків.
Текст доповіді додаєть**ся**	Текст доповіді дода**но**
Користуватися мобільним телефоном забороняєть**ся**	Користуватися мобільним телефоном заборон**ено**
Наказ **підписано ректором.**	**ректор підписав** наказ / наказ **підписано**
Прикордонниками затримано контрабандистів.	**Прикордонники затримали** контрабандистів.

На особливу увагу заслуговує дієприкметник, оскільки мовці часто помиляються, вживаючи цю форму. Звернімо увагу, що активні дієприкметники теперішнього часу на **-учий/-ючий** не характерні для української мови. В українській мові збереглися лише деякі давні дієприкметники теперішнього часу на **-учий/-ючий, -ачий/-ячий**, але вони перетворилися вже на якісні прикметники, тобто виражають постійну ознаку предмета, причому здебільшого в інтенсивному вияві.

Це – ***співучий*** (*співучий народ*), ***живучий*** (*живуча істота*), ***родючий*** (*родючий ґрунт*), ***палючий*** (*палюче сонце*), ***кусючий*** (*кусюча муха*), ***лежачий*** (*лежачий камінь*), ***ходячий*** (*ходячий хворий*), ***зрячий*** (*зряча людина*), ***терплячий*** (*терпляча жінка*).

Візьмімо до уваги!

Так кажуть	**Так треба**
командуючий	командувач
головуючий	голова
керуючий	керівник
виступаючий	доповідач, промовець, лектор
завідуючий кафедри	завідувач кафедри
виконуючий обов’язки	виконувач обов’язків
оточуюче середовище	довкілля
оточуючі люди	оточення
бажаючий	охочий, який (котрий) бажає
ведучий програміст	провідний програміст
діюче законодавство	чинне законодавство
приваблююча пропозиція	приваблива пропозиція
існуючі методи	наявні методи
існуючі кордони	сучасні кордони
домінуючий чинник	визначальний, основний чинник
шифруючий пристрій	шифрувальний пристрій
уточнюючі запитання	уточнювальні запитання
біжучий рядок	рухомий рядок
ворогуючі сторони	ворожі сторони
дестабілізуючий чинник	дестабілізаційний чинник
правляча коаліція	керівна коаліція
координуючий центр	координаційний центр
сидячі місця	місця для сидіння
комплектуючі деталі	деталі для комплектування
початкуючий юрист	юрист-початківець

Урешті-решт кілька зауваг до дієприслівника. По-перше, дієприслівник у реченні повинен стосуватися іменникового підмета, оскільки позначає дію, додаткову до основної, позначуваної дієслівним присудком. Суб'єкт (у реченні підмет), який виконує основну дію, також виконує й додаткову дію. По-друге, у текстах документів уживайте дієприслівники замість прийменниково-іменникових скалькованих конструкцій із віддієслівними іменниками.

Візьмімо до уваги!

Так кажуть	**Так треба**
Урахувавши позицію мешканців сусіднього будинку, **поверховість** офісної будівлі **зменшилася.**	**Урахувавши** позицію мешканців сусіднього будинку, **забудовник погодився** зменшити поверховість офісної будівлі.
Розглянувши два питання порядку денного, на засіданні **було оголошено** перерву.	**Розглянувши** два питання порядку денного, **колегія оголосила** перерву.
З'ясовуючи особу затриманого, співробітниками СБУ **встановлено** факти його причетності до диверсійно-розвідувальної діяльності.	**З'ясовуючи** особу затриманого, **співробітники** СБУ **встановили** факти його причетності до диверсійно-розвідувальної діяльності.
При аналізі ситуації	Аналізуючи ситуацію
При виході з кабінету	Виходячи з кабінету
По прибутті на місце служби	Прибувши на місце служби
При виді керівника	Побачивши керівника
По виконанні завдання	Виконавши завдання

4.3. Між підметом і присудком

Підмет і присудок є головними членами речення. Здебільшого підметом є *іменник*, а присудком – *дієслово*.

Підмет відповідає на запитання *хто? що?* Зазвичай ці запитання стосуються істот або неістот, осіб або предметів, явищ або подій. Підметом може бути іменник чи займенник: *Комісія ухвалила низку рішень. Він погодився взяти участь у форумі*; неозначена форма дієслова: *Обґрунтувати гіпотезу – важливе завдання для науковця*; прикметник або дієприкметник: *Майбутнє України – в ЄС*; числівник: *Три на три – дев'ять*; службове слово чи вигук: *'Слава Україні! Героям слава!'– це вигуки*; власна назва: *Чумацький Шлях – назва Галактики, у якій розташована наша Сонячна система;* фразеологізм: *Крилате слово – от моя стріла* (Леся Українка).

Присудок відповідає на запитання *що робить предмет? що з ним робиться? який він є? хто він такий? що він таке?* Присудок – це зазвичай дієслово або 'іменник, прикметник, дієприкметник, займенник, числівник + дієслово-зв'язка *бути, стати, становити, називатися, вважатися, зватися, доводитися*': *Усі делегати підтримали пропозицію голови засідання. Ділове спілкування – складник культури управління. Ефективний захист критичної інфраструктури можливий лише за умови глибокої взаємодії державного і приватного секторів.*

У реченні присудок може мати форму однини або множити.

Присудок має форму **однини**, якщо:

- ✓ підмет позначає міру часу, ваги, простору: *Минуло кілька років. Пів літа пролетіло, наче й не було. Виповнилося пів століття від часу заснування підприємства*;

- ✓ підмет позначає приблизну кількість когось або чогось: *У заході брало участь близько 50 осіб. Щороку цю пам'ятку архітектури відвідує майже мільйон осіб*;
- ✓ підметом є займенник *що, дехто, ніхто, ніщо* тощо: *Ніхто не заперечував. Дехто з учасників форуму ще не зареєструвався*;
- ✓ підмети є однорідними з означеннями при них, як-от: *значна частина, ціла низка, деяка сума: Багато підручників і посібників, значна частина словників та довідників потребує внесення в програму дисципліни*;
- ✓ підметом є сполучення слів *'багато, мало, кілька, декілька, частина, низка, решта* тощо + іменник': *Багато випускників залишилося працювати в Національному університеті ім. Тараса Шевченка. Частина членів комісії дійшла висновку про припинення дії угоди. Вболівати за своїх прийшло чимало киян.*

Візьмімо до уваги!

Присудок набуває форми множини, якщо підметом є сполучення слів *'багато, мало, кілька, декілька, частина, низка, решта* тощо + іменник', але між підметом і присудком з'являється підрядна частина: *Низка питань, що винесені на обговорення під час диспуту, поставлені в письмовій формі.*

- ✓ підметом є 'іменник + числівник', який закінчується на **одиницю**: *Сто двадцять один співробітник підприємства отримав премію з нагоди професійного свята. Тридцять один курсант склав присягу на вірність Україні*;
- ✓ підметом є 'іменник + числівник' **п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять,** однак важливо, що такий підмет називає пасивні особи, предмети, подані як цілісна, нерозчленована група:

Шість суттєвих доповнень увійшло до проєкту розпорядження.

Присудок має форму **множини**, якщо:

- ✓ підметом є ‘іменник + числівник’, який закінчується на **два, три, чотири**: *Чотири українські дослідники висловили свою думку щодо цієї проблеми*;
- ✓ підметом є ‘іменник + числівник’, який закінчується на **п’ять, шість, сім, вісім, дев’ять,** однак важливо, що такий підмет називає групу осіб, кожен з яких діє активно і самостійно: *Шість курсантів склали іспит достроково. Виявили бажання стати курсантами військових закладів освіти 5,5 тисяч осіб*;
- ✓ при підметі маємо означення у формі множини: *Кращі сім робіт були відзначені преміями*.

Присудок може мати форму однини і множини, якщо підметом є займенник **Ви**: *Ви уклали річний кошторис? Сьогодні Ви внесли доречну пропозицію. Ви призначений (призначені) на цю посаду.*

У реченні важливо, щоб підмет і присудок були між собою скоординовані. Такі основні правила визначають стратегії їхньої координації:

- ✓ якщо у складі підмета є прикладка, виражена іменником іншого, ніж підмет, роду, то присудок узгоджуємо з підметом, а не з прикладкою: *Комедія-трилер молодого українського режисера сподобалася глядачам*;
- ✓ якщо у складі підмета є прикладка – власна назва, то присудок узгоджуємо із загальною назвою: *Фірма* «*Рошен*» *відома своїми солодкими виробами в усьому світі. Сузір’я Велика Ведмедиця здавна притягувало увагу людей*;

- ✓ якщо підмет виражений абревіатурою, присудок узгоджують (у роді та числі) з головним словом в абревіатурі: *СБУ (служба) запобігла серії замовних вбивств вищого військово-політичного керівництва. МВФ (фонд) надав безпрецедентний кредит. МНС (міністерство) визначило й назвало імена героїв з народу, які рятували ближніх.*

РОЗДІЛ 5

ДРУГОРЯДНІ, ОДНАК ВАЖЛИВІ

5.1. Високий – вищий – найвищий: ступені порівняння прикметників

Прикметник – це частина мови, яка виражає ознаку предмета та відповідає на питання *який? яка? яке? чий? чия? чиє?* Оскільки ознака предмета може виявлятися більшою або меншою мірою, то й слова-прикметники показують різні ступені вияву ознаки. Саме тому прикметники утворюють ступені порівняння – *вищий* і *найвищий*. Вищий ступінь показує інтенсивніший вияв ознаки: *довший, червоніший, ласкавіший.* Найвищий – найінтенсивніший вияв ознаки: *найдовший, найчервоніший, найласкавіший.*

В українській мові правила утворення вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників такі:

- ✓ просту форму вищого ступеня порівняння прикметників утворюємо від основи початкової форми прикметника за допомогою суфіксів **-іш-/-ш-**:

безпечний	→	*безпечн**іш**ий*
жорстокий	→	*жорсток**іш**ий*
ефективний	→	*ефективн**іш**ий*
надійний	→	*надійн**іш**ий*
потужний	→	*потужн**іш**ий*
підступний	→	*підступн**іш**ий*
тривалий	→	*тривал**іш**ий*
якісний	→	*якісн**іш**ий*
короткий	→	*корот**ш**ий*
легкий	→	*лег**ш**ий*

- ✓ складену форму вищого ступеня порівняння прикметників утворюємо поєднанням початкової форми прикметника та слів **більш/менш**:

безпечний	→	*більш/менш безпечний*
жорстокий	→	*більш/менш жорстокий*
ефективний	→	*більш/менш ефективний*
надійний	→	*більш/менш надійний*
потужний	→	*більш/менш потужний*
підступний	→	*більш/менш підступний*
тривалий	→	*більш/менш тривалий*
якісний	→	*більш/менш якісний*
короткий	→	*більш/менш короткий*
легкий	→	*більш/менш легкий*

Візьмімо до уваги!

ва**ж**кий	→	*ва**жч**ий*	→	*більш/менш важкий*
вузький	→	*ву**жч**ий*	→	*більш/менш вузький*
доро**г**ий	→	*доро**жч**ий*	→	*більш/менш дорогий*
низький	→	*ни**жч**ий*	→	*більш/менш низький*
тя**ж**кий	→	*тя**жч**ий*	→	*більш/менш тяжкий*

- ✓ просту форму найвищого ступеня порівняння прикметників утворюємо поєднанням префікса **най-** та форми вищого ступеня прикметника:

безпечний	→	***най**безпечн**іш**ий*
жорстокий	→	***най**жорсток**іш**ий*
ефективний	→	***най**ефективн**іш**ий*
надійний	→	***най**надійн**іш**ий*
потужний	→	***най**потужн**іш**ий*
підступний	→	***най**підступн**іш**ий*

тривалий → ***най**тривал**іш**ий*

якісний → ***най**якісн**іш**ий*

короткий → ***най**корот**ш**ий*

легкий → ***най**лег**ш**ий*

- ✓ складену форму найвищого ступеня порівняння прикметників утворюємо поєднанням початкової форми прикметника та слів **найбільш/найменш**:

безпечний → *найбільш/найменш безпечний*

жорстокий → *найбільш/найменш жорстокий*

ефективний → *найбільш/найменш ефективний*

надійний → *найбільш/найменш надійний*

потужний → *найбільш/найменш потужний*

підступний → *найбільш/найменш підступний*

тривалий → *найбільш/найменш тривалий*

якісний → *найбільш/найменш якісний*

короткий → *найбільш/найменш короткий*

легкий → *найбільш/найменш легкий*

Візьмімо до уваги!

ва**ж**кий → ***най**ва**жч**ий* → *найбільш/найменш важкий*

вузький → ***най**ву**жч**ий* → *найбільш/найменш вузький*

доро**г**ий → ***най**доро**жч**ий* → *найбільш/найменш дорогий*

ни**з**ький → ***най**ни**жч**ий* → *найбільш/найменш низький*

тя**ж**кий → ***най**тя**жч**ий* → *найбільш/найменш тяжкий*

Візьмімо до уваги!

Деякі прикметники утворюють форму вищого ступеня від основи іншого слова: *гарний → кращий →найкращий, поганий → гірший → найгірший, великий → більший → найбільший, малий → менший → найменший.*

Візьмімо до уваги!

Наведені форми ступенів порівняння прикметників у сучасній українській мові є помилковими: ***самий*** *безпечний,* ***самий*** *потужний,* ***самий*** *економний;* ***більш*** *надійн****ій****ший,* ***менш*** *дешев****ш****ий,* ***більш*** *важ****ч****ий;* ***найбільш*** *рівн****іш****ий,* ***найменш*** *точн****іш****ий,* ***найбільш*** *глиб****ш****ий,* ***найбільш*** *ґрунтовн****іш****ий;* ***най****вигідний,* ***най****перспективний,* ***най****відомий.*

5.2. Цифра і число

Числівник є самостійною частиною мови, яка позначає кількість чогось чи когось або порядок при лічбі та відповідає на запитання *скільки*? *котрий? котра? котре?*

За значенням і граматичними ознаками числівники поділяють на кількісні та порядкові.

Кількісними числівниками є:

- ✓ власне кількісні: *сім, тринадцять, сорок*;
- ✓ неозначено-кількісні: *кілька, декілька, кільканадцять, кількадесят, кількасот*;
- ✓ збірні: *двоє, обоє, обидва, обидві, троє, шестеро*;
- ✓ дробові: *одна третя, дві п'ятих, три четвертих, півтора, півтори, півтораста.*

Порядковими є:

- ✓ *перший, двадцять другий, сто вісімдесят сьомий.*

За будовою числівники поділяють на:

- ✓ прості: *один, дев'ять, сто, тисяча, мільйон, мільярд, трильйон, обоє, двоє, десятеро, кілька, багато, мало, перший*;
- ✓ складні: *одинадцять, двадцять, дев'яносто, двісті, дев'ятсот, півтора, півтори, півтораста, кільканадцять, кількадесят, кількасот, одинадцятий, шістдесятий*;
- ✓ складені: *сто три, двадцять шість, сім тисяч вісімсот шістдесят дев'ять, чотири шостих.*

Найважливішими **правилами вживання числівників** у текстах офіційно-ділового стилю є такі:

- ✓ уживайте лише стилістично нейтральні книжні числівники: *один, два, двадцять три, одна третя*;

- ✓ уживайте порядковий числівник *другий* лише після числівника *перший* або після будь-якого порядкового числівника: ***Перший** та **другий** рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування*;
- ✓ уживайте слова *більше, менше, до, понад,* щоб передати приблизну кількість: *понад дев'яносто*, *близько тисячі (менше ніж тисяча)*, *до двадцяти осіб*;
- ✓ пишіть у формах місцевого відмінка однини порядкових числівників закінчення ***-ому:*** *на друг**ому** етапі, у третьому параграфі*;

Візьмімо до уваги!

Так уживають	**Так правильно**
двоє депутатів	два депутати
десяток осіб	десять осіб
сотня гривень	сто гривень
дюжина зауважень	дванадцять зауважень
п'ятірка кращих спеціалістів	п'ять кращих спеціалістів
вагою в 10 кілограмів	вагою 10 кілограмів, має вагу 10 кілограмів, вага – 10 кілограмів
висотою в 2 метри	заввишки 2 метри, має висоту 2 метри, висота – 2 метри
відстань у 50 кілометрів	відстань – 50 кілометрів
глибиною в 2 метри	завглибшки 2 метри, має глибину 2 метри, глибина – 2 метри

довжиною в 1 метр	завдовжки 1 метр, має довжину 1 метр, довжина – 1 метр
кількістю 10 упаковок	у кількості 10 упаковок
місткістю в 3 літри	місткістю 3 літри
сумою в 1000 гривень	у сумі 1000 гривень
товщиною в 15 сантиметрів	завтовшки 15 сантиметрів, має товщину 15 сантиметрів, товщина – 15 сантиметрів

Відмінювання числівників. Відповідно до чинного «Українського правопису» числівники мають шість типів відмінювання:

- ✓ **перший тип** – відмінювання числівника *один (одна, одно/одне, одні),* який змінюють як займенник *той*:

		Однина	**Множина**
Н.в.	один, одне (одно)	одна	одні
Р.в.	одного	однієї (одної)	одних
Д.в.	одному	одній	одним
З.в.	як Н. або Р.	одну	як Н. або Р.
О.в.	одним	однією (одною)	одними
М.в.	(на) одному, однім	(на) одній	(на) одних

- ✓ **другий тип** – відмінювання числівників *два, три, чотири, кілька* та всіх збірних; у збірних числівниках у непрямих відмінках суфікс **-еро** випадає:

Н.в.	два	три	кілька	шестеро
Р.в.	двох	трьох	кількох	шістьох
Д.в.	двом	трьом	кільком	шістьом
З.в.	два, двох	три, трьох	кілька, кількох	шестеро, шістьох
О.в.	двома	трьома	кількома	шістьма, шістьома

М.в. (на) двох (на) трьох (на) кількох (на) шістьох

- ✓ **третій тип** – відмінювання числівників *п'ять, шість, сім, вісім ... двадцять, тридцять, п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят, кількадесят*. У складних числівниках цього типу відмінюємо тільки другу частину. В основах числівників *шість, сім, вісім* відбувається чергування голосних у непрямих відмінках:

Н.в.	п'ять	сім	вісім
Р.в.	п'яти (п'ятьох)	семи (сімох)	восьми (вісьмох)
Д.в.	п'яти (п'ятьом)	семи (сімом)	восьми (вісьмом)
З.в.	п'ять (п'ятьох)	сім (сімох)	вісім (вісьмох)
О.в.	п'ятьма (п'ятьома)	сімома (сьома)	вісьма (вісьмома)
М.в.	(на) п'яти (п'ятьох)	(на) семи (сімох)	(на) восьми (вісьмох)

Н.в.	дев'ятнадцять	шістдесят
Р.в.	дев'ятнадцяти (дев'ятнадцятьох)	шістдесяти (шістдесятьох)
Д.в.	дев'ятнадцяти (дев'ятнадцятьом)	шістдесяти (шістдесятьом)
З.в.	дев'ятнадцять (дев'ятнадцятьох)	шістдесят (шістдесятьох)
О.в.	дев'ятнадцятьма (дев'ятнадцятьома)	шістдесятьма (шістдесятьома)
М.в.	(на) дев'ятнадцяти (дев'ятнадцятьох)	(на) шістдесяти (шістдесятьох)

- ✓ **четвертий тип** – відмінювання числівників *сорок, дев'яносто, сто*, які в усіх відмінках, окрім називного і знахідного, мають закінчення **-а:**

Н.в.	сорок	дев'яносто	сто
Р.в.	сорока	дев'яноста	ста
Д.в.	сорока	дев'яноста	ста
З.в.	сорок	дев'яносто	сто

О.в.	сорока	дев’яноста	ста
М.в.	(на) сорока	(на) дев’яноста	(на) ста

- ✓ **п’ятий тип** – відмінювання числівників *двісті, триста ... дев’ятсот, кількасот*. У цих числівниках змінюємо обидві частини, першу – як простий власне кількісний числівник, а другу – як іменник *місто* в множині й обидві частини такого числівника пишемо разом:

	200 – 400	**500 – 900**
Н.в.	чотириста	дев’ятсот
Р.в.	чотирьохсот	дев’ятисот
Д.в.	чотирьомстам	дев’ятистам
З.в.	чотириста	дев’ятсот
О.в.	чотирмастами	дев’ятьмастами (дев’ятьомастами)
М.в.	(на) чотирьохстах	(на) дев’ятистах

- ✓ **шостий тип** – відмінювання числівників *нуль, мільйон, мільярд*. Їх відмінюємо як іменники ІІ відміни відповідної групи: *нуль* – як *день, мільйон, мільярд* – як *дуб, тисяча* – як *вдача*:

Н.в.	нуль	тисяча	мільйон
Р.в.	нуля	тисячі	мільйона
Д.в.	нулю	тисячі	мільйону
З.в.	нуль	тисячу	мільйон
О.в.	нулем	тисячею	мільйоном
М.в.	(на) нулі	(на) тисячі	(на) мільйоні

- ✓ у складених кількісних числівниках кожний компонент змінюйте за відповідними типами відмінювання простих і складних числівників:

Н.в.	чотири тисячі двісті дев’яносто три
Р.в.	чотирьох тисяч двохсот дев’яноста трьох
Д.в.	чотирьом тисячам двомстам дев’яноста трьом
З.в.	чотири тисячі двісті дев’яносто три

О.в. чотирма тисячами двомастами дев’яноста трьома

М.в. (на) чотирьох тисячах двохстах дев’яноста трьох

- ✓ у складених порядкових числівниках відмінюйте лише останню частину:

Н.в.	двадцять третій	сорок сьомий
Р.в.	двадцять третього	сорок сьомого
Д.в.	двадцять третьому	сорок сьомому
З.в.	двадцять третій, двадцять третього	сорок сьомий сорок сьомого
О.в.	двадцять третім	сорок сьомим
М.в.	(на) двадцять третьому	(на) сорок сьомому

- ✓ у дробових числівниках чисельник відмінюйте як кількісний числівник, а знаменник – як порядковий:

Н.в.	одна шоста	три п’ятих
Р.в.	однієї шостої	трьох п’ятих
Д.в.	одній шостій	трьом п’ятим
З.в.	одну шосту	три п’ятих
О.в.	однією шостою	трьома п’ятими
М.в.	(на) одній шостій	(на) трьох п’ятих

Візьмімо до уваги!

Чверть, третина, половина відмінюйте як іменники відповідних відмін: *чверть – як коловерть*; *третина, половина – як калина*.

Числівники *півтора (десятка), півтори (тисячі), півтораста (кілометрів)* невідмінювані.

Крім правил відмінювання числівників, важливо також знати і дотримуватися **правил узгодження числівників з іменниками**. Найважливішими правилами такого узгодження є:

- ✓ поєднуйте числівники *два, три, чотири* з іменниками у формі називного відмінка множини: *два генерали, три полковники, чотири курсанти*, *два штаби, три об'єкти, чотири файли*;
- ✓ якщо іменник належить до четвертої відміни поєднуйте числівники *два, три, чотири* з іменниками у формі родового відмінка однини: *два імені, три племені*;
- ✓ якщо іменник у множині втрачає суфікс *-ин-*, поєднуйте числівники *два, три, чотири* з іменниками у формі родового відмінка однини: *чотири громадянина*;
- ✓ поєднуйте числівники *п'ять… десять, назви десятків* і *сотень* у називному та знахідному відмінках з іменниками у формі родового відмінка множини: *вісім відсотків, п'ятдесят кілограмів, десять депутатів*;
- ✓ поєднуйте числівники *п'ять… десять, назви десятків* і *сотень* в інших відмінках з іменниками у формі тих самих відмінків: *на восьми сторінках, п'ятдесяти років, десятьом співробітникам*;
- ✓ поєднуйте числівники *нуль, тисяча, мільйон, мільярд* з іменниками тільки в родовому відмінку множини: *нуля градусів – нулю градусів, тисячі кілометрів – тисячею кілометрів, мільйон гривень – мільйона гривень*;
- ✓ поєднуйте сполуки числівників, до яких входять слова з *половиною*, із *третиною*, із *чвертю,* з іменниками в тій формі, якої вимагає числівник: *один з половиною місяць, два з половиною місяці, п'ять з половиною місяців*;
- ✓ поєднуйте числівник *півтора* та інші дробові числівники з іменником *раз* у родовому відмінку однини: *півтора раза, у три цілі шість десятих раза, у сім цілих вісім десятих раза*;

- ✓ поєднуйте числівник *півтора* з іменниками чоловічого й середнього роду в родовому відмінку однини: *півтора тижня, півтора метра, півтора рядка*;
- ✓ поєднуйте числівник *півтори* з іменниками жіночого роду в родовому відмінку однини: *півтори тонни, півтори доби, півтори сторінки*;
- ✓ поєднуйте дробові числівники з іменниками у формі родового відмінка однини: *дві цілі сім десятих відсотка, сім сотих гектара, одна друга площі*;
- ✓ поєднуйте числа в датах з назвами місяців у родовому відмінку однини: *восьме лютого, друге червня, двадцять перше листопада.*
- ✓ якщо після числівника є узгоджений з іменником прикметник, то вживайте його в називному або родовому відмінку множини: *дві укладені / укладених угоди*.

Важливими в офіційному мовленні є також **правила вживання прийменників із числівниками на позначення часу**:

- ✓ уживайте прийменник **на,** називаючи час до 30 хв:

  пів на шосту (годину),

  десять на восьму,

  двадцять п'ять на першу;
- ✓ уживайте прийменник **на,** називаючи приблизний час: *Ректор повернеться на 12 годину*;
- ✓ уживайте прийменник **за,** називаючи час після 30 хв:

  за десять (хвилин) третя (година),

  за двадцять сімнадцята,

  за п'ять восьма;

- ✓ уживайте прийменник ***о*** чи ***об,*** називаючи точний час:

  збори відбудуться об 11 годині,

  засідання розпочнеться о 9 годині 30 хвилин,

  зустріч відбудеться о 18.30.

Потрібно також знати **правила оформлювання цифрової інформації** в офіційних документах. Ідеться про такі вимоги:

- ✓ числа, записані арабськими цифрами, розбивайте на групи справа наліво за допомогою відступу: *105 000, 23 876,* крім чисел на позначення номерів механізмів, параграфів, справ, реєстраційних номерів: *лист № 132/12-Л-14250*;
- ✓ записуйте словом простий кількісний числівник, що називає однозначне число без вказівки на одиницю вимірювання або обліку: *Комісія у складі **п'яти** осіб*;
- ✓ відтворюйте словом простий числівник на позначення часових меж: *Документи подано за **сім** днів до кінця терміну*.
- ✓ записуйте цифрами складні та складені числівники, крім випадків, коли вони починають речення: *Протягом місяця на території Волинської області зареєстровано **13** випадків скоєння тяжких злочинів. – **Тринадцять випадків** скоєння тяжких злочинів зареєстровано протягом місяця на території Волинської області. Під час операції правоохоронці виявили **23** ящики з контрабандним товаром. – **Двадцять три** ящики з контрабандним товаром виявили правоохоронці під час операції*;

- ✓ якщо після числових значень стоїть назва одиниці вимірювання, то числове значення записуйте цифрами, а назву одиниці розташовуйте в одному рядку із числовим значенням величини без перенесення на наступний рядок: *450 км, 40 кВт, 28 кг, 20 %*;
- ✓ якщо в тексті потрібно подати діапазон числових значень або групу числових значень в однакових одиницях, то назву одиниці зазначайте після останньої цифри: *від 100 до 150 кг, 100 – 150 кг, 100…150 кг, 2*х*4 мм*;
- ✓ для запису великих цифр використовуйте літерно-цифровий запис: *45 млн, 2 млрд, 7 тис.*

Візьмімо до уваги!

Скорочення слів *млн* та *млрд* подають без крапки, а скорочення слова *тис.* – із крапкою.

Якщо записуєте діапазон значень через тире, то скорочення *тис., млн* і *млрд* пишіть лише після другого числівника: *2 – 3 млн, 70 – 90 тис.*

- ✓ у текстах, де подано багато цифрової інформації на позначення коштів, слово ‘гривень’ пишіть скорочено *грн*, крім випадків, коли це слово стоїть у кінці абзацу: *150* ***грн*** *80 коп. На потреби в ноутбуках для вчителів держава витратила у 2021 році 1 млрд* ***гривень***;
- ✓ на позначення періоду часу пишіть *2022 – 2023 рр.*;
- ✓ якщо між роками є прийменник **до,** то потрібно писати так: *з 2022 р. до 2025 р.*;

- ✓ на позначення року, що не збігається з календарним, використовуйте скісну риску без відступів до і після неї: *у 2022/2023 навчальному році*;
- ✓ складні слова, де перша частина позначена цифрою, записуйте без літер закінчення до числівника: *20-поверховий, 200-річчя, 30-кілометрова відстань*;
- ✓ римські цифри використовуйте для позначення номерів змагань, виборних органів, кварталів, століть, в іменах королів та імператорів, порядкових номерів з'їздів та сесій: *II з'їзд, XXI століття*;
- ✓ порядкові числівники записуйте в тексті із частиною закінчення: *2-й етап, 90-ті роки*;
- ✓ подаючи три і більше порядкові числівники, літери закінчення чи назви одиниць вимірювання ставте лише після останнього: *у 1, 2 та 3-му номерах журналу*;
- ✓ якщо через кому або зі сполучником ужито два порядкові числівники, то літери закінчення ставте після кожного: *5-й, 6-й класи; 1-й, 2-й етапи.*

Візьмімо до уваги!

Буквена частина має складатися з однієї літери, коли

числівник закінчується на **-ої, -ою**: *з 2-ї половини року*;

на голосний і приголосний: *на початку 20-х років, о 9-й годині*;

на голосний та **-й**: *3-й ряд*.

Буквена частина має складатися з двох літер, якщо числівник закінчується на приголосний і голосний: *на 4-те видання, у 40-ві роки.*

Візьмімо до уваги!

Не використовуйте літерні закінчення в записах:

кількісних числівників: *збірник у 2 томах, вистава на 2 дії*;

календарних дат: *22 січня 2021 року, у серпні 2022 року*;

римських цифр: *V том, у XX столітті*;

якщо порядковим числівникам передує іменник, номер якого вони позначають: *на мал. 3, у статті 8 Сімейного кодексу, у додатку 5*;

порядковий числівник, який разом з наступним іменником становить назву класу, групи, студії, каналу: *1 курс, на 2 курсі, на 5 каналі*;

порядковий числівник на позначення нумерованих військових з'єднань та підрозділів: *14 окрема механізована бригада імені князя Романа Великого.*

5.3. Слова на службі

Службові слова, на відміну від повнозначних слів, не називають реалій позамовного світу, а лише служать для вираження різних відношень між словами, словами і реченнями або ж надають словам і реченням різних відтінків. Прийменники, сполучники й частки є службовими словами в українській мові.

Найчастіше помилки в офіційних документах та діловому мовленні трапляються під час вживання прийменників **по, при, в/у, з/із/зі** та деяких інших.

У текстах офіційно-ділового стилю дотримуйтеся таких правил уживання прийменників **по, при, в/у, з/із/зі**:

- ✓ **по** поєднуйте з іменниками на позначення:
  взаємин, стосунків: *сестра по батькові*;
  місця чи напряму, де відбувається дія: *показати по телебаченню, наказ по Управлінню СБ України в Черкаській області*;
  мети: *прийти по документи, прийти по воду*;
  розподілу: *отримали по комплекту, по 500 гривень, по 100 балів*;
- ✓ **при** вживайте в словосполученнях, що
  вказують на наявність чогось поряд, а також на службу десь: *центр при посольстві, кур'єр при штабі*;
  позначають особу, яка має щось: *документи при мені*;
  визначають присутність когось: *при співробітниках*.

Візьмімо до уваги!

Для позначення процесу

Так уживають	Так правильно
При аналізі	Аналізуючи що, під час аналізу чого, у процесі аналізу чого
При виконанні службових обов’язків	Виконуючи службові обов’язки, під час виконання службових обов’язків
При використанні	Використовуючи, під час використання
При вимірюванні	Вимірюючи, під час вимірювання
При вході в систему	Заходячи, входячи в систему
При дослідженні	Досліджуючи, під час дослідження
При зверненні до когось	Звертаючись до кого, під час звернення до кого
При зміні	Змінюючи, унаслідок зміни, під час змінювання
При натисканні на кнопку	Натискуючи на кнопку, якщо натиснути на кнопку
При обговоренні	Обговорюючи, під час обговорення
При обстеженні	Обстежуючи, під час обстеження
При оцінюванні	Оцінюючи що
При перевірці	Перевіряючи, під час перевірки
При передачі	Передаючи, під час передавання
При підписанні договору	Підписуючи договір, під час підписування договору, укладаючи договір, під час укладання договору
При позначенні чого	Позначаючи що, під час позначення чого
При порівнянні	Порівнюючи, під час порівняння
При розробці	Розробляючи
При створенні	Створюючи, під час створення

Прийменникові конструкції зі значенням обставин, умов, за яких щось відбувається

Так уживають	Так правильно
При аварії	У разі аварії
При будь-яких умовах	За будь-яких умов
При виникненні	У разі виникнення
При допомозі	За допомогою, завдяки допомозі
При думці про що	Від думки про що
При житті	За життя
При зачинених дверях	За зачиненими дверима
При збої	У разі збою
При наявності	За наявності
При небезпеці	У разі небезпеки
При нез'ясованих обставинах	За нез'ясованих обставин
При першій появі	Як тільки з'явиться
При підтримці	За підтримки
При собі мати	Із собою мати
При сприянні	За сприяння
При температурі	За температури
При умові	За умови
При участі	За участі
При швидкості	За швидкості

- ✓ прийменник **в** уживаємо:

  на початку речення перед голосним: ***В*** *інструкції..,* ***В*** *акті…,*

  між голосними: *допомога* ***в*** *опануванні*;

  після приголосного перед голосним: *перелік* ***в*** *особовій справі*;

  перед абревіатурою, першу букву якої вимовляють як голосний: ***в*** *СБУ* [***в*** *ес бе у*], ***в*** *ФБР* [***в*** *еф бе ер*], ***в*** *МЗС* [***в*** *ем зе ес*], ***в*** *МНС* [***в*** *ем ен ес*];

  після скороченого слова на приголосний, яке повністю вимовляють із кінцевим голосним: *2022 р.* ***в*** *Києві*;

після голосного перед приголосними, крім **в, ф, льв-, зв-, св-, дв-, тв-, гв-, хв-**: *Нарада **в** залі засідань відбудеться **в** понеділок*;

- ✓ прийменник **у** вживаємо:

  між приголосними: *наказ **у** сейфі*;

  на початку речення перед буквами **я, є, ю, ї,** перед двома чи трьома приголосними: ***У Я**сногородці…; **У Є**вропейському Союзі…; **У стр**уктурі …; **У пр**едставництві; **У сх**емі…; Подати **у** трьох примірниках*;

  перед **в, ф, льв-, зв-, св, дв-, тв-, гв-, хв-**: *Управління Служби безпеки України **у В**олинській області; працює **у Льв**ові; подано **у зв**іті; **у св**оїй роботі*;

  після паузи, що на письмі позначена розділовим знаком, перед приголосним та буквами **я, є, ю, ї**: *проєкт, **у** якому викладено основні гарантії*;

- ✓ прийменник **з** уживаємо:

  на початку речення перед приголосним: ***З** договору відомо…*;

  всередині речення після слова з кінцевим голосним перед приголосним: *обговорили **з** працівниками; угода **з** підприємцями*;

  на початку та всередині речення перед голосним: ***З** огляду на це, разом **з** експертом, лист **з** Австрії*;

- ✓ прийменник **із** уживаємо:

  між приголосними: *витяг **із** протоколу; контракт **із** працівником*;

  перед **з, с, ц, ж, ч, ш**: *згідно **із** заповітом; комісія **із** семи осіб, виготовлено **із** цинку, **із** чотирьох правил*;

- ✓ прийменник **зі** вживаємо:

  перед **з, с, ш**, а також іншими буквами: *відомо **зі** статуту; **зі** щирою симпатією; договір **зі** співробітником; вийшли **зі** школи; приїхав **зі** Львова.*

Візьмімо до уваги!

Значення близькості до чогось передаємо за допомогою прийменників ***біля, коло, поряд, поруч***: *коло ‘біля’ виходу* і *при виході; хтось біля мене, коло мене, поруч мене; що зі мною, щось при мені.*

Так уживають	Так правильно
Згідно наказу	Згідно з наказом
У відповідності до ухвали	Відповідно до ухвали
У відповідності з постановою	Відповідно до постанови
У залежності від обставин	Залежно від обставин
У порівнянні з минулим роком	Порівняно з минулим роком
По відношенню до співробітників	Щодо / стосовно співробітників
Не дивлячись на заборону	Незважаючи на заборону
Подати рапорт на переведення	Подати рапорт про переведення

Вживання різних прийменників у сучасній українській мові загалом варто просто запам’ятати. Подаємо **найбільш уживані варіанти різних прийменників** в офіційному мовленні:

Так уживають	Так правильно
З (ІЗ)	
Екзамен / лекція по соціології	Екзамен / лекція із соціології
Консультант по фінансовим питанням	Консультант із фінансових питань
Комісія / комітет по питаннях	Комісія / комітет із питань

По багатьом причинам	З багатьох причин
По вині співробітника	З вини співробітника
По ініціативі директора	З ініціативи директора
По потребі	За потреби
По технічним причинам	З технічних причин
Проректор по науковій роботі	Проректор із наукової роботи

ЗА

Діяти по плану / схемі	Діяти за планом / схемою
Довідка по телефону	Довідка за телефоном
По алфавіту	За алфавітом
По бажанню	За бажанням
По вказівці /договору	За вказівкою / договором
По домовленості	За домовленістю
По згоді	За згодою
По ініціативі	За ініціативою
По підозрі	За підозрою
По підсумках	За підсумками
По походженню	За походженням
По правилах	За правилами
По результатах	За результатами
Працювати по сумісництву	Працювати за сумісництвом
Прибути по призначенню	Прибути за призначенням
Розташований по адресу	Розташований за адресою

ДЛЯ

Інструкція по ремонту	Інструкція для ремонту

У (В)

Відповідач по справі	Відповідач у справі
По напрямку в місто	У напрямку до міста
По службових справах	У службових справах
Прийти по справі	Прийти у справі
Співпадати по часу	Збігатися в часі
Стріляти по ворогу	Стріляти у ворога

НА

По імені називати	На ім’я називати
По виклику	На виклик
По запрошенню	На запрошення

ДО

По 22 грудня 2022 року включно	До 22 грудня 2022 року
З 10.12.2022 по 10.12.2023 включно	З 10.12.2022 до 10.12.2023

ЧЕРЕЗ

По необережності / недбалості	Через необережність / недбалість
По непередбачуваним обставинам	Через непередбачувані обставини
По причині відсутності слухачів	Через відсутність слухачів
По хворобі	Через хворобу

ПІСЛЯ

По закінченню навчання	Після закінчення навчання
По отриманню довідки	Після отримання довідки
По прибуттю на місце	Після прибуття на місце

У ЗВ’ЯЗКУ З

Допомога по безробіттю	Допомога у зв’язку з безробіттям
По сімейним обставинам	У зв’язку із сімейними обставинами; через сімейні обставини
По тимчасовій непрацездатності	У зв’язку з тимчасовою непрацездатністю

ЩОДО

Вжити заходів по розшуку	Вжити заходів щодо розшуку
Рекомендації по використанню	Рекомендації щодо використання
По відношенню до справи	Щодо справи

БЕЗ ПРИЙМЕННИКА

Витрати по бюджету	Бюджетні витрати
Заходи по запобіганню	Запобіжні заходи

Майстерня по ремонту	Майстерня ремонту
Надіслати по електронній пошті	Надіслати електронною поштою
План по укомплектуванню	План укомплектування
По можливості швидше	Якомога швидше
По суботах	Щосуботи
Сплатити по частинах	Сплатити частинами
Старший по званню	Старший званням
Ходити по коридору	Ходити коридором

Пам’ятайте такі **правила вживання сполучників**:

- ✓ для уникнення збігу важких для вимови приголосних уживайте сполучник **і**:

  між приголосними: *акт **і** довідка*, *склад **і** летовище*;

  після паузи, що на письмі позначена розділовим знаком, перед словом або складом із початковим приголосним: …, ***і** проєкт буде схвалено*;

  на початку речення: ***І** нарешті*…;

- ✓ уживайте тільки **і**:

  якщо зіставляємо поняття: *преміювання **і** стягнення*, *керівники **і** підлеглі*, *державні **і** комерційні установи*;

  перед і після **й, я, ю, є, ї**: *вага **і** ємність; мішки **і** ящики*; *Валентин **і** Юрій, хто **і** як, пропозиції **і** побажання, санкції **і** заборона*;

- ✓ для уникнення збігу голосних уживайте **й**:

  між голосними: *юридичні особи **й** окремі громадяни*;

  після голосного перед приголосним: *архівні матеріали **й** сучасні документи, контракти **й** додатки.*

Візьмімо до уваги!

Частини у складносурядному реченні поєднує тільки сполучник **і,** напр.: *Нам надійшло багато схвальних відгуків від споживачів, **і** ми розширюємо виробничу лінію*.

Між однорідними членами речення замість сполучника **та** можна вживати **і** для милозвучності, досягнення стилістичної досконалості та врізноманітнення сполучних засобів речення.

Візьмімо до уваги!

Так уживають	**Так правильно**
З тим щоб	Для того щоб, для того аби
З тих пір як, з тих пір коли	Відтоді як, відтоді коли
Не стільки … скільки	Не так … як
Так як	Тому що, через те що
У той час як	Тоді як, тимчасом як
У силу того що	Через те що, унаслідок того що

РОЗДІЛ 6

СЛОВА В МОВІ

6.1. Правильно вживаймо слово

Культура усного та писемного мовлення є важливим складником комунікативних й управлінських процесів. Щоб на високому рівні виконувати службові обов'язки, не допускати стилістичного та стильового дисонансів, ненормативних уживань, потрібно знати не лише, які слова правильні, а які – ні, а також коли і з яким значенням їх уживати.

Запам'ятайте правильні варіанти складних для вживання мовних конструкцій.

Так уживають	Так правильно
Багаточисельний	Численний
Безумовно	Безперечно
Без усяких сумнівів	Безсумнівно, поза будь-яким сумнівом
Беззаперечні докази	Неспростовні докази
Бігло ознайомитися	Побіжно ознайомитися
Більше всього	Найбільше, над усе, понад усе
Більше того	До того ж, крім того
Був і залишається керівником закладу	Був і є керівником закладу
Бути на виду	Бути на видноті
Вважати необхідним	Вважати за потрібне
В залежності від форм власності	Залежно від форм власності
Вибачаюсь, пробачаюсь	Вибачте, пробачте, даруйте, перепрошую

Вибачте мене	Вибачте мені
Виглядає щирим	Є / здається щирим
Видалити апендицит	Вирізати апендицит
Видалити зуб	Вирвати зуб
Видалити зубний камінь	Зняти зубний камінь
Видалити пляму	Вивести пляму
Видалити файли	Знищити файли
Визвав негативну реакцію	Викликав (спровокував) негативну реакцію
Виключити можливість	Унеможливити, не дати змоги
Вимагає додаткового фінансування (*зі значенням ‘потребувати чого-небудь’, ‘зумовлювати, передбачати чого-небудь’*)	Потребує додаткового фінансування / потрібне додаткове фінансування
Виписка із протоколу	Витяг із протоколу
Виразити подяку чи співчуття	Висловити подяку чи співчуття
Вирішити завдання	Виконати завдання
Вирішити проблему	Розв’язати проблему
Висловлювання	Висловлення
Виставити претензії	Висунути претензії
Виступити посередником	Бути посередником
Витікає висновок	Випливає висновок
Виходячи з…	На підставі, на основі
Вищенаведені факти	Наведені вище факти
Вищестоящий орган	Орган вищої інстанції
Вияснити всі обставини	З’ясувати всі обставини
Відволікати увагу	Відвертати увагу
Віддати перевагу	Надати перевагу
Відіграє важливе значення	Відіграє важливу роль, має важливе

	значення, має велику вагу, багато важить
Відмінити	Скасувати
Відмічати	Зазначати, відзначати, зауважувати
Відноситися до кого-небудь	Ставитися
Відноситися до чого-небудь	Належати
Відповідає дійсності, не відповідає дійсності	Насправді (реально) так, насправді (реально) не так
Відповідно розпорядження	Відповідно до розпорядження
Відправити автобус у рейс	Послати автобус у рейс
Відправити когось на роботу, до школи	Випровадити (вирядити) когось на роботу
Відправити в дорогу	Спорядити (послати, вирядити) в дорогу
Відправити миротворчий контингент	Послати миротворчий контингент
Відправити листа	Надіслати листа
Відправити додому	Відпровадити (відіслати) додому
Відправити за двері	Вигнати за двері
Відправити за ґрати	Запроторити за ґрати
Відправити за адресою	Надіслати на адресу
Відправити на той світ	Зігнати зі світу, загнати на той світ
Відправлятися / відправитися	Відбувати / відбути, від'їжджати / від'їхати, відходити / відійти, рушати / рушити, вирушати / вирушити
Відправна база	Вихідна (первинна, первісна, твірна) база
Відправний момент	Початковий момент
Відправне положення	Вихідне (базове, засадниче) положення

Відправний пункт руху	Вихідний пункт руху
Відслідковувати / відслідкувати	Відстежувати / відстежити
Відсутні питання	Немає запитань
Відтік інтелекту, капіталу	Відплив інтелекту, капіталу
Військові дії	Воєнні дії
Вільна вакансія	Вакансія
Вірне рішення	Правильне рішення
В кінці кінців	Зрештою, врешті-решт
Включивши в себе	Увібравши в себе
Включити питання	Внести питання
Включити / виключити телефон	Увімкнути / вимкнути телефон
Внедрити у виробництво	Впровадити у виробництво
Вносити вклад	Робити внесок
Возмістити убитки	Відшкодувати збитки
В один і той же час	Водночас
В основному	Загалом, переважно
В останні роки	Останнім часом, недавно
Все більше	Дедалі більше
Всезагальний	Загальний
В силу обставин	Через обставини
Вчинити злочин	Скоїти злочин
В якості свідка	Як свідок
Головним чином	Здебільшого, переважно
Головні ознаки	Основні ознаки
Гостра необхідність	Гостра (крайня) потреба
Давати добро	Давати згоду, схвалювати
Дає себе знати	Дається взнаки
Даний проєкт	Цей / поданий / зазначений / запропонований проєкт
Державотворчий чинник	Державотвірний чинник
Держатель банківської картки	Тримач банківської картки

Детальніше розповісти	Докладніше розповісти
Діло в тому	Річ у тому (тім)
Дістали поранення	Поранено / поранені / зазнали поранення
Добавлена вартість	Додана вартість
Довгий час	Тривалий час, протягом багатьох років
Дозволяє констатувати	Дає змогу (підставу) констатувати, уможливлює щось
Доказати вину	Довести провину
До останнього часу	Донедавна
До тих пір	Доти, до того часу
До цих пір	Досі, до цього часу
Другим разом	Іншим разом
Дякую Вас	Дякую Вам
Дякуючи підтримці	Завдяки підтримці
Жити за чужий рахунок	Жити чужим коштом (на чужий кошт)
Жодним чином не впливає	Аж ніяк не впливає
Забезпечувати безпеку	Гарантувати безпеку
За виключенням одного	За винятком одного
Завіряємо Вас	Запевняємо Вас
Задавати питання	Ставити запитання
Займана посада	Обіймана посада
Займати посаду	Обіймати посаду
Заказний лист	Рекомендований лист
Заключити договір	Укласти (підписати) договір
Заключна нарада	Підсумкова (завершальна) нарада
Заключний розділ	Останній розділ
Заключне слово	Прикінцеве (підсумкове) слово
Заключна частина	Фінальна (остання) частина

Заключний баланс	Остаточний (підсумковий) баланс
Залишити в спокої	Дати спокій
Залишитися без змін	Не зазнати змін
Залишатися при своїй думці	Обстоювати свою думку, дотримуватися своєї думки
За втручанням спецслужби	За втручання спецслужби
За реагуванням органів влади	За реагування органів влади
За сприянням керівництва	За сприяння керівництва
За участю підрозділів	За участі підрозділів
Заслуговує уваги	Вартий уваги
Захищати свою точку зору	Стояти на своєму, відстоювати свою думку
Збільшення продуктивності праці	Підвищення продуктивності праці
Зводиться до (*якщо йдеться про спрощення, обмеження чимось незначним, нескладним*)	Обмежений (обмежена, обмежене, обмежені) або обмежуватися / обмежитися
Зводиться до (*тотожність, однаковість чого-небудь, прирівнювання одного до іншого*)	Означати або тотожний (тотожна, тотожне, тотожні), пов’язаний (пов’язана, пов’язане, пов’язані)
Зводиться до (*якщо йдеться про з’ясування суті чого-небудь*)	Суть полягає в тому, що…
Згідно плану	Згідно з планом
Здавати екзамен	Складати екзамен (іспит)
Здійснено диференціацію	Диференційовано
З метою з’ясування	Для з’ясування, щоб з’ясувати, для того щоб…
Змістити з посади	Усунути з посади
Знайомитися з документом	Ознайомитися з документом

Знаходиться в опозиції	Опозиційний до, перебуває в опозиції до
Знаходитися	Бути, перебувати, міститися (*для вказівки на місцеперебування когось і чогось, на стан людини*)
Значимий	Значущий
Зниження видатків	Зменшення видатків
З допомогою інформаційних технологій	За допомогою інформаційних технологій
З другого боку	З іншого боку
З своєї сторони ми	Зі свого боку ми
З тим щоб	Для того щоб
З того часу як, з того часу коли	Відтоді як, відтоді коли
З точки зору	На думку, з погляду
З урахуванням	Ураховуючи, зважаючи на
З цієї причини	Через це
З цього часу	Відтепер
За спеціальністю	Зі спеціальності
Зустрічаються помилки	Трапляються помилки
Іде (*на позначення тривалості, протяжності в часі*) реєстрація, пошук, слідство	Триває реєстрація, пошук, слідство
Із сказаного слідує	Зі сказаного випливає
Інакомислячий	Інакодумець
Інакше кажучи	Іншими словами
Існує / не існує загроза (*якщо констатують наявність або відсутність чого-небудь*) загроза	Є загроза / немає загрози
Йдучи назустріч численним проханням	Задовольняючи численні прохання

Кастинг учасників	Огляд-відбір учасників
Керуючись положенням	Спираючись на положення
Кидатися у вічі	Впадати в око
Кінцеве рішення	Остаточне рішення
Командирувати до міста…	Відрядити до міста…
Користуватися авторитетом	Мати авторитет
Користуватися попитом	Мати попит
Користуватися популярністю	Бути популярним
Користуватися успіхом	Мати успіх
Користуючись нагодою	Маючи нагоду
Крайні міри	Надзвичайні заходи
Кризисна ситуація	Кризова ситуація
Крупним планом	Великим (широким) планом
Листок-вкладиш	Листок-вкладка, вкладний листок
Літнього віку чоловік	Літній чоловік
Має місце	Є, відбувається, спостерігаємо
Має пряме відношення до чогось	Має безпосередній стосунок до чогось, безпосередньо стосується чогось
Мається на увазі / під цим розуміється	Визначаємо (визначаю, визначають) як…, тлумачимо (тлумачу, тлумачать) як…, витлумачуємо (витлумачую витлумачують) як…, називаємо…, кваліфікуємо (кваліфікую, кваліфікують), трактуємо (трактую, трактують) як…
Майже в три рази	Майже втричі, втроє
Малочисленний	Нечисленний
Малолітні діти	Малі діти, зовсім малі діти (*якщо потрібно наголосити на цій віковій ознаці*), підлітки (*діти 12 – 16 років*) чи неповнолітні діти

Мало хто	(лише) дехто, рідко хто
Мало що може статися	Будь-що, усяке може статися, трапитися
Мало що розуміє	Не зовсім, майже не розуміє
Мало що вціліло	Дещо вціліло
Мало того; мало того, що	Крім того
Мало не	Трохи не, ледве не, майже
Менше всього	Найменше, менш за все
Маса питань	Безліч питань
Матеріалом служила	Матеріалом слугувала
Мова йде про	Ідеться про
Моє особисте враження	Особисте враження
Моя автобіографія	Автобіографія
Набрати чинності	Набути чинності
Наголосивши важливість проблеми	Наголосивши на важливості проблеми
Наділений ознаками	Властиві, притаманні, характерні ознаки / має або виражає ознаки
На зворотній стороні (на зворотному боці)	На звороті
Назад / тому назад (*два роки назад / два роки тому назад*)	Два роки тому
Найбільшою мірою	Найбільше
Накладна плата	Післяплата
Нанести значну шкоду	Завдати (заподіяти) значної шкоди
Направлений на розвиток	Спрямований на розвиток
На протязі тижня	Протягом, упродовж тижня
Наслідуючи приклад	Беручи за приклад
На сьогоднішній день	На сьогодні
Наскільки нам відомо	Як нам відомо
Настільки ефективні, що…	Такі ефективні, що…
Наступним чином	Так

Натягнуті стосунки	Напружені стосунки (відносини)
На цей рахунок зауважу, що	Щодо цього зауважу
На це є підстави	Для цього є підстави
На честь річниці	З нагоди річниці
Нашкодити здоров'ю	Зашкодити здоров'ю
Не виключено, що…	Цілком можливо, що…; цілком імовірно, що…; припускають, що…; сподіваються, що…
Не грає ніякої ролі	Не має жодного значення
Не дивлячись на перешкоди	Незважаючи на (попри) перешкоди
Не зовсім вірно	Не зовсім так
Не можу виразити словами	Не знайду слів, не доберу слів, немає слів
Необхідність	Потреба
Неприпустимий	Неможливий
Нести втрати (збитки)	Зазнавати втрат (збитків), мати збитки
Не представляється можливим	Не є можливим
Ні в якому випадку	У жодному разі, ніяк
Ні одного разу	Жодного разу
Носить ім'я… курс (інститут)	Присвоїли (присвоєно) ім'я… курсу (інституту); курс (інститут) названо іменем
Носить характер	Має характер
Об'єм роботи	Обсяг роботи
Об'єкт спостереження складають	Об'єкт спостереження становлять, об'єктом спостереження є
Область діяльності	Галузь (царина, сфера) діяльності
Область серця	Ділянка серця
Обоюдна згода	Обопільна згода
Обрушився будинок	Розвалився (впав) будинок

Обрушилася стеля	Впала стеля
Обрушився берег	Обвалився берег
Обрушився шквальний вітер	Налетів шквальний вітер
Об’явлений конкурс	Оголошений конкурс
Одержати освіту	Здобути освіту
Один і той самий	Той самий, той же
Осмислити суть справи	Збагнути (осягнути, з’ясувати, усвідомити) суть справи
Оточуюче середовище	Навколишнє (довколишнє) середовище; довкілля
Оточуючі люди	Оточення, інші люди
Охарактеризувати	Схарактеризувати
Оціночний	Оцінний
Переписка відновилася	Листування відновилося
Перепровірити інформацію	Дуже ретельно / дуже уважно/ ще раз ретельно/ ще раз уважно перевірити
Перерахувати гроші на рахунок	Переказати гроші на рахунок
Перехід з одного стану в інший	Перехід з одного стану до іншого
Першочергове завдання	Невідкладне завдання
Під кінець	Насамкінець, наостанку
Підвергати сумніву	Висловлювати сумнів
Підвищується у два рази	Підвищується вдвічі
Підводити підсумки	Підбивати підсумки
Піддавати сумніву	Сумніватися
Підйом рівня	Підвищення / підняття рівня
Підключитися до / відключитися від мережі	Під’єднатися до / від’єднатися від мережі
Підключення / відключення абонентів	Під’єднання / від’єднання абонентів
Підняти питання	Порушити питання

Підняти справу	Звернутися до справи
Підняти ціну	Підвищити ціну
Підписка на газети	Передплата газет
Підписні видання	Передплатні видання
Після / до / під час їжі вживати	Після / до / під час їди
Повістка денна	Порядок денний
Позиціонується як надійний партнер	Вважають надійним партнером; визначають / подають / сприймають як надійного партнера; має статус надійного партнера
Поліцейський патруль, спецпідрозділ	Поліційний патруль, патруль поліції, спецпідрозділ
Положення скрутне	Становище скрутне
По мірі того як	Відповідно до того як
Понятійний апарат	Поняттєвий апарат
Попався на вудочку	Потрапив на гачок
Попадати в економічну залежність	Потрапляти в економічну залежність
Попередити хворобу	Запобігти хворобі
Пояснюється впливом	Спричинений, зумовлений, породжений упливом
По порядку виконати	Одне за одним виконати; послідовно виконати
По праву вважають	Заслужено, справедливо, законно вважають / цілком заслужено, цілком справедливо, цілком законно вважають
Посилатися на джерело	Покликатися на джерело
Поставлений газ	Постачений газ
Постійно діюча комісія	Постійна комісія
Працювати пожежним	Працювати пожежником

Представивши програму	Подавши програму
Представлення матеріалів	Подання матеріалів
Представляє спробу	Є спробою
Пред’явити документ	Показати документ
Пред’явити претензії	Висунути претензії
Пред’явити рахунок	Виставити рахунок
Приведені результати	Наведені результати
Привести приклад	Навести приклад
Привести щось у відповідність із чим-небудь (до чого-небудь)	Узгодити що-небудь із чимсь
Призупинити	Тимчасово припинити
Прийти до висновку	Дійти висновку
Приймати до відома	Брати (взяти) до відома
Приймати до уваги	Брати (взяти) до уваги
Приймати міри	Вжити (вживати) заходів
Приймати рішення	Вирішити, ухвалити рішення
Приймати участь	Брати (взяти) участь
Прийом відвідувачів	Приймання відвідувачів
Прийом їжі	Споживання їжі
Прийом ліків	Уживання ліків, години приймання
Прийомна директора	Приймальня директора
Прийомний пункт	Приймальний пункт
Прийомні батьки, діти	Названі батьки, діти
Прийомні дні, години	Приймальні дні, години
Прикласти зусилля	Докласти зусиль
Примінити на практиці	Застосувати на практиці
Приналежність до …	Належність до …
При наявності	За наявності
При необхідності	За потреби, якщо потрібно, якщо є потреба
При поєднанні	Унаслідок поєднання

Принести шкоду	Завдати шкоди
Присвоїти науковий ступінь	Присудити науковий ступінь
Провести послідовні заходи	Провести належні заходи
Проговорити питання, підходи, проблеми, способи, умови, шляхи	Обговорити питання, підходи, проблеми, способи, умови, шляхи
Прослідковувати тенденції	Простежувати тенденції
Протиріччя	Суперечність
Проявляють увагу	Виявляють увагу
Разом з тим, у той же час	Водночас
Розмір справи	Обсяг справи
Розходження в поглядах	Розбіжності в поглядах
Реальна дійсність	Реальність *або* дійсність
Розрахований на співробітників	Призначений для співробітників; адресований співробітникам
Розрізнення	Розмежовування
Розробка проєкту	Розроблення проєкту
Розцінюється як зрада	Вважають, кваліфікують, визначають, тлумачать, сприймають як
Ряд порушень	Низка / багато порушень
Серйозне відношення до роботи	Відповідальне ставлення до роботи
Складати частину	Становити частину
Складова процесу	Складник процесу
Скоріше за все	Найвірогідніше, найімовірніше, дуже вірогідно, дуже ймовірно, дуже можливо, цілком вірогідно, цілком імовірно
Слідуючий рік	Наступний рік
Слідуючий розпорядок	Такий (наступний, подальший) розпорядок
Служити прикладом	Бути за приклад

Служити підставою (причиною, прикладом)	Бути / слугувати підставою…
Смисл життя	Сенс життя
Співпадати	Збігатися
Співставляти	Зіставляти
Спільна співпраця	Співпраця
Споживацький ринок	Споживчий ринок
Справа в тому	Річ у тім
Ставити до відома	Доводити до відома
Ставити пробіл після слова	Робити пропуск після слова
Становить собою	Становить, є
Старше 60 років (*зі значенням перевищення якогось віку*)	Після / за / понад 60 років
Сумісні зусилля	Спільні зусилля
Так же	Так само
Таким чином	Отже
Такого роду злочини	Такі злочини
Терпіти поразку	Зазнавати поразки
Технологічна перерва в роботі каси, відділу	Технічна перерва в роботі каси, відділу
Тим не менше	(а) проте, однак, (а) попри те, а все-таки
Той чи інший	Той чи той
Тривав протягом кількох місяців	Тривав кілька місяців
У більшості випадків	Здебільшого
У будь-якому випадку	У будь-якому разі
У відповідності до наказу; у відповідності з наказом	Відповідно до наказу
У дійсності слід враховувати	Насправді потрібно враховувати
У значенні	Зі значенням
У значній мірі	Великою мірою

У кінцевому рахунку	Врешті-решт
Україномовні громадяни	Українськомовні громадяни
У першу чергу, перш за все	Насамперед, передусім, передовсім, найперше
У порівнянні з минулим місяцем	Порівняно з минулим місяцем
У порядку виключення	Як виняток (за винятком)
У результаті цього	Унаслідок цього
У свою чергу (*якщо йдеться про дію, яку виконують у відповідь на попередню дію когось іншого, після чиєїсь дії*)	Так само, також, подібно до кого-, чого-небудь, зі свого боку, у відповідь, як і інші
У силу можливості	Якщо буде змога
У силу того щоб	Через те що
У такому випадку	У такому разі
У той же час	Водночас
У той час як	Тоді як
У тому числі й військовослужбовці	Зокрема й військовослужбовці; серед них військовослужбовці; також і військовослужбовці
У цілому	Загалом
У цьому відношенні	Щодо цього
Учбовий автомобіль	Навчальний автомобіль
Учений ступінь	Науковий ступінь
Учитуючи ситуацію	Зважаючи на ситуацію
Це не є виключення	Це не виняток
Частіше за все	Найчастіше
Чекаємо на Вашу згоду	Чекаємо Вашої згоди
Через деякий час	Згодом, незабаром, невдовзі
Чисто економічний	Суто економічний
Читабельний шрифт, текст	Читкий шрифт, текст

Швидше за все	Найвірогідніше, найімовірніше, дуже вірогідно, дуже ймовірно, дуже можливо, цілком вірогідно, цілком імовірно
Широко розповсюджений	Поширений
Шляхом з’єднання	Через з’єднання, за допомогою
Шляхом обстеження	Обстежуючи
Що характеризуються	Для яких характерний
Явка працівників на заході	Участь працівників у заході; відсоток участі працівників у заході
Являється	Є
Як мінімум 20 мільйонів	Не менше ніж / щонайменше / хоч би 20 мільйонів
Як правило	Здебільшого, переважно, зазвичай

6.2. Компанія чи кампанія: майже схожі слова з різними значеннями

Серед слів української мови є слова однозначні та багатозначні; слова, які мають однакові або схожі значення, – синоніми; слова, що повністю збігаються за своєю формою, але мають різні значення, – омоніми. Однак чи не найскладнішим в офіційно-діловому мовленні є вживання паронімів – слів, схожих за формою значенням або різних за значенням. Саме з ними завжи потрібно бути вкрай уважним.

Щоб допомогти правильно використовувати пароніми, подаємо перелік найуживаніших, укладений за «Словником-довідником з культури української мови», авторами якого є Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак.

А

АБСТРАКТНІСТЬ – АБСТРАКЦІЯ

Абстрактність	Абстракція
Властивість чого-небудь, що має абстрактний, узагальнений характер, напр.: *абстрактність ідеї; абстрактність мислення*.	Узагальнення, виділення суттєвих, найістотніших ознак, рис, відношень предмета, напр.: *наукові абстракції.*

АБСУРД – АБСУРДНІСТЬ

Абсурд	Абсурдність
Безглуздя, нісенітниця, нонсенс, недоладність, парадокс, напр.: *дійти до абсурду.*	Властивість того, що безглузде, напр.: *абсурдність висновків.*

АВТОМАТИЗОВАНИЙ – АВТОМАТИЧНИЙ – АВТОМАТНИЙ

Автоматизований	Автоматичний	Автоматний
Устаткований автоматичними пристроями, який діє за їх допомогою, напр.: *автоматизована система зв'язку; автоматизована мережа зв'язку*.	Самочинний, механістичний, мимовільний, напр.: *автоматична станція; автоматичні рухи*.	Який стосується автомата як виду зброї, напр.: *автоматна черга; автоматний диск*.

АВТОНОМІЯ – АВТОНОМНІСТЬ

Автономія	Автономність
Право самостійного управління, самоврядування, напр.: *право на автономію; політична автономія*.	Властивість чого-небудь, для чого характерним є самоврядування, напр.: *автономність територій*.

АДАПТАЦІЯ – АДОПТАЦІЯ

Адаптація	Адоптація
1. Пристосування організмів до певних умов середовища, напр.: *адаптація організму.* 2. Полегшення тексту для тих, хто починає вивчати іноземну мову, напр., *адаптація тексту*.	Усиновлення, напр.: *адоптація дитини з дитячого будинку*.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ – АДМІНІСТРАТОРСЬКИЙ

Адміністративний	**Адміністраторський**
Який стосується адміністрації як керівного органу установи, організації, напр.: *адміністративний орган; мати адміністративну владу*.	Властивий адміністраторові, керівникові, напр.: *адміністраторські здібності*.

АДРЕС – АДРЕСА

Адрес	**Адреса**
Письмове вітання з нагоди ювілею, напр.: *адрес від колективу кафедри*.	Місце проживання чи перебування особи, установи; напис на конверті, бандеролі тощо, напр.: *мешкати за адресою, надсилати на адресу*.

АДРЕСАНТ – АДРЕСАТ

Адресант	**Адресат**
Той, хто надсилає лист, напр.: *зверніться до адресанта*.	Той, хто одержує лист, напр.: *надіслати адресатові*.

АКТИВІЗАЦІЯ – АКТИВАЦІЯ

Активізація	**Активація**
Спонукання до інтенсивнішої дії; більший вияв чогось , напр.: *активізація освітнього процесу.*	Нейрофізіологічний, психічний і хімічний процеси підсилення активності організму, напр.: *змінна активація; рівень активації*.

АКТИВІЗУВАТИ – АКТИВУВАТИ

Активізувати	Активувати
Робити діяльнішим, активнішим когось, щось, напр.: *активізувати роботу курсантів*.	Збільшувати нагромадження енергії в організмі або речовині, напр.: *активувати молекули; активувати ферменти*.

АКЦІОНЕРНИЙ – АКЦІОНЕРСЬКИЙ

Акціонерний	Акціонерський
Який стосується акцій, заснований на акціях, напр.: *акціонерне товариство*.	Який належить, властивий акціонерам, напр.: *акціонерські внески*.

АНАЛОГІЙНИЙ – АНАЛОГІЧНИЙ

Аналогійний	Аналогічний
Заснований на аналогії, напр.: *аналогійного походження*.	Який становить аналогію до чогось, подібний, схожий, напр.: *аналогічні обставини*

Б

БОЛІСНИЙ – БОЛЬОВИЙ

Болісний	Больовий
Пов’язаний із переживаннями, тяжкий, напр.: *болісні пошуки, болісні спогади.*	Пов’язаний із фізичним відчуттям болю, напр.: *больова точка.*

БРАТСЬКИЙ – БРАТНІЙ – БРАТЕРСЬКИЙ

Братський	Братній/Братерський
1. Який буває між однодумцями, близькими людьми, народами, напр.: *братська допомога.* 2. Який стосується братства, напр.: іст. *братські школи*.	Який стосується брата, напр.: *братня кров, братерська/братня допомога*.

В

ВАРІАНТ – ВАРІАЦІЯ

Варіант

Видозміна будь-чого; одна з редакцій твору, документа; одна з можливих комбінацій, напр.: *варіант доповідної записки, варіант тесту*.

Варіація

Видозміна музичної теми; у балеті сольний танець, напр.: *варіації на теми Моцарта*.

ВИБОРНИЙ – ВИБОРЧИЙ

Виборний

Якого визначають або обирають через голосування, напр.: *виборна посада*.

Виборчий

Пов’язаний з виборами, з місцем, де відбуваються вибори, з правовими нормами виборів, напр.: *виборча дільниця, виборче право*.

ВИГЛЯД – ВИД

Вигляд

Сукупність зовнішніх ознак, зовнішній образ, напр.: *приємний вигляд, з виглядом знавця.*

Вид

1. Окрема галузь чогось, різновид у низці предметів, явищ, напр.: *види продукції, види спорту.*
2. Граматична категорія, напр.: *недоконаний вид.*

ВИГОЛОШУВАТИ – ОГОЛОШУВАТИ – ПРОГОЛОШУВАТИ

Виголошувати	Оголошувати	Проголошувати
Прилюдно виступати з промовою, напр.: *виголошувати промову*.	Публічно заявляти про що-небудь, робити відомим, офіційно заявляти про початок чого-небудь, напр.: *оголосити подяку.*	Декларувати, напр.: *проголосити рівні права*.

ВИДІЛЯТИ – ПРИДІЛЯТИ

Виділяти	Приділяти
1. Відокремлювати із загальної маси, напр.: *виділяти кошти, виділяти матеріальні ресурси*. 2. Виводити назовні з організму, напр.: *виділяти запах*.	Надавати, присвячувати комусь або чомусь певний час, напр.: *приділяти час, приділяти увагу*.

ВИЗВОЛЕНИЙ – ВИЗВОЛЬНИЙ

Визволений	Визвольний
Який стосується звільнених від ворога територій, народів; звільнений, напр.: *визволений від окупантів*.	Пов’язаний з боротьбою за звільнення, напр.: *визвольна війна*.

ВИКЛАД – ВИКЛАДАННЯ

Виклад	Викладання
Письмова чи усна розповідь, опис яких-небудь фактів, матеріалів; манера розповіді, напр.: *стислий виклад, форма викладу*.	Читання лекцій, ведення занять, навчання певної дисципліни, напр.: *викладання філософії, рівень викладання*.

ВИКОНАВСЬКИЙ – ВИКОНАВЧИЙ

Виконавський	Виконавчий
Який стосується виконання планових завдань або художнього виконання, напр.: *виконавська дисципліна, виконавське мистецтво*.	Який здійснює практичне керівництво чимось, виконання рішень, постанов, напр.: *виконавчий комітет, виконавча влада.*

ВИНАХІДЛИВИЙ – ВИНАХІДНИЦЬКИЙ

Винахідливий	Винахідницький
Здатний вигадати що-небудь, знайти вихід зі скрутного становища, напр.: *винахідливий працівник*.	Який стосується винахідника, його діяльності, напр.: *винахідницький талант*.

ВИПРОМІНЮВАЛЬНИЙ – ВИПРОМІНЮВАНИЙ

Випромінювальний	Випромінюваний
Який випромінює що-небудь, напр.: *випромінювальний пристрій*.	Який випромінюється чим-небудь, напр.: *випромінювана енергія*.

ВИСВІТИТИ – ВИСВІТЛИТИ

Висвітити	Висвітлити
Освітлювати, робити видним, напр.: *висвітити поверхню*.	Зробити відомим, зрозумілим, напр.: *висвітлити тему*.

ВИТРАТИ – ЗАТРАТИ – ВТРАТИ

Витрати	Затрати	Втрати
Кошти, витрачені або потрібні для витрат під час здійснення чого-небудь, напр.:	Матеріальні цінності, енергія, сила, праця, витрачені на щось,	1. Марне витрачання чогось, збитки, напр.: *зазнати втрат*. 2. Жива сила і техніка,

підрахувати всі витрати.

напр.: *затрати людської енергії*.

втрачені під час війни, напр.: *тяжкі втрати, людські втрати*.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ – ВІДПОВІ́ДНИЙ – ВІДПОВІДНИ́Й

Відповідальний	Відпові́дний	Відповідни́й
Такий, на кого покладено відповідальність; особливо важливий, напр.: *відповідальний секретар*.	Належний, потрібний для певної ситуації, напр.: *відповідна реакція*.	Який дають у відповідь, напр.: *відповідна нота*.

ВІДЧИНИТИ – ВІДКРИТИ

Відчинити	Відкрити
Зробити вільним вхід, доступ до чогось або вихід назовні, напр.: *відчинити двері*.	1. Забрати те, що закриває кого-, що-небудь, напр.: *відкрити прохід.* 2. Започаткувати щось, розпочати щось, напр.: *відкрити засідання*.

ВІДЧУТТЯ – ПОЧУТТЯ

Відчуття	Почуття
1. Відображення мозком людини властивостей предметів, які безпосередньо впливають на органи чуття; стан організму за безпосереднього впливу подразників, напр.: *зорові відчуття, відчуття холоду*. 2. Відчування як розуміння чого-небудь, передчуття чогось, напр.: *відчуття кольору, відчуття небезпеки.*	Чітке і ясне усвідомлення чогось у сфері психіки, моралі; емоції, вияв душевного стану, напр.: *почуття обов'язку, почуття відповідальності*.

ВІЙСЬКОВИЙ – ВОЄННИЙ

Військовий	**Воєнний**
Який стосується війська, установлений у війську, напр.: *військові маневри, військовий квиток*.	Який стосується війни, напр.: *воєнна загроза*.

Г

ГАРМОНІЙНИЙ – ГАРМОНІЧНИЙ

Гармонійний	**Гармонічний**
Злагоджений, милозвучний, стрункий, напр.: *гармонійний розвиток людини*.	Узгоджений, напр.: *гармонічні коливання*.

Д

ДЕКВАЛІФІКАЦІЯ – ДИСКВАЛІФІКАЦІЯ

Декваліфікація	**Дискваліфікація**
Втрата професійних знань, навичок, напр.: *часткова декваліфікація*.	Позбавлення спортсмена або команди права брати участь у змаганнях, напр.: *дискваліфікація футболіста*.

ДИСЦИПЛІНОВАНИЙ – ДИСЦИПЛІНАРНИЙ

Дисциплінований	**Дисциплінарний**
Привчений до дисципліни; організований, витриманий, напр.: *дисциплінований студент*.	1. Пов’язаний з порядком, напр.: *дисциплінарний статут*. 2. Пов’язаний з порушенням дисципліни, напр.: *дисциплінарні заходи*.

ДІЙОВИЙ – ДІЯЛЬНИЙ

Дійовий

Здатний активно діяти або впливати на що-небудь; який дає бажаний результат, напр.: *дійова допомога, дійова зброя*.

Діяльний

Здатний до активної діяльності; сповнений бажання практично діяти, напр.: *діяльний працівник*.

ДІЛЬНИЦЯ – ДІЛЯНКА

Дільниця

Адміністративно-територіальна або виробнича одиниця, напр.: *виборча дільниця*.

Ділянка

Частина земельної площі; частина фронту; галузь, сфера діяльності, напр.: *ділянка землі, ділянка фронту*.

ДОСЛІДНИЙ – ДОСЛІДНИЦЬКИЙ

Дослідний

Який стосується досліду, пов’язаний з ним, напр.: *дослідне господарство, дослідний інститут*.

Дослідницький

Який стосується дослідника, належний йому, напр.: *дослідницьке мислення, дослідницька група*.

ДРУЖНИЙ – ДРУЖНІЙ

Дружний

Зв’язаний дружбою; який проходить спільно, злагоджено; одностайний, напр.: *дружний колектив*.

Дружній

Заснований на дружбі, приязний, напр.: *дружнє ставлення*.

Е

ЕВАКУАЦІЙНИЙ – ЕВАКУЙОВАНИЙ

Евакуаційний

Пов’язаний з евакуацією, призначений для евакуації, напр.: *евакуаційні автобуси*.

Евакуйований

Вивезений із небезпечної зони, напр.: *евакуйовані громадяни, евакуйовані матеріали*.

ЕКСПРЕСИВНИЙ – ЕКСПРЕСНИЙ

Експресивний

Який містить у собі експресію; виразний, напр.: *експресивний вислів*.

Експресний

1. Який стосується експреса, пов’язаний з ним, напр.: *експресний поїзд*.
2. Дуже швидкий, напр.: *експресні методи аналізів*.

З

ЗАВДАННЯ – ЗАДАЧА

Завдання

Те, що визначено або заплановано для виконання, напр.: *виконати завдання, бойове завдання*.

Задача

Питання здебільшого математичного характеру, яке розв’язують обчисленням за визначеною умовою, напр.: *розв’язати задачу*.

ЗАГРОЖУВАТИ – ПОГРОЖУВАТИ

Загрожувати

Становити небезпеку, створювати небезпеку, напр.: *сміттєзвалище загрожує екосистемі всього району*.

Погрожувати

Залякувати чим-небудь, нахвалятися, грозити покаранням, напр.: *погрожувати розстрілом*.

ЗАПОРІЗЬКИЙ – ЗАПОРОЗЬКИЙ

Запорізький	Запорозький
Який стосується Запоріжжя, пов'язаний з ним, напр.: *Запорізька область, запорізькі заклади освіти*.	Який стосується Запорожжя, пов'язаний з ним, напр.: *Запорозька Січ, запорозькі козаки*.

ЗАСВОЮВАТИ – ОСВОЮВАТИ

Засвоювати	Освоїти
1. Сприймати щось нове, робити його звичним для себе, напр.: *засвоїти інструкцію*. 2. Вбирати в себе, поглинати, перетравлювати, напр.: *засвоїти поживні речовини*.	1. Робити придатним для використання на практиці; повністю або частково використовувати, напр.: *освоїти бюджетні кошти*. 2. За допомогою навчання опанувати щось, напр.: *освоїти нову техніку*.

ЗАСУДЖУВАТИ – ОСУДЖУВАТИ

Засуджувати	Осуджувати
1. Визначити винному міру покарання, напр.: *засудити до позбавлення волі*. 2. Не схвалювати, негативно ставитися до кого-, чого-небудь, напр.: *засудити вчинок*.	1. Висловлювати незадоволення чиїмись вчинками, напр.: *осуджувати порушників дисципліни*. 2. Неславити, поширювати погані думки про когось, напр.: *осуджувати працівника*.

ЗАЧИН – ПОЧИН

Зачин	Почин
Початок, перші вступні рядки або фрази у тексті, напр.: *зачин промови*.	1. Перші моменти вияву дії, початок, напр.: *почин нового життя*. 2. Ініціатива, починання, напр.: *патріотичний почин*.

ЗДАТНИЙ – ЗДІБНИЙ

Здатний	Здібний
Який має можливість, силу, певні дані щось зробити, виконати; спроможний, напр.: *здатний перемогти*.	Який має природні здібності; обдарований, талановитий, кмітливий, напр.: *здібний студент.*

ЗДІЙСНЕНИЙ – ЗДІЙСНЕННИЙ

Здійснений	Здійсненний
Який став дійсним, реальним, напр.: *здійснені плани*.	Який можна здійснити або який може здійснитися, напр.: *будь-яка програма повинна бути здійсненною, корисною, а не безглуздою*.

ЗМІСТОВИЙ – ЗМІСТОВНИЙ

Змістовий	Змістовний
Пов’язаний із реальним змістом, суттю, характерними рисами, зображенням чогось, напр.: *змістове багатство твору*.	Багатий змістом, зображенням чого-небудь; розумний метою, призначенням чогось, напр.: *змістовна доповідь, змістовна розмова*.

ЗНАМЕНИТИЙ – ЗНАМЕННИЙ

Знаменитий	Знаменний
Який має широку славу, популярний; славнозвісний, напр.: *знаменита людина*.	Дуже важливий з певного погляду; видатний, напр.: *знаменна подія, знаменні слова*.

ЗУМОВЛЮВАТИ – ОБУМОВЛЮВАТИ

Зумовлювати

Бути причиною чогось, призводити до чогось, викликати щось; визначати характер, якість, специфіку чогось, напр.: *зумовлювати події, зумовлювати невиконання бюджету*.

Обумовлювати

Ставати у залежність від певних умов, обставин; визначати умови, термін виконання чогось: *обумовлювати термін дії угоди*.

І

ІДЕАЛІСТИЧНИЙ – ІДЕАЛЬНИЙ

Ідеалістичний

Який стосується ідеалізму як філософського напряму, напр.: *ідеалістичний світогляд*.

Ідеальний

Досконалий, дуже добрий, чудовий; уявно досконалий, напр.: *ідеальний прилад, ідеальний світ*.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ – ІЛЮСТРОВАНИЙ

Ілюстративний

Який служить ілюстрацією чогось, призначений для ілюстрування чогось; наочний, напр.: *ілюстративний матеріал*.

Ілюстрований

Який має ілюстрації, напр.: *ілюстрована книга*.

ІНЖЕНЕРНИЙ – ІНЖЕНЕРСЬКИЙ

Інженерний

Пов’язаний із діяльністю, спеціальністю інженера; технічний, напр.: *інженерний інститут*.

Інженерський

Який стосується інженера, належний йому, напр.: *інженерський диплом*.

ІНСТРУКТИВНИЙ – ІНСТРУКЦІЙНИЙ

Інструктивний	**Інструкційний**
Який інструктує або містить вказівки, настанови, напр.: *інструктивна нарада*.	Який належить до інструкції, міститься в інструкції, напр.: *інструкційні положення*.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ – ІНТЕГРАЦІЙНИЙ

Інтегральний	**Інтеграційний**
1. Який стосується інтеграла (у матиматиці), напр.: *інтегральні рівняння*. 2. Суцільний, єдиний, нерозривно зв’язаний, напр.: *інтегральні частини*.	Об’єднувальний, напр.: *інтеграційні процеси*.

ІНФОРМАТИВНИЙ – ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Інформативний	**Інформаційний**
Який наповнений інформацією, повними відомостями, напр.: *інформативний виклад*.	Який містить, опрацьовує, видає інформацію; довідковий, напр.: *інформаційний випуск*.

К

КАПСУЛА – КАПСУЛЬ

Капсула	**Капсуль**
Оболонка, напр.: *ліки в капсулах*.	Металевий ковпак із речовиною, що вибухає від удару й запалює пороховий заряд у набої, гільзі, напр.: *капсуль для спорядження патронів*.

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ – КВАЛІФІКОВАНИЙ

Кваліфікаційний

Який стосується кваліфікації, встановлює або визначає її, напр.: *кваліфікаційна комісія*.

Кваліфікований

Який має високу кваліфікацію, добру підготовку до якого-небудь виду праці; досвідчений, напр.: *кваліфікований спеціаліст*.

КНИЖКОВИЙ – КНИЖНИЙ

Книжковий

Який стосується книжки, призначений для неї; який випускає, виготовляє книжки або торгує ними, напр.: *книжкова виставка*.

Книжний

Характерний для писемно-літературного викладу, не властивий живій розмовній мові, напр.: *книжний стиль*.

КОМУНІКАТИВНИЙ – КОМУНІКАЦІЙНИЙ

Комунікативний

Який стосується спілкування за допомогою мови, напр.: *комунікативний засіб*.

Комунікаційний

Який стосується шляхів сполучення, ліній зв’язку, напр.: *комунікаційні шляхи*.

КОНСТРУКТИВНИЙ – КОНСТРУКЦІЙНИЙ

Конструктивний

1. Пов’язаний з конструкцією, конструюванням, напр.: *конструктивна схема*.
2. Який може стати передумовою для подальшої роботи, напр.: *конструктивна розмова*.

Конструкційний

Придатний для конструкцій, споруд, будівель або їх частин, напр.: *конструкційні матеріали*.

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ – КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ

Консультативний	Консультаційний
Який має дорадчі права, дорадчий, напр.: *консультативна зустріч*.	Який має поради з яких-небудь питань, призначений для консультацій, напр.: *консультаційна година*.

Л

ЛІКУВАТИ – ЛІЧИТИ

Лікувати	Лічити
Пов’язаний з процесом лікування; застосовувати ліки та інші засоби припинення болю, захворювання, напр.: *лікувати хворобу*.	Називати числа у послідовному порядку, вести підрахунки; рахувати, напр.: *лічити до трьох*.

М

МАКСИМАЛІСТСЬКИЙ – МАКСИМАЛЬНИЙ

Максималістський	Максимальний
Який відзначається крайністю в поглядах, вимогах, напр.: *максималістські вимоги*.	Найбільший, найвищий серед інших, напр.: *максимальна швидкість, максимальна температура*.

МАТЕРІАЛІЗОВАНИЙ – МАТЕРІАЛІСТИЧНИЙ – МАТЕРІАЛЬНИЙ

Матеріалізований	Матеріалістичний	Матеріальний
Утілений фізично, напр.: *матеріалізований у звуках*.	1. Який ґрунтується на ідеях матеріалізму як наукового філософського напряму, напр.:	1. Який існує незалежно від свідомості; речовий, напр.: *матеріальна єдність світу*

	матеріалістична теорія. 2. Корисливий, зорієнтований на матеріальні цінності, напр.: *матеріалістичні прагнення*.	2. Який стосується майна, грошей, інших цінностей, напр.: *матеріальний стан, матеріальна допомога*.

МЕТОДИЧНИЙ – МЕТОДОЛОГІЧНИЙ

Методичний	**Методологічний**
1. Розмірений, послідовний, напр.: *методичне навчання*. 2. Який стосується методів навчання, дидактичний, напр.: *методичні матеріали*.	Який стосується методології – сукупності прийомів дослідження, що застосовують у науці, напр.: *методологічний аналіз*.

МЕХАНІЗОВАНИЙ – МЕХАНІСТИЧНИЙ – МЕХАНІЧНИЙ

Механізований	**Механістичний**	**Механічний**
Пов’язаний із застосуванням машин і механізмів, напр.: *механізований комплекс*.	Заснований на принципах механізму, що полягає в абсолютизації законів механіки, напр.: *механістичні теорії*.	1. Пов’язаний з механікою або механізмами, напр.: *механічна коливальна система*. 2. Який виконують автоматично, напр.: *механічне запам’ятовування, механічна помилка*.

МОДЕРНИЙ – МОДЕРНІЗОВАНИЙ – МОДЕРНІСТСЬКИЙ

Модерний	Модернізований	Модерністський
Сучасний, напр.: *модерне мистецтво, модерна епоха*.	Осучаснений, змінений відповідно до вимог сучасності, напр.: *модернізований верстат*.	Який стосується модерніста і модернізму як течії в культурі, напр.: *модерністська музика*.

МОНОПОЛІСТИЧНИЙ – МОНОПОЛІСТСЬКИЙ – МОНОПОЛЬНИЙ

Монополістичний	Монополістський	Монопольний
Який стосується монополії як великого об’єднання, що ґрунтується на концентрації виробництва; який базується на принципах монополії, напр.: *монополістичні об’єднання*.	Який стосується монополістів, напр.: *монополістські спілки*.	Який стосується права на володіння будь-чим і панування в певній галузі діяльності, напр.: *монопольний прибуток*.

МОТИВ – МОТИВАЦІЯ

Мотив	Мотивація
1. Підстава для певних дій, напр.: *мотив учинку*. 2. Тема мистецького твору; основна музична побудова; мелодія, напр.: *мотив у романі, мотив вальсу*.	Сукупність мотивів; обґрунтування, напр.: *психологічна мотивація поведінки*.

Н

НАГОДА – ПРИГОДА

Нагода	Пригода
Слушний момент, сприятливі обставини, напр.: *мати нагоду*.	1. Подія, випадок (здебільшого непередбачений, несподіваний), напр.: *нічна пригода; стати комусь у пригоді*. 2. Події, які трапляються під час мандрівок, подорожей, напр.: *мисливські пригоди*.

НАЖИВА – ПОЖИВА

Нажива	Пожива
1. Збагачення шляхом махінацій, нагромадження матеріальних цінностей, напр.: *погоня за наживою*. 2. Принада, почеплена на гачок чи іншу снасть, для ловіння риби, птахів, звірів, напр.: *нажива для риби*.	1. Те, що живить організм, напр.: *шукати поживу*. 2. Те, що дає матеріал для роздумів, напр.: *пожива для розуму*.

НАКАЗ – УКАЗ

Наказ	Указ
Офіційний документ, у якому викладено розпорядження, постанову керівника установи, підприємства, організації, напр.: *наказ про нагородження*.	Постанова, розпорядження найвищого органу влади або глави держави, що має силу закону, напр.: *Указ про присудження Шевченківської премії*.

НАПРЯМ – НАПРЯМОК

Напрям	Напрямок
1. Тенденції в науці, мистецтві, економіці тощо, напр.: *напрям макроекономіки*, *основні напрями розвитку медицини*. 2. Галузь знань, напр.: *напрям філології*.	Пов'язаний з фізичним простором, з переміщенням у фізичному просторі, напр.: *іти в напрямку до моря*, *напрямок на Схід*.

НАСЕЛЕНІСТЬ – НАСЕЛЕННЯ

Населеність	Населення
Густота населення, напр.: *за населеністю район посідає перше місце в області*.	Сукупність людей, напр.: *населення Землі*.

НАЦІОНАЛЬНИЙ – НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ

Національний	Націоналістичний
Який стосується нації; властивий певній нації, напр.: *національна валюта*.	Який стосується націоналізму й націоналістів, напр.: *націоналістичні погляди*.

О

ОЗНАЙОМИТИ – ПОЗНАЙОМИТИ

Ознайомити	Познайомити
Дати певні відомості, інформацію про що-небудь, напр.: *ознайомити з інструкцією*.	Налагодити знайомство між незнайомими, представити когось кому-небудь, напр.: *познайомити з гостем*.

ОРГАНІЗАТОРСЬКИЙ – ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ

Організаторський	Організаційний
Який пов’язаний з організатором, властивий йому, напр.: *досвід організаторської роботи*.	Пов’язаний з дією, спрямованою на організацію, згуртування, мобілізацію чогось, когось, напр.: *організаційний комітет*.

ОСОБИСТИЙ – ОСОБОВИЙ

Особистий	Особовий
1. Який належить окремій особі, призначений для індивідуального користування, напр.: *особистий автомобіль, особистий посуд*. 2. Який стосується певної особи, виражає її індивідуальність, напр.: *особиста думка*. 3. Який певна особа здійснює безпосередньо, а не через інших, напр.: *особистий контроль*.	1. Який стосується організаційної побудови інституції, закладу тощо, напр: *особовий склад, особова справа, особове посвідчення.* 2. Який виражає граматичну категорію, напр.: *особові дієслівні закінчення, особова назва*.

П

ПАЛИВО – ПАЛЬНЕ

Паливо	Пальне
Горюча, тверда або газоподібна речовина, яка служить джерелом теплової енергії, напр.: *рідке паливо*.	Субстанція для двигунів внутрішнього згорання, напр.: *пальне для автомобіля*.

ПАМ’ЯТКА – ПАМ’ЯТНИК

Пам’ятка	Пам’ятник
Предмет матеріальної культури минулого, який зберігся, напр.: *літературна пам’ятка*.	Архітектурна або скульптурна споруда в пам’ять чи на честь кого-, чого-небудь, напр.: *пам’ятник Іванові Франкові*.

ПАРЛАМЕНТАР – ПАРЛАМЕНТЕР

Парламентар/парламентарій	Парламентер
Член парламенту або іншого законодавчого органу будь-якої країни, напр.: *український парламентар.*	Офіційна особа, уповноважена військовим командуванням однієї зі сторін, яка воює, проводити переговори з військовим командуванням іншої сторони на арені воєнних дій, напр.: *військовий парламентер.*

ПЕРВИННИЙ – ПЕРВІСНИЙ – ПЕРВОЗДАННИЙ

Первинний	Первісний	Первозданний
1. Від якого або з якого починається що-небудь, початковий, напр.: *первинне оброблення льону.* 2. Який передує вторинному, напр.: *первинна форма*.	1. Який існував у найдавніші періоди історії людства, напр.: *первісне суспільство*. 2. Який існував спочатку, напр.: *первісний текст*.	Який був із самого початку; чистий, незайманий, напр.: *первозданний ліс*.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ – ПЕРЕКЛАДНИЙ

Перекладацький	Перекладний
Який стосується перекладача, напр.: *перекладацька робота.*	Перекладений з іншої мови; який стосується перекладу як виду інтелектуальної праці, напр.: *перекладний словник*.

ПЕРЕПИС – ПЕРЕПИСУВАННЯ

Перепис	Переписування
Спеціально організований масовий статистичний облік населення, напр.: *перепис населення*.	Процес виготовлення копії чогось, напр.: *переписування заяви*.

ПИСЕМНИЙ – ПИСЬМОВИЙ

Писемний	Письмовий
1. Який стосується писемності, напр.: *писемна пам'ятка.* 2. Книжний, властивий пам'яткам писемності, напр.: *писемна мова*.	1. Виконаний способом письма; зафіксований на письмі, напр.: *письмове розпорядження.* 2. Призначений для письмової роботи, напр.: *письмовий стіл*.

ПОВЕРХНЕВИЙ – ПОВЕРХОВИЙ

Поверхневий	Поверховий
Який здійснюють на невеликій глибині від поверхні землі; який розміщується на поверхні, напр.: *поверхневі води*.	Неглибокий, який не торкається суті справи, напр.: *поверхові судження*.

ПОДОВЖЕНИЙ – ПРОДОВЖЕНИЙ

Подовжений	Продовжений
Збільшений у довжину, напр.: *подовжений шнур*.	Збільшений у часі, напр.: *продовжений рейс*.

ПОКАЖЧИК – ПОКАЗНИК

Покажчик	Показник
1. Позначка яка щось показує, напр.: *покажчик дороги.* 2. Довідкова книжка чи список у книжці, напр.: *алфавітний покажчик.* 3. Контрольно-вимірювальний прилад, напр.: *покажчик температури*.	1. Свідчення, ознака чого-небудь, напр.: *успіхи спортсменів – показник роботи тренерів.* 2. Наочне вираження результатів праці, розвитку, перебігу чогось, напр.: *показник успішності*.

ПРЕМІАЛЬНИЙ – ПРЕМІЮВАЛЬНИЙ

Преміальний	Преміювальний
Який стосується премії, напр.: *преміальні гроші*.	Який стосується преміювання, напр.: *преміювальна комісія*.

ПРИЗВЕСТИ – ПРИВЕСТИ

Призвести	Привести
1. Довести кого-небудь до якогось стану, переважно негативного, напр.: *призводити до бійки.* 2. Спричинити наслідок, переважно негативний, напр.: *призвести до втрат*.	1. Допомогти або примусити йти за собою, напр.: *приводити до хати.* 2. Спонукати, змусити прибути куди-небудь, напр.: *бажання вчитися привело до академії.*

ПРОГРАМНИЙ – ПРОГРАМОВИЙ – ПРОГРАМОВАНИЙ

Програмний	Програмовий	Програмований
Який містить у собі програму, визначає політичну платформу, що на неї спираються, напр.: *програмна*	Який міститься в навчальній програмі, напр.: *програмовий матеріал, програмові вимоги*.	Який реалізують шляхом програмування, напр.: *програмована система,*

основа, програмні положення.

програмоване навчання.

ПРОЄКТНИЙ – ПРОЄКЦІЙНИЙ – ПРОЄКТИВНИЙ

Проєктний	**Проєкційний**	**Проєктивний**
Який стосується проєкту, проєктування, напр.: *проєктне завдання, проєктний інститут.*	Який стосується збереження нерухомих об’єктів на екрані, напр.: *проєкційний апарат.*	Який стосується графічного зображення просторової фігури на площині, напр.: *проєктивна геометрія.*

ПСИХІЧНИЙ – ПСИХОЛОГІЧНИЙ

Психічний	**Психологічний**
Який стосується психіки, напр.: *емоційні стани психічної активності.*	1. Який стосується психології як науки та навчальної дисципліни, напр.: *психологічна характеристика.* 2. Побудований на глибокому змалюванні психології персонажів, напр.: *психологічна драма.*

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ – ПУБЛІЧНИЙ

Публіцистичний	**Публічний**
Який стосується публіцистики, напр.: *публіцистичний стиль.*	1. Прилюдний, напр.: *публічний виступ.* 2. Призначений для широкого відвідування, напр.: *публічна бібліотека.*

Р

РАСИСТСЬКИЙ – РАСОВИЙ

Расистський	Расовий
Який стосується расистів; властивий расизму й расистам, напр.: *расистська ідеологія*.	Який стосується раси, напр.: *расова дискримінація*.

РЕЄСТР – РЕГІСТР

Реєстр	Регістр
Список, перелік чого-небудь, напр.: *реєстр слів*.	1. Ділянка звукового діапазону, напр.: *звуки нижнього регістру*. 2. Розподільник, регулятор у деяких машинах і приладах; пристрій в обчислювальних машинах, напр.: *клавіші регістра*.

РОЗВІДНИЦЬКИЙ – РОЗВІДУВАЛЬНИЙ

Розвідницький	Розвідувальний
Який стосується розвідки, властивий розвідникові, напр.: *розвідницьке завдання*.	Який стосується розвідування, пов’язаний з ним, напр.: *розвідувальний літак, розвідувальне буріння*.

РЯТІВНИК – РЯТУВАЛЬНИК

Рятівник	Рятувальник
Той, хто рятує або врятував когось або щось, напр.: *він мій рятівник*.	Той, хто спеціально займається рятуванням кого-, чого-небудь, напр.: *група рятувальників*.

С

СВІДОЦТВО – СВІДЧЕННЯ

Свідоцтво	Свідчення
Офіційний документ, що підтверджує, свідчить якийсь факт або містить відомості про кого-небудь, напр.: *свідоцтво про народження*.	1. Факт, обставина, що підтверджують що-небудь, напр.: *словник – свідчення мовного багатства.* 2. Повідомлення про щось, підтвердження чого-небудь очевидцем або обізнаною в певній справі людиною, напр.: *за свідченням очевидців.* 3. Показання свідка на суді, напр.: *слухати свідчення близьких до потерпілого осіб.*

СЕПАРАТИСТСЬКИЙ – СЕПАРАТНИЙ

Сепаратистський	Сепаратний
Який стосується сепаратистів або сепаратизму, напр.: *сепаратистський рух.*	Відокремлений, відособлений від інших, напр.: *сепаратні переговори.*

СИТУАТИВНИЙ – СИТУАЦІЙНИЙ

Ситуативний	Ситуаційний
Викликаний у певних умовах, зумовлений певною ситуацією, напр.: *ситуативні кроки.*	Який стосується ситуації, напр.: *ситуаційна несподіванка.*

СКАЛЬКУВАТИ – СКАЛЬКУЛЮВАТИ

Скалькувати	Скалькулювати
1. Зняти за допомогою кальки точну копію креслення, малюнка, плану, напр.: *скалькувати карту*. 2. Створити слово або вислів за зразком слова чи вислову іншої мови, напр.: *скалькувати ідіому*.	Підрахувати собівартість, купівельну й продажну вартість чого-небудь, напр.: *скалькулювати вартість робіт*.

СПОЖИВНИЙ – СПОЖИВЧИЙ

Споживний	Споживчий
Придатний для споживання як їжа; їстівний, напр.: *споживна властивість продукції*.	Який служить для задоволення потреб споживання, напр.: *споживчі товари*.

СТЕРЖЕНЬ – СТРИЖЕНЬ

Стержень	Стрижень
Деталь подовженої циліндричної або чотиригранної форми, яка здебільшого є основою або опорною частиною механізму, напр.: *стержень поршня*.	1. Осьова, серединна частина чогось у рослинному організмі, напр.: *стрижень цибулини*. 2. Основний потік води в річці; бистрина, напр.: *вибиратися зі стрижня*. 3. Основна частина чогось, напр.: *стрижень економічної політики*.

СТУПІНЬ – СТЕПІНЬ

Ступінь	Степінь
1. Порівняльна величина, що характеризує розмір, інтенсивність чого-небудь, напр.: *ступінь порівняння*.	Добуток кількох рівних множників (у математиці), напр.: *основа степеня*.

2. Посада, звання, ранг, категорія чого-небудь, напр.: *диплом другого ступеня.*
3. Етап, стадія розвитку чогось, напр.: *підніматися на вищий ступінь.*
4. Складова частина ракети, напр.: *відпрацьований ступінь ракети.*

Т

ТАКТИЧНИЙ – ТАКТОВНИЙ

Тактичний

Який стосується тактики, напр.: *тактичні заняття, тактичний прийом, тактичні ракети.*

Тактовний

Який володіє почуттям міри, такту, який здійснюється з тактом, напр.: *тактовна людина, тактовна поведінка.*

ТЕРОРИСТИЧНИЙ – ТЕРОРИСТСЬКИЙ

Терористичний

Який стосується терору, тероризму, напр.: *терористичний акт, терористична діяльність.*

Терористський

Який стосується терористів, напр.: *терористська група.*

ТОТАЛІТАРНИЙ – ТОТАЛЬНИЙ

Тоталітарний

Який характеризується насильством, повним придушенням демократичних свобод і прав особи, напр.: *тоталітарні порядки.*

Тотальний

Який стосується всіх, охоплює все, всіх, який поширюється на всіх; загальний, всеосяжний, напр.: *тотальна мобілізація, тотальна війна.*

ТУРИСТИЧНИЙ – ТУРИСТСЬКИЙ

Туристичний	Туристський
Який стосується туризму, напр.: *туристичне бюро, туристичний довідник*.	Який стосується туриста, туристів, напр.: *туристський намет, туристська група, туристський одяг, туристська поїздка*.

У

УКРАЇНІКА – УКРАЇНІСТИКА

Україніка	Українїстика
Сукупність чого-небудь, що стосується історії, економіки, культури України, напр.: *відділ україніки в бібліотеці*.	Сукупність наук, які вивчають мову, літературу та культуру українського народу, напр.: *працювати в галузі українїстики*.

УЯВА – УЯВЛЕННЯ

Уява	Уявлення
Здатність образно створювати або відтворювати кого-, що-небудь у думках, свідомості, процес цього відтворення; думка, свідомість, фантазія, напр.: *уява про майбутнє, виникати в уяві*.	1. Викликати у своїх думках, своїй свідомості який-небудь образ, картину, дію тощо, напр.: *неправильне уявлення.* 2. Розуміння чого-небудь; знання, яке ґрунтується на основі попереднього досвіду, напр.: *уявлення про простір і час*. 3. Чуттєво-наочний образ чого-небудь, що зберігається у свідомості людини поза безпосереднім упливом їх на органи чуття, напр.: *зорові уявлення*.

Ф

ФАКТ – ФАКТОР

Факт	Фактор
Дійсна, невигадана подія; явище, приклад; те, що служить підтвердженням якогось положення або висновку, напр.: *достовірний факт, перекручувати факти*.	Умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу або явища, напр.: *фактор у вихованні особистості, фактор росту*.

ФОРМАЛІСТИЧНИЙ – ФОРМАЛІСТСЬКИЙ – ФОРМАЛЬНИЙ

Формалістичний/ Формалістський	Формальний
Властивий формалістові, формалізму, напр.: *формалістський підхід до аналізу твору*.	1. Який відповідає встановленому порядкові; офіційний, напр.: *формальний рапорт, формальне запрошення.* 2. Пов’язаний з формою, напр.: *формальна ознака, формальні риси*.

Х

ХРОНІКАЛЬНИЙ – ХРОНІЧНИЙ – ХРОНОЛОГІЧНИЙ

Хронікальний	Хронічний	Хронологічний
Пов’язаний з хронікою; документально докладний, напр.: *хронікальний фільм, хронікальний жанр*.	Який не припиняється; тривалий, затяжний, постійний, напр.: *хронічна хвороба*.	1. Який стосується хронології, переліку явищ у їх часовій послідовності, напр.: *хронологічний період, хронологічна межа*. 2. Побудований на послідовному розвитку подій, напр.: *хронологічний поділ*.

Ц

ЦЕРЕМОНІАЛ – ЦЕРЕМОНІЯ

Церемоніал

Офіційно прийнятий розпорядок урочистих прийомів, процесій, обрядів тощо, напр.: *відповідно до церемоніалу*.

Церемонія

1. Урочистий офіційний акт за встановленим порядком (церемоніалом), напр.: *церемонія вручення нагород*.
2. Зовнішні умовності у поведінці людини; манірність, напр.: *без церемоній*.

ЦЕРЕМОНІАЛЬНИЙ – ЦЕРЕМОННИЙ

Церемоніальний

Який стосується церемоніалу, здійснюється за певним церемоніалом; урочистий, напр.: *церемоніальний порядок, церемоніальний марш*.

Церемонний

1. Який відповідає вимогам етикету, напр.: *церемонні поклони*;
2. Надзвичайно ретельний у дотриманні правил поведінки; манірний, напр.: *церемонний тон; церемонна людина*.

ЦІННИЙ – ЦІННІСНИЙ – ЦІНОВИЙ

Цінний

1. Який має ціну, вартість; з позначеною вартістю, ціною, напр.: *цінна бандероль*.
2. Який коштує дорого, має велику вартість, напр.: *цінна родинна річ*.
3. Який має важливе значення, яким дорожать, дуже потрібний,

Ціннісний

Пов’язаний з моральними цінностями, напр.: *ціннісна сутність речей*.

Ціновий

Пов’язаний з позначенням вартості чогось в яких-небудь цінах, напр.: *ціновий метод, цінова політика*.

корисний, напр.: *цінні документи, цінне повідомлення*.

Ч

ЧАСТОТА – ЧАСТОТНІСТЬ

Частота	**Частотність**
1. Повторюваність чогось, напр.: *частота виникнення захворювань*. 2. Число рухів, коливань, повторень за одиницю часу, напр.: *частота коливання пульсу*.	Показник частоти, напр.: *частотність уживання термінів*.

ЧИСЕЛЬНИЙ – ЧИСЛЕННИЙ

Чисельний	**Численний**
Який стосується числа; виражається числовим виразом; кількісний, напр.: *чисельний аналіз, чисельна перевага*.	Який складається з великої кількості кого-, чого-небудь; наявний у великій кількості; який відбувається часто; який проводять, здійснюють багато разів, напр.: *численна аудиторія, численні експерименти, численні виступи*.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ – ЧИСЛЕННІСТЬ

Чисельність	**Численність**
Кількість; чисельний склад кого-небудь, напр.: *чисельність групи*.	Наявність чогось у великій кількості, напр.: *збори вразили своєю численністю*.

6.3. Своє і чуже

Будь-яка мова у своєму складі має як власні слова, так і чужі. За своїм походженням словниковий склад української мови, як будь-якої іншої мови на Землі, надзвичайно строкатий та неоднорідний. Найбільше слів – власне українських, які з'явилися ще в період індоєвропейської мовної спільності, згодом – у староукраїнській мові, новій українській мові та, зрештою, у сучасній українській мові. Однак у словниковому складі нашої мови є чимало слів, які прийшли з інших близьких або далеких мов. Такі слова називають іншомовними. Усвідомлюючи їх чужорідність, надавайте перевагу рідномовним одиницям.

У сучасній українській мові багато іншомовних слів мають українські відповідники, знання яких допомагає увиразнювати професійне мовлення.

А

абсолютний – цілковитий, повний
аванс – завдаток
автентичний – справжній
аграрний – земельний
адаптувати – пристосовувати
адекватний – рівнозначний
азарт – запал
акаунт – обліковий запис
активний – діяльний
актуальний – нагальний, дійсний
амбасадор – посол, посланець
аномалія – відхилення
анулювати – скасовувати
аргумент – доказ
апелювати – звертатися
асиміляція – розчинення
аутфіт – наряд, убрання, стрій

Б

бар'єр – перешкода
баталія – бій битва; *перен.* сварка, суперечка
булінг – цькування

В

вербувати – набирати, залучати
вертикальний – прямовисний
візаві – віч-на-віч
віртуозний – майстерний, досконалий

Г

гаджет – пристрій
гарант – поручитель
гарантія – порука, забезпечення
генезис – походження, виникнення; процес утворення
генерація – покоління
герметичний – непроникливий, непропускний
гетерогенний – неоднорідний
гіпотетичний – здогадний, домислений
глобальний – загальний, всесвітній, всебічний
голкіпер – воротар
гуманність – людяність

Д

дайджест – короткий виклад
дебати – обговорення
девальвація – знецінювання, знецінення
деградація – занепад
дедлайн – кінцевий термін
деструктивний – руйнівний
дефект – вада, хиба, недолік
дигресія – відхилення, відступ
дидактичний – повчальний
дикція – вимова
директива – настанова, вказівка, наказ
дистанція – відстань
дистилювати – очищувати
дистриб'ютор – розповсюджувач
дискомфорт – незручність
дискусія – обговорення
дистанція – відстань
дистанційний – віддалений
диференціація – розподіл
додаток (мобільний) – застосунок
домінувати – панувати, переважати
домінантний – головний, панівний
донат – пожертва
донатити – жертвувати, дарувати
дуель – поєдинок, двобій, герць

Е

еволюція – розвиток, перетворення
еквівалент – відповідник
екзотичний – незвичний
екіпіровка – спорядження
економія – бережливість, ощадливість
ексклюзивний – винятковий
експансія – загарбання
експлуатація – визиск
екстрений – негайний, спішний, невідкладний
ексцентричний – своєрідний, незвичайний, дивовижний
елегантність – вишуканість, витонченість
електорат – виборці
елементарний – початковий, найпростіший, основний
ентузіазм – велике піднесення, порив натхнення
епатувати – вражати, дивувати поведінкою
епізодичний – випадковий, окремий
ескорт – конвой (військовий), охорона, супроводження
ефірний – летний; легкий, тонкий

І

ігнорувати – нехтувати, легковажити
ідеальний – досконалий
ідентичний – тотожний, такий самий
ізоляція – роз'єднання, відособлення; відокремлення
ілюмінація – освітлення
ілюзія – оманливе, примарне, хибне, уявне, нездійсненне
іманентний – властивий, притаманний
імідж – образ
імітація – уподібнення
імпорт – ввезення / увезення
імпульс – удар, поштовх
інавгурація, інаугурація – посвячення
інвестиція – вкладення
індиферентність – байдужість
інституція – установа
індустрія – промисловість
інертний – млявий, байдужий
інтенсивний – напружений
інтеграція (інтеґрація) – поєднання, взаємопроникнення, взаємозближення
інтенція – намір

інтервал – проміжок, відстань
інтервенція – втручання, вторгнення
інтернаціональний – міжнародний
інтерпретація – роз'яснення, тлумачення, розкриття
інтуїція – чуття
інцидент – неприємність, непорозуміння
інфлуенсер – впливовець, впливова людина
іпотека – застава

К

казус – випадок, пригода
казусний – надзвичайно складний, заплутаний
канон – правило
кардинальний – ґрунтовний
кастинг – відбір
квест – пошук
коаліція – об'єднання
комерційний – торговельний
компенсація – відшкодування
комфорт – зручність
комфортабельний – зручний
конвертувати – перетворювати
конденсувати – збирати, скупчувати, нагромаджувати
конкретний – означений, визначений
конкурент – суперник
конкурс – змагання, суперництво
консенсус – згода
консолідувати – об'єднувати, згуртовувати
констатувати – стверджувати
контракт – договір
контрастний – протилежний
конфронтація – протистояння
концентрація – зосередження, скупчення
корективи – поправки
коректний – правильний
коригувати – виправляти
креативний – творчий
кредитор – позикодавець
кримінальний – злочинний, карний
коуч – виховник, наставник
куліси – лаштунки

Л

лайк – вподобайка
легалізувати – узаконювати
легальний – законний, узаконений
легітимний – законний

ліквідація – знищення, скасування
лімітувати – обмежувати
лінгвіст – мовознавець
локальний – місцевий

М

маклер – посередник
максимальний – найбільший, граничний
марґінес – поле, берег
маркетинг – торгівля
масивний – суцільний; щільний, важкий
мемуари – спогади
менеджмент – управління
менеджер – управлінець
менталітет – склад розуму
метаболізм – зміна, перетворення
метод – спосіб
міграція – переміщення
міленіум – тисячоліття
мобільність – рухомість
модель – зразок, взірець
модернізація – оновлення
модерний – сучасний, новомодний
модифікація – видозміна
момент – мить
моментальний – миттєвий
моніторинг – вивчення, дослідження
монумент – пам’ятник
мотив – спонука, привід, причина

Н

натуральний – природний
негативний – заперечний, заперечливий, відмовний
нівелювати – вирівнювати, *перен.* усувати відмінності між чимось
номінація – називання, найменування
норма – узаконене правило, міра, закон, взірець, звичайний стан
нормальний – правильний, природний
нюанс – відтінок
нюанси – тонкощі

О

об’єктивний – безсторонній
овація – бурхливі оплески
одіозний – ненависний, неприємний, небажаний
оказія – випадок, привід

ординарний – звичайний
оренда – найм майна
оригінал – першотвір
офсайд – поза грою

П

параметр – міра, величина
паритет – рівність
парі – заклад, застава
паритетний – рівний, рівноцінний, рівноправний
пасивний – бездіяльний
пасивність – байдужість, бездіяльність, млявість
патрон – захисник, покровитель; *перен.* начальник, хазяїн
патронаж – заступництво, піклування
патронат – *перен.* покровительство, опіка
патруль – дозір, варта
пауза – припинення, перерва, зупинка
пафос – натхнення, піднесеність, ентузіазм, запал
перманентний – постійний, неперервний
персона – особа; поважна особа
персонаж – дійова особа
персонал – особовий склад підприємства
персональний – особистий; особовий
пієтет – глибока пошана до когось
плюралізм – множинність
полеміка – суперечка, обговорення
помпезний – пишний
популярний – загальнодоступний, зрозумілий, усім відомий, поширений
портфоліо – наробок, доробок
потенційний – можливий
прайс-лист – цінник
превентивний – запобіжний
презентабельний – показний, ставний, поважний
премія – нагорода, винагорода
престиж – повага
претензія – домагання, нарікання
преференція – пільга, перевага
преціозний – витончений, манірний
приватний – особистий, домашній

привілей – перевага, пільга
провайдер – постачальник
провізія – продовольство, їстівні припаси
провокувати – кидати виклик, підбурювати
прогноз – передбачення
прогрес – поступ
продуктивний – доцільний, плодотворний
прокламування – оголошення, сповіщення, проголошення, обнародування
пролог – передмова, вступне слово
пролонгований – продовжений
промоутер – просувач
пропагувати – поширювати, розповсюджувати
пропорція – співвідношення, розмірність
протеже – ставленик, улюбленець
протектор – заступник, покровитель
профанація – осквернення, наруга над пам'яттю, неуцьке перекручування, опоганення, опошлення чогось
профілактичний – запобіжний
публічний – прилюдний
пунктуальність – точність

Р

радикальний – докорінний, рішучий
ратифікація – затвердження
реактивний – діяльний
реалізувати – здійснити
реальний – дійсний, наявний
реванш – помста, відплата (за поразку)
ревізія – перевірка
регенерація – оновлення, відтворення
регрес – занепад
резерв – запас
резолюція – рішення, ухвала, постанова, розпорядження, висновок
резонанс – відголос
результат – наслідок, підсумок
реконструкція – відбудова, відтворення, перебудова
ренесанс – відродження
рентабельний – дохідний
репресивний – каральний
репресія – придушення, покарання
репродукувати – відтворювати

респект – повага, пошана
респектабельний – поважний, гідний
респонденти – опитувані
реставрація – відновлювання, відбудова
ресурси – запаси
рефлекторний – мимовільний
референт – помічник
ритуал – обряд
ротація – зміна, чергування

С

сатурація – насичення, наповнення
сентиментальний – чутливий (надмірно)
сервіс – обслуговування
силует – обрис
симпозіум – засідання
симптом – ознака
симулювати – удавати
синтез – єднання, поєднання, сполучення
синхронно – одночасно
скепсис – сумнів, недовіра
скриншот – знімок екрана
солідарність – одностайність
солідний – твердий, міцний, ґрунтовний, надійний
сомнамбула – сновида
соціальний – суспільний
соціологія – суспільствознавство
спікер – речник
спічрайтер – складач промов
спонтанний – довільний
спорадичний – поодинокий, випадковий
спонсор – доброчинець, благодій
стабільність – сталість, незмінність, постійність
стагнація – застій
стандарт – взірець, мірило
статичний – нерухомий
стартап – запуск, почин
стикер – наліпка
стимулювати – сприяти
стрес – напруга, потрясіння
структура – будова
суб’єктивний – особистий
субординація – підпорядкування
субсидія – допомога, підтримка
субтильний – тонкий, ніжний, крихкий, тендітний
сфера – царина

Т

тет-а-тет – віч-на-віч
титанічний – величезний
токсичний – отруйний
толерантність – терпимість
тотальний – повний, загальний, всеосяжний
традиційний – звичний
транслювати – передавати
трансформація – перетворення
траур – туга, скорбота
тремор – тремтіння
тривіальний – звичайний, буденний
тріумф – успіх, перемога
тротуар – хідник
тьютор – наставник

У

узуальний – звичайний, правильний
ультимативний – рішучий, категоричний
унікальний – єдиний, винятковий; рідкісний
уніон – союз, об'єднання
уніформа – однострій
утилітарний – практичний, прикладний; ужитковий
утопічний – ненауковий; нездійсненний, химерний
утрирувати – перебільшувати

Ф

факел – смолоскип
фактичний – справжній, дійсний
фактор – чинник
фальсифікація – підроблення
фальшивий – неправдивий, хибний, помилковий; нещирий
фамільний – спадковий; сімейний
фамільярний – безцеремонний, панібратський
фантазер – мрійник
фантом – привид, примара
фатальний – неминучий, невідворотний, згубний
фатум – доля
феномен – визначне явище
фейк – підробка, напівправда
фіаско – поразка, провал
фігуральний – образний
фіктивний – несправжній, підроблений
фініш – кінець, межа, рубіж
фідбек – зворотний зв'язок

флірт – залицяння, кокетування
фоловер – інтернет-дописувач, підписник
фон – тло
форсувати – прискорювати, посилювати, долати
форум – зібрання
фрагмент – уривок
фрилансер – вільнонайманець
фундаментальний – ґрунтовний, докладний
фундатор – засновник

Х

хайп – ґвалт, галас
хейтер – ненависник, недоброзичливець
хобі – захоплення
хронічний – тривалий, затяжний, постійний

Ч

челендж – виклик

Ш

шанс – нагода, можливість
шаблон – взірець
шпагат – мотузок
штиль – безвітря
штрих – риска, лінія
шоу – видовище

КОРОТКИЙ ЛЕКСИКОН СИНОНІМІВ[1]

А

АБСОЛЮ́ТНИЙ (який існує поза зв’язком, без порівняння з чим-небудь), БЕЗВІДНО́СНИЙ.

АБСТРА́КТНИЙ (який ґрунтується на теоретичних міркуваннях, позбавлений конкретності), ЗАГА́ЛЬНИЙ, МЕТАФІЗИ́ЧНИЙ *книжн.*

АВТОРИТЕ́Т (визнана за ким-небудь перевага в судженнях про що-небудь, у знаннях, у розв’язанні чого-небудь), АВТОРИТЕ́ТНІСТЬ, ВАГА́, ВПЛИВ.

АЕРОДРО́М, ЛЕТО́ВИЩЕ.

АКТУА́ЛЬНИЙ (який особливо важливий у певний момент), НАЗРІ́ЛИЙ, ЗЛОБОДЕ́ННИЙ; НАБОЛІ́ЛИЙ, (який особливо турбує, хвилює, вимагаючи якнайшвидшого розв’язання).

АМОРА́ЛЬНИЙ (який не має моральних підвалин, позбавлений моралі), НЕМОРА́ЛЬНИЙ, ІММОРА́ЛЬНИЙ *книжн.*

АНА́ЛІЗ (вивчення, дослідження чого-небудь через розклад його на складники), РО́ЗГЛЯД, РО́ЗБІ́Р.

АНАЛІЗУВА́ТИ, РОЗГЛЯДА́ТИ, РОЗБИРА́ТИ.

АНОМА́ЛІЯ (порушення нормального розвитку чого-небудь; про когось, щось, що має який-небудь відступ від норми),

[1] Лексикон укладено за «Словником синонімів української мови» у 2-х томах (К.: Наук. думка, 1999 – 2000).

ВІДХИ́ЛЕННЯ, ВИ́КРИВЛЕННЯ, ПАТОЛО́ГІЯ, НЕНОРМА́ЛЬНІСТЬ, АНОРМА́ЛЬНІСТЬ *книжн.*

АПЕЛЯ́ЦІЯ (скарга до вищої інстанції про незгоду з якою-небудь ухвалою, постановою) *юр.,* ОСКА́РЖЕННЯ.

АРЕШТУВА́ТИ (позбавити волі), ЗААРЕШТУВА́ТИ, ЗАТРИ́МАТИ, ЗАБРА́ТИ, УЗЯ́ТИ *розм.;* СПІЙМА́ТИ, ПІЙМА́ТИ, СХОПИ́ТИ *розм.* (вистеживши, розшукавши, заарештувати).

Б

БАГА́ТИЙ (про врожай тощо), ВЕЛИ́КИЙ, ДО́БРИЙ, ЩЕ́ДРИЙ *підсил.*, ЩЕДРО́ТНИЙ *підсил. розм.;* РЯСНИЙ (про врожай).

БАГАТОЗНА́ЧНИЙ (який містить у собі натяк на що-небудь важливе, істотне), ПРОМО́ВИСТИЙ, КРАСНОМО́ВНИЙ, БАГАТОМО́ВНИЙ *рідше;* ВИРА́ЗНИЙ (звичайно про погляд).

БАГАТОЗНА́ЧНО, ПРОМО́ВИСТО, КРАСНОМО́ВНО, БАГАТОМО́ВНО *рідше,* ЗНАЧУ́ЩЕ, З ПІДТЕ́КСТОМ, З НА́ТЯКОМ, ВИРА́ЗНО.

БАГАТОЛІ́ТНІЙ, БАГАТОРІ́ЧНИЙ, ДОВГОЛІ́ТНІЙ, ДОВГОРІ́ЧНИЙ.

БА́ЖАНО *предик., із спол.* щоб *або з інфін.* (вказує, що на певну дію сподіваються або її бажають); ХОТІ́ЛОСЯ Б, ДО́БРЕ Б, НЕПОГА́НО Б, НЕ ЗЛЕ́ Б, НЕ ЗАВА́ДИЛО Б, НЕ ПОШКО́ДИЛО Б *розм*., НЕ ШКО́ДИЛО Б *розм.,* НЕ ЗА́ЙВЕ Б (*із спол.* щоб, якби, коли *або з інфін*. – ужив. як м’якша, ввічливіша форма); ВА́РТО Б [ВА́РТ БИ *рідше*], ГОДИ́ЛОСЯ Б, ДОЦІ́ЛЬНО Б,

КОРИ́СНО Б, ПОТРІ́БНО Б, ТРЕ́БА Б (*з інфін.* – ужив. як ненав’язлива порада).

БЕЗБА́РВНИЙ (який не має барви, кольору), БЕЗКОЛЬОРО́ВИЙ *рідше;* БЕЗКО́ЛІРНИЙ (перев. у науковому стилі); НЕЗАБА́РВЛЕНИЙ (про те, що може бути забарвленим); НЕБАРВИ́СТИЙ (який не має кольору або виразних барв); БІ́ЛИЙ *розм.* (звичайно про рідину).

БЕЗВИ́ХІДЬ (безвихідне становище), БЕЗВИ́ХІДДЯ, ГЛУХИ́Й КУТ.

БЕЗЗМІСТО́ВНИЙ (позбавлений змісту), МАЛОЗМІСТО́ВНИЙ, ПОРО́ЖНІЙ *підсил.;* БЕЗПРЕДМЕ́ТНИЙ (про тему розмови, суперечки і т. ін.).

БЕЗПЕРЕ́ЧНИЙ (який не викликає й не може викликати заперечень), НЕЗАПЕРЕ́ЧНИЙ, БЕЗЗАПЕРЕ́ЧНИЙ, НЕЗАПЕРЕ́ЧЛИВИЙ *рідше*; НЕСПРОСТО́ВНИЙ, НЕВІДПО́РНИЙ (якого не можна спростувати).

БЕЗПІДСТА́ВНИЙ (позбавлений підстав), НЕВМОТИВО́ВАНИЙ, НЕМОТИВО́ВАНИЙ, НЕОБҐРУНТО́ВАНИЙ, НЕСЛУ́ШНИЙ (позбавлений достатньої кількості фактів, доказів); ДОВІ́ЛЬНИЙ (який закономірно не випливає з чого-небудь); НЕПРАВОЧИ́ННИЙ (який здійснюють без переконливих, законних підстав); БЕЗҐРУНТО́ВНИЙ *рідше*; ГОЛОСЛІ́ВНИЙ (перев. про твердження, заяви, звинувачення і т. ін.); БЕЗДОКАЗО́ВИЙ, НЕАРГУМЕНТО́ВАНИЙ (який не потверджений доказами); НЕДОКАЗО́ВИЙ, НЕДОВІДНИ́Й (який важко або неможливо довести, обґрунтувати).

БЕЗПОСЕРЕ́ДНІЙ (який не має проміжних ланок), ПРЯМИ́Й; ОСОБИ́СТИЙ (у контактах людей).

БЕЗСТОРО́ННІЙ (який позбавлений упередженості, суб'єктивності), ОБ'ЄКТИ́ВНИЙ, НЕЗАЦІКА́ВЛЕНИЙ, БЕЗПРИ́СТРАСНИЙ; НЕУПЕРЕ́ДЖЕНИЙ (без заздалегідь сформованої думки, звичайно негативної, про кого-, що-небудь); НЕЙТРА́ЛЬНИЙ (який не приєднується до жодної із сторін у боротьбі, дискусії, суперечці тощо).

БЕЗСУМНІ́ВНИЙ (який не потребує доказів), ОЧЕВИ́ДНИЙ, САМООЧЕВИ́ДНИЙ *книжн.* (очевидний без додаткового розгляду, обґрунтування); ДОВЕ́ДЕНИЙ (який спирається на докази).

БЕЗУМО́ВНИЙ (не обмежений ніякими умовами, застереженнями), БЕЗОГЛЯ́ДНИЙ, БЕЗЗАСТЕРЕ́ЖНИЙ.

БІОГРА́ФІЯ (опис життя й діяльності кого-небудь), ЖИТТЄ́ПИС.

БОРЕ́ЦЬ (той, хто бореться за що-небудь), БОЄ́ЦЬ, ПОБО́РНИК *книжн.,* СПОБО́РНИК *книжн.,* РАТОБО́РЕЦЬ *уроч.*

БОРО́ТИСЯ *за що* (відстоювати що-небудь, домагатися чогось), ВИБО́РЮВАТИ *що,* ВИСТУПА́ТИ, ВОЮВА́ТИ *підсил.* ЗМАГА́ТИСЯ, РАТОБО́РСТВУВАТИ *уроч. рідше.*

БОРОТЬБА́ (активне, тривале суперництво протилежних або ворожих сил), ПРОТИБО́РСТВО *книжн.,* БОРНЯ́ *поет.,* БОРІ́ННЯ *поет.,* ЗМАГА́ННЯ, ВІЙНА́ *підсил.;* ЗІ́ТКНЕННЯ, СУ́ТИЧКА, ПОЄДИ́НОК; ДВОБІЙ, ГЕРЦЬ *поет., уроч.,* ДУЕ́ЛЬ (перев. двох осіб); ЄДИНОБО́РСТВО, ОДНОБО́РСТВО (боротьба одного з кількома або багатьма супротивниками).

БРАК *кого-чого* (відсутність достатньої кількості або повна відсутність кого-, чого-небудь), НЕСТА́ЧА *чого, у чому,* НЕСТА́ТОК *чого, у чому,* ДЕФІЦИ́Т *чого, у чому, з чим,* СКРУ́ТА *з чим, яка,* ГО́ЛОД *на що, який, підсил.,* КРИ́ЗА *яка, підсил.,* НЕДОСТА́ТНІСТЬ *чого, яка, мед.* (відсутність достатньої кількості чого-небудь); ВІДСУ́ТНІСТЬ (повний брак чого-небудь).

БУ́ДЬ-ДЕ (у будь-якому місці), АБИ́ДЕ, ХОЧ ДЕ́; ДЕ ЗАВГО́ДНО, ДЕ ПОПА́ЛО [ДЕ ПОПАДЕ́], ДЕ ХО́ЧЕШ [ДЕ ХО́ЧЕТЕ *і т. ін. розм.,* ДЕ ПРИПА́ЛО [ДЕ ПРИПАДЕ́] *розм. рідше,* ХОЧ БИ ДЕ [ТО (ТАМ)] БУЛО́ [БУ́ДЕ] *розм.,* ХАЙ ТАМ ДЕ.

БУ́ДЬ-КОЛИ (у будь-який час), АБИ́КОЛИ, ПОВСЯКЧА́С, ХОЧ КОЛИ́; КОЛИ́-БУДЬ *рідше,* КОЛИ́-ПОПА́ЛО [КОЛИ́ ПОПАДЕ́] *розм.,* КОЛИ́ ХО́ЧЕШ (ХО́ЧЕТЕ *і т. ін.*), ХОЧ КОЛИ́ Б [ТО (ТАМ)] БУЛО́ [БУ́ДЕ] *розм*.

БУДЬ-ХТО́ (немає значення, байдуже хто), АБИ́ХТО, ХОЧ ХТО́, ХТО-БУ́ДЬ *рідше*; ХТО ЗАВГО́ДНО, ХТО ПОПА́ЛО [ХТО ПОПАДЕ́] *розм.,* ХТО ХО́ЧЕШ [ХТО ХО́ЧЕТЕ *і т. ін.*] *розм.,* ХТО ПРИПА́ЛО [ХТО ПРИПАДЕ́] *розм. рідше*, ХАЙ ХТО Б [ТАМ (ТО)] БУВ [БУЛО́ – *у непрямих відм.*] *розм.,* ПЕ́РШИЙ-ЛІ́ПШИЙ *розм.*; ВСЯ́КИЙ, ВСЯК *розм.,* КО́ЖНИЙ [КО́ЖЕН] (без пропусків).

БУДЬ-ЩО́ (немає значення, байдуже що), АБИ́ЩО, ХОЧ ЩО́; ЩО ЗАВГО́ДНО, ЩО ПОПА́ЛО [ЩО ПОПАДЕ́] *розм.,* ЩО ХО́ЧЕШ [ЩО ХО́ЧЕТЕ *і т. ін.*] *розм.,* ЩО ПРИПА́ЛО [ЩО ПРИПАДЕ́] *розм. рідше*.

БУДЬ-ЯКИ́Й (байдуже який), ВСЯ́КИЙ, ВСЯК *рідше,* ХОЧ ЯКИ́Й, БУДЬ-КОТРИ́Й *рідше,* АБИ́ЯКИЙ *рідше;* ПЕ́РШИЙ-ЛІ́ПШИЙ, ЯКИ́Й [КОТРИ́Й] ЗАВГО́ДНО *розм.,* ЯКИ́Й [КОТРИ́Й] ПОПА́ЛО [ПОПАДЕ́] *розм.,* ЯКИ́Й [КОТРИ́Й] ХО́ЧЕШ [ХО́ЧЕТЕ *і т. ін.*] *розм.,* ЯКИ́Й [КОТРИ́Й] ПРИПА́ЛО [ПРИПАДЕ́] *розм. рідше*, ХОЧ ЯКИ́Й [КОТРИ́Й] БИ [ТАМ (ТО)] БУВ [БУЛО́ – *у непрямих відм.*] *розм.*

В

ВАГА́ННЯ (неспроможність відразу розв’язати щось), НЕРІШУ́ЧІСТЬ, ХИТА́ННЯ, СУ́МНІВИ.

ВАГО́МИЙ (багатий змістом), ЗМІСТО́ВНИЙ, АВТОРИТЕ́ТНИЙ, (який спирається на визнані джерела).

ВАЖЛИ́ВИЙ (який має особливе значення, заслуговує на особливу увагу), ВЕЛИ́КИЙ, ВЕЛИЧЕ́ЗНИЙ *підсил.,* ВИЗНАЧНИ́Й, ПОВА́ЖНИЙ, ВАГО́МИЙ, ВАГОВИ́ТИЙ *рідше,* ЗНАЧУ́ЩИЙ, НЕЗВИЧА́ЙНИЙ *підсил.*, СЕРЙО́ЗНИЙ; ВИРІША́ЛЬНИЙ, ЦІ́ННИЙ, НЕОЦІНЕ́ННИЙ *підсил.;* КАРДИНА́ЛЬНИЙ *підсил. книжн.;* ГРАНДІО́ЗНИЙ, ІСТОРИ́ЧНИЙ, ЕПОХА́ЛЬНИЙ *книжн.* (який має велике значення для цілої епохи, тривалого проміжку часу); ЗНАЧНИ́Й, ПОМІ́ТНИЙ, НЕАБИ́ЯКИЙ.

ВАКА́НТНИЙ (ніким не зайнятий), ВІ́ЛЬНИЙ.

ВАНТА́Ж (речі, товари, які перевозять чи переносять або призначені для перевезення чи перенесення), НАВАНТА́ЖЕННЯ *рідше*, ТЯГА́Р, ВАГА́; НО́ША (річ, яку хтось несе).

ВАНТА́ЖИТИ (заповнювати щось вантажем), НАВАНТА́ЖУВАТИ, ЗАВАНТА́ЖУВАТИ.

ВА́РТО *присудк. сл.* (про доцільність, доречність якоїсь дії тощо), ВАРТ, ДОРЕ́ЧНО, ДОЦІ́ЛЬНО, ЛИ́ЧИТЬ, ГОДИ́ТЬСЯ, НЕ ВА́ДИТЬ, НЕ ЗАВА́ДИТЬ, ГО́ЖЕ, НЕ ЗА́ЙВО [НЕ ЗА́ЙВЕ], НЕ ЗАЙВИНА́, НЕ ШКО́ДИТЬ.

ВЕРШИ́НА *чого* (найвища точка розвитку, найвищий ступінь вияву чогось), ВІНЕ́ЦЬ, ВЕРХІ́В'Я, АПОГЕ́Й *книжн*., ЗЕНІ́Т *книжн.,* КУЛЬМІНА́ЦІЯ *книжн*., ПІК *книжн.,* ОЛІ́МП *книжн.*

ВЗДОВЖ [УЗДО́ВЖ] *присл.* (у довжину), ВДОВЖ, ВПОДО́ВЖ, ПОДО́ВЖ, ПОЗДО́ВЖ, ВПРОДО́ВЖ, ЗДОВЖ *розм.*

ВЗІРЕ́ЦЬ (той, кого, те, що варто наслідувати), ЗРАЗО́К, ПРИ́КЛАД, ІДЕА́Л *підсил.*

ВИДАВА́ТИ (виходити друком), ДРУКУВА́ТИ, ВИХО́ДИТИ, ПУБЛІКУВА́ТИ.

ВИДАТНИ́Й (який вивирізняється серед інших якими-небудь надзвичайними рисами, ознаками тощо), ВИЗНАЧНИ́Й, ЗНА́НИЙ, ВІДО́МИЙ, ЧІ́ЛЬНИЙ, ЗНАМЕНИ́ТИЙ *підсил.*, СЛА́ВНИЙ *підсил.*

ВИКО́НУВАТИ (утілювати в життя певне завдання, доручення, наказ, задум тощо), ЗДІ́ЙСНЮВАТИ, РЕАЛІЗУВА́ТИ, ВТІ́ЛЮВАТИ, ДОВЕ́РШУВАТИ *уроч.;* ВІДБУВА́ТИ (перев. обов'язки, повинності); НЕСТИ́ (перев. військову службу).

ВИКОРИСТО́ВУВАТИ (брати що-небудь із користю, для власних вигод), КОРИ́СТУВА́ТИСЯ *чим, з чого,* ВЖИВА́ТИ *чого,*

ЗАСТОСО́ВУВАТИ, ПОСЛУГО́ВУВАТИСЯ *чим,* ПОСЛУГУВА́ТИСЯ *чим, рідше,* КОРИСТА́ТИСЯ *чим і з чого, рідше,* КОРИСТА́ТИ *з чого, рідше*.

ВИКРИВА́ТИ *кого, що* (установлювати негативні, злочинні дії або причетність когось до них), РОЗКРИВА́ТИ, РОЗВІ́НЧУВАТИ, ВИЯВЛЯ́ТИ, ДЕМАСКУВА́ТИ.

ВИНИ́ЩУВАЛЬНИЙ (який спричиняє зникнення кого-, чого-небудь), СПУСТО́ШЛИВИЙ, СПУСТО́ШУВАЛЬНИЙ.

ВИПРАВЛЯ́ТИ (усуваючи хиби, вади, помилки, робити правильним), КОРИГУВА́ТИ *книжн.,* КОРЕКТУВА́ТИ *книжн.,* ПЕРЕПРАВЛЯ́ТИ; ПРА́ВИТИ, РЕДАГУВА́ТИ, ВИЧИ́ТУВАТИ (у тексті).

ВИПУСКНИ́К (той, хто закінчує або закінчив середню школу чи інший навчальний заклад), АБІТУРІЄ́НТ.

ВИ́РОДЖЕННЯ (зниження життєвості кожного наступного покоління організмів порівняно з попереднім), ДЕГЕНЕРА́ЦІЯ.

ВИ́СЛІВ (сполучення слів, що виражає закінчену думку або становить певну єдність), ВИ́РАЗ, ЗВОРО́Т, ФРА́ЗА; АФОРИ́ЗМ (узагальнена думка, висловлена стисло).

ВИ́ТРАТИ (гроші, витрачені на що-небудь), ВИДА́ТКИ, ЗАТРА́ТИ, КО́ШТИ, ГРО́ШІ.

ВИТРИВА́ЛИЙ (здатний витримувати велике фізичне чи моральне напруження), СТІЙКИ́Й, ТВЕРДИ́Й, ТЕРПЛЯ́ЧИЙ, ТЕРПЕЛИ́ВИЙ, ДВОЖИ́ЛЬНИЙ *розм.*

ВІДВЕ́РТИЙ (який виявляє себе цілком відкрито), ВІДКРИ́ТИЙ, ПРЯМИ́Й, НЕПРИХО́ВАНИЙ, НЕПРИКРИ́ТИЙ, НЕЗАМАСКО́ВАНИЙ, Я́ВНИЙ, ОЧЕВИ́ДНИЙ, ПОМІ́ТНИЙ, ПРОЗО́РИЙ, НЕПОТАЙНИ́Й, НЕТА́ЄНИЙ *рідше.*

ВІДВЕ́РТО[1] (не хитруючи, не лицемірячи), ВІДКРИ́ТО, ЩИ́РО, ПРЯ́МО, ЧЕ́СНО, ЩИРОСЕ́РДНО, ВОЧЕВИ́ДЬ, НАВПРОСТЕ́ЦЬ [НАПРОСТЕ́ЦЬ], НАВПРЯМКИ́ [НАПРЯМКИ́], НАПРЯМЕ́ЦЬ *розм.,* НА́ЧИСТО *розм.,* НАЧИСТОТУ́ *розм.,* НАВПРОШКИ́ *розм.,* У ЛОБ *розм.*

ВІДВЕ́РТО[2] (нічого не приховуючи, помітно для стороннього ока), ВІДКРИ́ТО, НЕПРИХО́ВАНО, НЕЗАМАСКО́ВАНО, НЕПРИКРИ́ТО, Я́ВНО, ВОЧЕВИ́ДЬ, ВИРА́ЗНО, НАО́ЧНО *рідше.*

ВІДОБРА́ЖЕННЯ (показ кого-, чого-небудь засобами слова, живопису, гри тощо), ВІДБИТТЯ́, ВІДБИ́ТОК, ЗОБРА́ЖЕННЯ, ЗМАЛЮВА́ННЯ, ВІДТВО́РЕННЯ, ВІДДЗЕРКА́ЛЕННЯ.

ВІДПОВІ́ДНИЙ (який підходить для певного випадку), ПОТРІ́БНИЙ, НАЛЕ́ЖНИЙ, ПІДХО́ЖИЙ, ПРИСТО́ЙНИЙ, ГІ́ДНИЙ, ПРИНАГІ́ДНИЙ.

ВІ́ЙСЬКО (сукупність озброєних загонів, військових підрозділів), А́РМІЯ, СИ́ЛИ [СИ́ЛА *рідше*] *з означ.*, ПОЛКИ́ *мн.*, *поет.,* РАТЬ *іст., поет.,* ДРУЖИ́НА *іст., поет.,* ЛА́ВИ; ЗБРО́ЙНІ СИ́ЛИ (держави); ВО́ЇНСТВО, ПО́ЛЧИЩЕ, НАВА́ЛА, ОРДА́ *зневажл.* (про ворожі великі з’єднання).

ВЛА́ДА (політичне право керувати державою); КЕРМО́ *поет.,* СТЕРНО́ *поет.,* КОРМИ́ЛО *поет.;* ВСЕВЛА́ДДЯ, ДИКТАТУ́РА (необмежена); КОРО́НА (монархічна); РУКА́ (як символ влади).

ВЛА́ДНИЙ[1] (який має владу; здатний нав'язувати свою волю), ВСЕВЛА́ДНИЙ, ПОВНОВЛА́ДНИЙ, МОЖНОВЛА́ДНИЙ; АВТОРИТА́РНИЙ *книжн.,* ДИКТА́ТОРСЬКИЙ (з необмеженою владою).

ВЛА́ДНИЙ[2] (у якому виражене усвідомлення влади, значущості), АВТОРИТЕ́ТНИЙ.

ВОРОГУВА́ННЯ (ворожі стосунки), ВОРОЖНЕ́ЧА, ПРОТИСТОЯ́ННЯ, АНТАГОНІ́ЗМ.

ВПЛИВА́ТИ [УПЛИВА́ТИ] (мати певний вплив на кого-, що-небудь), ДІ́ЯТИ, ВІДГУ́КУВАТИСЯ, ВІДБИВА́ТИСЯ.

ВЧА́СНО (потрібної миті), СВОЄЧА́СНО, ВПО́РУ, ЯКРА́З, СА́МЕ ВРАЗ, СА́МЕ ВЧАС, ДО РЕ́ЧІ.

В'Я́ЗЕНЬ (той, хто перебуває в ув'язненні), УВ'Я́ЗНЕНИЙ, АРЕШТА́НТ, АРЕШТО́ВАНИЙ.

Г

ГА́ЛУЗЬ (окрема частина, сторона фізичного або духовного життя, діяльності людини чи суспільства), ДІЛЯ́НКА, СФЕ́РА, ПО́ЛЕ, НИ́ВА, ЦА́РИНА, ФРОНТ, ЛАН, АРЕ́НА *книжн*.

ГЕРОЇ́ЗМ (найвище виявлення самовідданості, мужності), ГЕРО́ЙСТВО, ЗВИТЯ́ГА *уроч.,* ДО́БЛЕСТЬ *уроч.,* ЗВИТЯ́ЖНІСТЬ *уроч.*

ГЕРОЇ́ЧНИЙ (властивий героєві), ГЕРО́ЙСЬКИЙ, ЗВИТЯ́ЖНИЙ *уроч.,* ДО́БЛЕСНИЙ *уроч.,* ЗВИТЯ́ЖНИЦЬКИЙ *уроч.*

ГЕРО́Й (відважна, хоробра людина), БОГАТИ́Р, ЛИ́ЦАР, ЗВИТЯ́ЖЕЦЬ *уроч.*

ГОЛОВНИ́Й (який має найбільше значення), НАЙГОЛОВНІ́ШИЙ *підсил.,* НАЙВАЖЛИВІ́ШИЙ *підсил.,* ОСНОВНИ́Й, ЧІ́ЛЬНИЙ, ПРОВІДНИ́Й, ПЕ́РШИЙ, НАЙПЕ́РШИЙ *підсил.,* ЩОНАЙПЕ́РШИЙ *підсил.,* ЦЕНТРА́ЛЬНИЙ, ФУНДАМЕНТА́ЛЬНИЙ, ГЕНЕРА́ЛЬНИЙ, МАГІСТРА́ЛЬНИЙ, СТРИЖНЕ́ВИЙ, КАРДИНА́ЛЬНИЙ, КЛЮЧОВИ́Й, ВИЗНАЧА́ЛЬНИЙ; КОНСТИТУТИ́ВНИЙ (який становить основу чого-небудь); ЗАСАДНИ́ЧИЙ.

ГРО́ШІ (металеві й паперові знаки, що є мірою вартості під час купівлі чи продажу), КОПІ́ЙКА *збірн.,* МОНЕ́ТА *збірн.,* ГРІШ *збірн.,* ГРОШВА́ *збірн. фам.,* ФІНА́НСИ *розм.*; ВАЛЮ́ТА (у міжнародних розрахунках); ДРІБНІ́, ДРІ́Б’ЯЗОК, МОНЕ́ТИ, КОПІЙКИ́ (металеві); ПОБРЯЗКАЧІ́, ПОДЗЕНЬКАЧІ́.

Ґ

ҐАТУ́НОК (категорія чого-небудь щодо його якостИ), СОРТ, РОЗРЯ́Д, КЛАС, РО́ЗБІ́Р *розм.*

ҐРУНТО́ВНИЙ (якого характеризує повнота, глибина), ГЛИБО́КИЙ, ГЛБИ́ННИЙ, ПО́ВНИЙ, ВИЧЕ́РПНИЙ, ШИРО́КИЙ, РОЗШИ́РЕНИЙ, РОЗГО́РНУТИЙ, РОЗГО́РНЕНИЙ, ПОГЛИ́БЛЕНИЙ; ДОКЛА́ДНИЙ, РЕТЕ́ЛЬНИЙ, ДЕТА́ЛЬНИЙ,

ДЕТАЛІЗО́ВАНИЙ, СКРУПУЛЬОЗНИЙ (який здійснюють, зважаючи на всі деталі); ВСЕБІ́ЧНИЙ; ФУНДАМЕНТА́ЛЬНИЙ, КАПІТА́ЛЬНИЙ, МОНУМЕНТА́ЛЬНИЙ (про дослідження, видання тощо).

Д

ДАРЕ́МНИЙ (який не дає сподіваних наслідків, не досягає мети), МА́РНИЙ, БЕЗПЛІ́ДНИЙ, БЕЗРЕЗУЛЬТА́ТНИЙ, НЕУСПІ́ШНИЙ *рідше*, НАДАРЕ́МНИЙ *розм*., ЗАДАРЕ́МНИЙ *розм*., ПРОПА́ЩИЙ *розм.;* НЕВДЯ́ЧНИЙ (який не виправдовує затрачених зусиль).

ДБАЙЛИ́ВИЙ (який дбає, турбується про когось, щось), ТУРБО́ТЛИВИЙ, КЛОПІТЛИ́ВИЙ, ПИ́ЛЬНИЙ, УВА́ЖНИЙ, ДБА́ЛИЙ, ДБА́ЙНИЙ *діал*.; БЕ́РЕЖНИЙ (який уміє берегти, зберігати щось).

ДЕМОКРА́ТІЯ (форма державного устрою), НАРОДОВЛА́ДДЯ.

ДЕРЖА́ВА (територія, що становить єдність з погляду історії, населення, політичного ладу тощо), КРАЇ́НА, ЗЕМЛЯ́; КРАЙ, СТОРОНА́.

ДЕРЖА́ВНИЙ (підпорядкований або належний державі), УРЯДО́ВИЙ; КАЗЕ́ННИЙ (який належить державі).

ДЖЕРЕЛО́ (те, що дає початок чомусь, звідки постає, на чому ґрунтується щось), ОСНО́ВА, ВИ́ТОКИ, ПОЧА́ТКИ, ПЕ́РВЕНЬ, ОСЕРЕ́ДОК *рідше,* ЗА́РОДОК *рідше.*

ДІЙОВИ́Й (який приводить до потрібних наслідків, активно впливає на когось, щось), ПЛІ́ДНИЙ, РЕЗУЛЬТАТИ́ВНИЙ, ПРОДУКТИ́ВНИЙ, ЕФЕКТИ́ВНИЙ.

ДІ́ЙСНІСТЬ (те, що насправді є), РЕА́ЛЬНІСТЬ, ЖИТТЯ́, БУТТЯ́, НАТУ́РА, Я́ВА, СУ́ЩЕ *книжн.;* ПРА́КТИКА.

ДІЯ́ЛЬНИЙ (який виявляє особливу енергію, старанність тощо), ЕНЕРГІ́ЙНИЙ, АКТИ́ВНИЙ; ЗАВЗЯ́ТИЙ, БЕРУЧКИ́Й, ІНІЦІАТИ́ВНИЙ (який виявляє ініціативу).

ДІЯ́ЛЬНІСТЬ (застосування своєї праці, своїх зусиль до чого-небудь, у якійсь галузі), ДІ́Я, А́КЦІЯ *книжн.,* ОПЕРА́ЦІЯ *розм.,* ДІ́ЙСТВО*;* ПРА́КТИКА; РУХ (громадський).

ДОБРОЧИ́ННІСТЬ (надання допомоги), ДОБРОДІ́ЙНІСТЬ, ДОБРОДІЯ́ННЯ, ДОБРОДІ́ЙНИЦТВО, ФІЛАНТРО́ПІЯ.

ДОВО́ДИТИ (підтверджувати істинність, правильність чогось), ОБҐРУНТО́ВУВАТИ, МОТИВУВА́ТИ, УМОТИВО́ВУВАТИ, АРГУМЕНТУВА́ТИ *книжн.;* ДОКУМЕНТУВА́ТИ (користуючись документами).

ДО́СІ (до цього часу), ДОТЕПЕ́Р, ДО СЬОГО́ДНІ, ДОНИ́НІ.

ДОХІ́Д (гроші або матеріальні цінності, одержувані внаслідок якоїсь діяльності), СТА́ТКИ [СТА́ТОК *рідше*], ДОСТА́ТКИ [ДОСТА́ТОК *рідше*]; ПРИБУ́ТОК, ЗИСК, ДОРО́БОК *діал.*; ВИ́ТОРГ (від торгівлі); РЕ́НТА *спец.* (з капіталу, землі або майна).

ДРУ́ЖБА (відносини, побудовані на взаємній повазі, прихильності, спільності інтересів, поглядів), БРА́ТСТВО, БРАТЕ́РСТВО,

ТОВАРИШУВА́ННЯ, ТОВАРИ́СТВО, ПРИЯТЕЛЮВА́ННЯ, ПРИ́ЯТЕЛЬСТВО, ПРИ́ЯЗНЬ, ПОБРАТИ́МСТВО.

ДРУ́ЖНІЙ (про ставлення, відносини тощо), БРАТЕ́РСЬКИЙ, БРА́ТНІЙ, БРАТЕ́РНІЙ *рідше,* БРА́ТСЬКИЙ *рідше,* ПРИ́ЯТЕЛЬСЬКИЙ, ПРИ́ЯЗНИЙ, ТОВАРИ́СЬКИЙ, ЛА́ГІДНИЙ; МИ́РНИЙ.

ДУ́МКА (продукт мислення; те, що сповнює чиюсь свідомість), ГА́ДКА, МІРКУВА́ННЯ, ІДЕ́Я, ДУ́МА, ПО́МИСЕЛ *книжн.;* ОЦІ́НКА, СУ́ДЖЕННЯ, ВРА́ЖЕННЯ, ПОНЯ́ТТЯ, ПЕРЕКОНА́ННЯ, ТВЕ́РДЖЕННЯ.

Ж

ЖИТЛО́ (приміщення, призначене для життя людей), ОСЕ́ЛЯ, ПОМЕ́ШКАННЯ, ДІМ, ДОМІ́ВКА, ХА́ТА, ПОРІ́Г (перев. з означ.), ГОСПО́ДА, МЕ́ШКАННЯ *розм;* АПАРТАМЕ́НТИ (просторе).

ЖИТТЯ́ (повсякденний спосіб існування когось), ПО́БУТ, БУТТЯ́, ІСНУВА́ННЯ, ЖИТТЯ́-БУТТЯ́, ЖИТІЄ́ *книжн. рідше*.

ЖОРСТО́КИЙ (позбавлений жалості, співчуття тощо), БЕЗЖА́ЛЬНИЙ, НЕМИЛОСЕ́РДНИЙ, НЕМИ́ЛОСТИ́ВИЙ, ЛЮ́ТИЙ; НЕЩА́ДНИЙ, НЕЛЮ́ДСЬКИЙ, ДИКУ́НСЬКИЙ, ВА́РВАРСЬКИЙ, ЗВІРЯ́ЧИЙ, БУЗУВІ́РСЬКИЙ (якому притаманна надзвичайна жорстокість); ДРАКО́НІВСЬКИЙ (перев. із сл. закон); ІНКВІЗИ́ТОРСЬКИЙ (про дії, звичаї, заходи тощо).

ЖУРНАЛІ́СТ (літературний працівник газет, журналів, радіо тощо), ПРЕ́СА *збірн.;* ГАЗЕТЯ́Р, ГАЗЕ́ТНИК *розм.* (тільки газет).

З

ЗАВЕРША́ЛЬНИЙ (який завершує, закінчує що-небудь), ПІДСУМКО́ВИЙ, ФІНА́ЛЬНИЙ, ОСТА́ННІЙ, КІНЦЕ́ВИЙ, ПРИКІНЦЕ́ВИЙ.

ЗА́ВЖДИ́ (послідовно чи протягом певного часового відрізка, незмінно), ПОСТІ́ЙНО, ПОВСЯКЧА́С, ПОВІ́КИ, ПОВІ́К, ЗА́ВШЕ, ВСЕ *розм.*

ЗАВЗЯ́ТИЙ (який захоплено, пристрасно робить щось), ЗАПАЛЬНИ́Й, ЗАПЕ́КЛИЙ, ПАЛКИ́Й, ПРИ́СТРАСНИЙ, ХВА́ЦЬКИЙ, ЩИ́РИЙ.

ЗАГАЛО́М (сукупно, цілком), ВЗАГАЛІ́, У ЦІ́ЛО́МУ; ВСЬОГО́ (у позначеннях кількості).

ЗАГА́ЛЬНИЙ (який охоплює всіх або багатьох), ПОГОЛО́ВНИЙ *підсил*., СУЦІ́ЛЬНИЙ *підсил*., ТОТА́ЛЬНИЙ *підсил*., ПОВСЕЛЮ́ДНИЙ *підсил.;* ФРОНТА́ЛЬНИЙ (який охоплює осіб чи предмети певної категорії); ВАЛОВИ́Й (про урожай, продукцію).

ЗАГА́РБАННЯ (насильне захоплення чужої території), ПІДКО́РЕННЯ, ПОКО́РЕННЯ *рідше*; ЗАВОЮВА́ННЯ, ІНТЕРВЕ́НЦІЯ (уведення військ на чужу територію); ОКУПА́ЦІЯ (тимчасове захоплення чужої території); АНЕ́КСІЯ (насильне приєднання чужої території); ЕКСПА́НСІЯ (політика

загарбання чужої території, джерел сировини тощо, економічне й політичне поневолення інших країн).

ЗАГА́РБАТИ (насильно захопити чужу територію, поневолити інші народи), ЗАХОПИ́ТИ, ПІДКОРИ́ТИ, СКОРИ́ТИ; ЗАВОЮВА́ТИ, ПОЛОНИ́ТИ; ОКУПУВА́ТИ (тимчасово); АНЕКСУВА́ТИ.

ЗАГА́РБНИК (той, хто насильно захоплює чужу територію, поневолює інші народи), ЗАВОЙО́ВНИК, АГРЕ́СОР, НАПА́ДНИК, КОНКІСТА́ДО́Р [КОНКВІСТА́ДО́Р] *перев. мн.*, ПІДКО́РЮВАЧ, ПОКОРИ́ТЕЛЬ, ІНТЕРВЕ́НТ (учасник інтервенції); ОКУПА́НТ (учасник окупації); АНЕКСІОНІ́СТ (прихильник анексії); ЕКСПАНСІОНІ́СТ (прихильник експансії).

ЗАГА́РБНИЦЬКИЙ (який здійснюють для загарбання), ЗАВОЙО́ВНИЦЬКИЙ, АГРЕСИ́ВНИЙ, ГРАБІ́ЖНИЙ *підсил.*, ГРАБІ́ЖНИЦЬКИЙ *підсил.*, ЗАВОЙО́ВНИЙ *рідко*; ІНТЕРВЕНЦІОНІ́СТСЬКИЙ; АНЕКСІОНІ́СТСЬКИЙ; ЕКСПАНСІОНІ́СТСЬКИЙ.

ЗАДОВІ́ЛЬНИЙ (який задовольняє певні умови для кого-, чого-небудь), ПРИЙНЯ́ТНИЙ; ЛЮ́ДСЬКИЙ (який повинна мати людина); СТЕ́РПНИЙ (з яким можна миритися).

ЗАЗДАЛЕГІ́ДЬ (за якийсь час до чого-небудь), ЗАВЧА́СНО, НАПЕРЕ́Д, ЗАВЧАСУ́, ЗА́ГОДЯ, ЗАРА́ННЯ *розм.;* АВА́НСОМ

ЗАЛЕ́ЖНИЙ (який перебуває під чиєюсь владою, впливом, підкорений комусь), ПІДПОРЯДКО́ВАНИЙ, ПІДРЯ́ДНИЙ; ПІДВІ́ДОМЧИЙ (залежний від якоїсь організації, відомства тощо); ПІДВЛА́ДНИЙ, ПІДЛЕ́ГЛИЙ (який залежить від

старшого за званням, посадою тощо); ПІДНЕВІ́ЛЬНИЙ (змушений чинити так, як йому велять).

ЗАНЕ́ПАД (погіршення загального стану, зниження рівня розвитку), РЕГРЕ́С, ДЕГРАДА́ЦІЯ, ДЕПРЕ́СІЯ; ДЕКАДА́НС *книжн.* (у мистецтві, літературі тощо); РО́ЗКЛАД (у суспільстві, моралі тощо).

ЗАНЕПАДА́ТИ (опинятися в стані загального погіршення, зниження рівня розвитку), РУЙНУВА́ТИСЯ, РЕГРЕСУВА́ТИ, ДЕГРАДУВА́ТИ; ГНИ́ТИ, ЗАГНИВА́ТИ, ПРОГНИВА́ТИ *підсил.,* РОЗКЛАДА́ТИСЯ (про державний устрій тощо).

ЗАПА́Л (пристрій для запалювання вибухової речовини), ДЕТОНА́ТОР, ПІДРИВНИ́К.

ЗАПОБІ́ЖНИЙ (признач. для захисту від пошкодження, небезпеки тощо), ПРОФІЛАКТИ́ЧНИЙ, ПРЕВЕНТИ́ВНИЙ *спец., книжн.*

ЗАСНО́ВНИК (той, хто заснував що-небудь, поклав початок чомусь), ФУНДА́ТОР, РОДОНАЧА́ЛЬНИК *уроч.*, БА́ТЬКО *уроч.;* ЗАЧИНА́ТЕЛЬ (той, хто першим починає якусь важливу справу).

ЗАСНО́ВУВАТИ (класти початок існуванню чого-небудь), ЗАКЛАДА́ТИ, ФУНДУВА́ТИ, ПОЧИНА́ТИ *рідше*.

ЗАТРИ́МУВАТИ (заважати, перешкоджати кому-, чому-небудь рухатися, розвиватися тощо), СТРИ́МУВАТИ, УТРИ́МУВАТИ, ПРИТРИ́МУВАТИ, ГАЛЬМУВА́ТИ, ЗАГАЛЬМО́ВУВАТИ, УПОВІ́ЛЬНЮВАТИ, СПОВІ́ЛЬНЮВАТИ, ЗВОЛІКА́ТИ.

ЗАХИСНИ́К (той, хто захищає, обороняє кого-небудь), ОБОРО́НЕЦЬ, ЗАСТУ́ПНИК, АДВОКА́Т, ОБОРО́ННИК *рідко*; АПОЛОГЕ́Т *книжн.* (про захисника ідеї, учення).

ЗАХИЩА́ТИ *кого, що* (від нападу, удару, ворожих, небезпечних дій тощо), ОБОРОНЯ́ТИ, БОРОНИ́ТИ, ВІДБОРОНЯ́ТИ, УБЕЗПЕ́ЧУВАТИ, УБЕРІГА́ТИ, ВІДСТО́ЮВАТИ, СТОЯ́ТИ *за кого-що,* ВСТУПА́ТИСЯ *за кого-що,* ЗАСТУПА́ТИСЯ.

ЗАЯ́ВА (офіційне звернення до кого-небудь з викладом якихось відомостей, положень, думок; документ, у якому їх викладено); ДЕКЛАРА́ЦІЯ (перев. партійна, урядова), ХА́РТІЯ *уроч.*

ЗВИ́КНУТИ *до кого-чого і з інфін.* (цілком пристосуватися до кого-, чого-небудь), ЗВИ́КТИ, ЗВИ́КНУТИСЯ *з ким, рідше до кого-чого,* ЗВИ́КТИСЯ *з ким-чим, рідше до кого-чого,* ПРИЗВИЧА́ЇТИСЯ *до кого-чого і без додатка,* АКЛІМАТИЗУВА́ТИСЯ *до чого і без додатка,* ОСВО́ЇТИСЯ *з ким-чим і без додатка,* ОБВИ́КНУТИ *до кого-чого і без додатка,* ОБВИ́КТИ *до кого-чого і без додатка,* ОБВИ́КНУТИСЯ *з ким-чим і без додатка,* ОБВИ́КТИСЯ *з ким-чим і без додатка,* ОЗВИЧА́ЇТИСЯ.

ЗГО́ДОМ (через деякий час після чогось), ПІЗНІ́ШЕ, ПЕРЕГО́ДОМ.

ЗГУРТО́ВУВАТИ (об’єднувати на основі спільності поглядів, інтересів, переконань), ГУРТУВА́ТИ, ОРГАНІЗО́ВУВАТИ, ОБ’Є́ДНУВАТИ, ЄДНА́ТИ, З’Є́ДНУВАТИ, ПОЄ́ДНУВАТИ, ЗЛЮТО́ВУВАТИ *підсил.,* ЦЕМЕНТУВА́ТИ *підсил.*, ЗЦЕМЕНТО́ВУВАТИ *підсил.*, КОНСОЛІДУВА́ТИ *книжн.*

ЗДО́ГАД (думка, що ґрунтується на ймовірності, можливості чого-небудь), ДО́ГАДКА, ДО́ГАД *рідко*; ПРИПУ́ЩЕННЯ, ГІПО́ТЕЗА (на підставі неповної інформації); ДО́МИСЕЛ (наслідок розмірковування); ПІДО́ЗРА, ПІДОЗРІ́ННЯ (про щось небажане).

З'Є́ДНУВАТИ (об'єднувати одну з одною якимсь способом окремі частини), СПОЛУЧА́ТИ, СПОЛУ́ЧУВАТИ *рідше*, ЄДНА́ТИ; ЗЧІ́ПЛЮВАТИ, ЗЧЛЕНО́ВУВАТИ *техн.* (деталі, секції і тощо); ЗРО́ЩУВАТИ, ЗЛЮТО́ВУВАТИ (перев. зварюванням); ЗВО́ДИТИ, СТУЛЯ́ТИ, СТУ́ЛЮВАТИ, ТУЛИ́ТИ (кінці чого-небудь); СКРІ́ПЛЮВАТИ, СКРІПЛЯ́ТИ, КРІПИ́ТИ *техн.* (закріплюючи чимось).

ЗЛОЧИ́НЕЦЬ (особа, яка вчинила злочин), ЗЛОВМИ́СНИК, ПРАВОПОРУ́ШНИК *юр.;* КРИМІНА́ЛЬНИК *розм.,* КА́РНИК *рідко* (карний злочинець).

ЗМОГТИ́ (могти щось зробити), ЗУМІ́ТИ, СПРОМОГТИ́СЯ; УХИТРИ́ТИСЯ.

ЗОСЕРЕ́ДЖУВАТИ *на кому-чому* (спрямовувати, звертати думки, увагу на щось одне), КОНЦЕНТРУВА́ТИ, ФІКСУВА́ТИ.

ЗРАЗКО́ВИЙ (який може бути прикладом для інших), ВЗІРЦЕ́ВИЙ; ПОКАЗО́ВИЙ (про що-небудь); ТИПО́ВИЙ (який є зразком, стандартом для створення чогось однорідного).

І

ІДЕОЛОГІ́ЧНИЙ (який стосується ідеології, світогляду), ІДЕ́ЙНИЙ.

ІНОДІ (у невизначених проміжках часу), ІНКОЛИ, ЧА́СОМ, ЗРІ́ДКА, ЧАС ВІД ЧА́СУ, ЧАС ДО ЧА́СУ, ВІД ЧА́СУ ДО ЧА́СУ, КОЛИ́-НЕ-КОЛИ́, ПОДЕ́КУДИ, В ІНШИЙ ЧАС, ІНШИЙ РАЗ, ДЕ́КОЛИ, ПОДЕ́КОЛИ, ВРЯДИ́-ГОДИ́, КОЛИ́СЬ-НЕ-КОЛИ́СЬ, КОЛИ́.

ІСТО́ТНИЙ, ВИЗНАЧА́ЛЬНИЙ, ПОСУ́ТНІЙ *рідше;* СУТТЄ́ВИЙ; КОНСТИТУТИ́ВНИЙ *книжн*.

К

КЕРІВНИ́ЦТВО, КЕРУВА́ННЯ, ПРАВЛІ́ННЯ, ПРО́ВІД.

КЕРУВА́ТИ *ким, чим і без додатка* (спрямовувати діяльність, роботу когось, чогось), ПРОВА́ДИТИ [ПРОВО́ДИТИ] *кого, що і без додатка*, *розм*.; ПРАВИ́ТИ, ОРУ́ДУВАТИ *розм.,* УРЯДУВА́ТИ (перев. здійснювати верховну владу над кимсь, чимсь); ВЕСТИ́ *кого, що*, КЕРМУВА́ТИ *розм.* (спрямовувати діяльність когось, чогось); ОЧО́ЛЮВАТИ *кого, що*; ПОРЯДКУВА́ТИ, РОЗПОРЯДЖА́ТИСЯ; СТАРШУВА́ТИ *над ким і без додатка,* ВЕРХОВО́ДИТИ *ким і без додатка,* ВАТАГУВА́ТИ *над ким і без додатка,* ВАТАЖКУВА́ТИ *над ким і без додатка, літ.,* ВАТА́ЖИТИ *над ким і без додатка, літ.,* ЗАПРАВЛЯ́ТИ *ким, розм.,* ОТАМАНУВА́ТИ *над ким і без додатка* (давати вказівки, накази як старший, як ватажок); КОМА́НДУВАТИ *ким* (бути командиром).

КОЛЕКТИ́В (сукупність людей, об’єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами); ПЕРСОНА́Л (особовий склад працівників установи, підприємства тощо); ГРОМА́ДА (група людей, об’єднана спільністю становища, інтересів тощо).

КОРДО́Н (межа, що розділяє території двох держав), РУБІ́Ж, МЕЖА́; ЛІ́НІЯ *заст.* (перев. з укріпленнями).

КУЛЬТУ́РНИЙ[1] (який досяг високого рівня розвитку), ЦИВІЛІЗО́ВАНИЙ, РОЗВИ́НЕНИЙ [РОЗВИ́НУТИЙ].

КУЛЬТУ́РНИЙ[2] (з високим рівнем культури), ІНТЕЛІГЕ́НТНИЙ, ВИ́ХОВАНИЙ.

Л

ЛІКВІДА́ЦІЯ (припинення існування кого-, чого-небудь), ЗНИ́ЩЕННЯ, ЗНИ́ЩУВАННЯ, НИ́ЩЕННЯ, ВИ́НИЩЕННЯ, ВИНИ́ЩУВАННЯ, РУЙНУВА́ННЯ.

ЛІКВІДУВА́ТИ (припинити чинність якої-небудь організації, установи, закладу тощо), ЗНИ́ЩИТИ, СКАСУВА́ТИ.

ЛОГІ́ЧНІСТЬ (відповідність законам логіки), ПОСЛІДО́ВНІСТЬ, ЗВ’Я́ЗНІСТЬ, СТРУ́НКІСТЬ, НЕСУПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ.

ЛЮ́ДЯНИЙ (уважний, чуйний до інших людей), ГУМА́ННИЙ, ЩИ́РИЙ, ЛЮ́ДСЬКИ́Й, ЛЮДИНОЛЮ́БНИЙ.

ЛЮ́ДЯНІСТЬ (любов, чуйне ставлення до людини), ГУМА́ННІСТЬ, ГУМАНІ́ЗМ, ЛЮ́ДСЬКІСТЬ, ЛЮДИНОЛЮ́БСТВО *книжн.,* ФІЛАНТРО́ПІЯ *книжн. рідше.*

М

МАЙБУ́ТНІЙ (який настане), ПРИЙДЕ́ШНІЙ, ГРЯДУ́ЩИЙ *уроч.,* ПОТО́МНИЙ *поет.;* НАСТУ́ПНИЙ (який має відбутися, настати); ДАЛЕ́КИЙ.

МАЙСТЕ́РНИЙ (який зроблений дуже вміло), МИСТЕ́ЦЬКИЙ, МИТЕ́ЦЬКИЙ; ДОВЕ́РШЕНИЙ, ДОСКОНА́ЛИЙ, ВИ́КІНЧЕНИЙ; БЕЗДОГА́ННИЙ, ВІРТУО́ЗНИЙ; ФІЛІГРА́ННИЙ; ТОНКИ́Й, АЖУ́РНИЙ; ТАЛАНОВИ́ТИЙ.

МАЙСТЕ́РНІСТЬ (досконалість у виконанні чого-небудь), ВПРА́ВНІСТЬ, УМІ́ННЯ; ДОВЕ́РШЕНІСТЬ, ДОСКОНА́ЛІСТЬ; МИСТЕ́ЦТВО.

МЕЖА́ (норма чогось дозволеного), ГРАНЬ, ПРУГ (перев. із сл. останній), РУБІ́Ж, ПОРІ́Г, РУБІКО́Н *книжн.*

МО́ЖНА (не заборонено), ДОЗВО́ЛЕНО, ВІ́ЛЬНО.

Н

НАВА́ЛА (напад ворожих військ на якусь країну), ВТО́РГНЕННЯ, НАШЕ́СТЯ.

НАВМИ́СНИЙ (зроблений свідомо), УМИ́СНИЙ, ЗУМИ́СНИЙ *рідше;* СВІДО́МИЙ; ДЕМОНСТРАТИ́ВНИЙ.

НАВМИ́СНО [НАВМИ́СНЕ] (з наміром), УМИ́СНО [УМИ́СНЕ], ЗУМИ́СНЕ [ЗУМИ́СНО] *рідше,* СПЕЦІА́ЛЬНО, ВМИ́СНЕ [ВМИ́СНО] *рідше;* СВІДО́МО; ДЕМОНСТРАТИ́ВНО.

НАГОЛО́ШУВАТИ *що, на чому, на що, зі спол. що* (інтонаційно виділяти слово, звук або іншу частину висловлювання), АКЦЕНТУВА́ТИ *що,* ПІДКРЕ́СЛЮВАТИ *що, зі спол. що*, ВИДІЛЯ́ТИ *що*.

НАГОРО́ДА (те, чим відзнають заслугу), ВІДЗНА́КА; ПРЕ́МІЯ (перев. грошова); ПРИЗ (нагорода переможцеві в якому-небудь змаганні).

НАДБА́ННЯ (те, що хто-небудь здобув, придбав), ЗДОБУ́ТОК, НАБУ́ТОК.

НАДМІ́РНИЙ (який перевищує звичайну міру, норму), НЕПОМІ́РНИЙ, ЗА́ЙВИЙ, ПЕРЕБІ́ЛЬШЕНИЙ (підкреслено надмірний); ГІПЕРТРОФО́ВАНИЙ *книжн.*; НАДЛИ́ШКО́ВИЙ (про вагу, кількість).

НА́ПАД (дії, спрямовані проти кого-, чого-небудь для заподіяння шкоди, загарбання території тощо); АГРЕ́СІЯ (напад однієї держави на іншу).

НАПОЛЕ́ГЛИВИЙ (який вперто йде до мети), НАСТІ́ЙЛИВИЙ, НАСТИ́РЛИВИЙ *розм.,* НАСТИ́РНИЙ *розм.,* ЗАВЗЯ́ТИЙ *підсил.*, ЗАПОВЗЯ́ТИЙ *підсил.,* НЕВІДСТУ́ПНИЙ *підсил.,* УПЕ́РТИЙ *підсил.*; ВОЛЬОВИ́Й (який виявляє тверду волю, характер); НЕВТО́МНИЙ, НЕПОГАМО́ВНИЙ *підсил*.

НА́СЛІДОК (те, що виходить, випливає з чого-небудь, зумовлене якоюсь причиною); РЕЗУЛЬТА́Т, ВИ́СЛІД *рідше*; ПІ́ДСУМОК; ПЛІД, ПРОДУ́КТ (результат яких-небудь дій, чиєїсь діяльності); ЕФЕ́КТ.

НАСТУПА́ТИ (ведучи активні воєнні дії, рухатися вперед на противника); НАСУВА́ТИСЯ (великою силою).

НАСТУ́ПНИЙ (який іде за ким-, чим-небудь), ДРУ́ГИЙ; ЧЕРГОВИ́Й, НОВИ́Й.

НЕВИРА́ЗНИЙ (позбавлений своєрідності й виразності, без індивідуальних рис), БЕЗБА́РВНИЙ, БЛІДИ́Й, СІ́РИЙ; СУХИ́Й (про мову, стиль).

НЕВІДО́МИЙ (такий, про якого не знають), НЕЗНАЙО́МИЙ, НЕЗНА́НИЙ, БЕЗІМЕ́ННИЙ; АНОНІ́МНИЙ.

НЕВО́ЛЯ (брак волі, свободи), РА́БСТВО *підсил.;* НЕВІ́ЛЬНИЦТВО.

НЕДБА́ЛО (без старання й ретельності), НЕДБАЙЛИ́ВО, НЕСУМЛІ́ННО, АБИ́ЯК, БУ́ДЬ-ЯК, ЯК-НЕ́БУДЬ, СЯК-ТА́К [ТАК-СЯ́К] *розм.;* БЕЗГОСПОДА́РНО, НЕХАЗЯЙНОВИ́ТО.

НЕДОВГОВІ́ЧНИЙ (який існує протягом короткого відтинку часу), МИНУ́ЩИЙ, СКОРОМИНУ́ЩИЙ *підсил.,* ШВИДКОМИНУ́ЩИЙ *підсил.,* ШВИДКОПЛИ́ННИЙ *підсил., перев. поет.,* МИТТЄ́ВИЙ *підсил.,* ХВИЛИ́ННИЙ *підсил.,* ЕФЕМЕ́РНИЙ *книжн.*

НЕДОСКОНА́ЛИЙ (який не досяг досконалості); НЕЗРІ́ЛИЙ, НЕДОЗРІ́ЛИЙ, НЕВИ́КІНЧЕНИЙ, НЕДОВЕ́РШЕНИЙ, НЕДОРО́БЛЕНИЙ; НЕОПРАЦЬО́ВАНИЙ, НЕОБРО́БЛЕНИЙ *рідше,* СИРИ́Й *підсил.*; СЛАБКИ́Й, НЕ́МІЧНИЙ *підсил.,* НЕДОЛУ́ГИЙ *підсил.,* БЕЗПОРА́ДНИЙ *підсил.*

НЕДОЦІ́ЛЬНИЙ (який не відповідає поставленій меті), НЕРАЦІОНА́ЛЬНИЙ, НЕРОЗУ́МНИЙ *підсил.,* БЕЗГЛУ́ЗДИЙ *підсил.*

НЕЗАБА́РОМ (через деякий час), НЕВДО́ВЗІ, ЗА́РАЗ *підсил.,* НЕБА́ВОМ *розм.*; ОСЬ *підсил.,* ОСЬ-О́СЬ *підсил.,* ОТ-О́Т *підсил.*

НЕЗАЛЕ́ЖНИЙ (який не залежить від кого-, чого-небудь), САМОСТІ́ЙНИЙ, ВІ́ЛЬНИЙ, СВОБІ́ДНИЙ; СУВЕРЕ́ННИЙ (про державу).

НЕЗНАЧНИ́Й (який не має великого значення), НЕЗНАЧУ́ЩИЙ, НЕВАЖЛИ́ВИЙ, НЕВАГО́МИЙ, МІЗЕ́РНИЙ *підсил.,* НІКЧЕ́МНИЙ *підсил.*; НЕІСТО́ТНИЙ, ДРІБ'ЯЗКО́ВИЙ, МА́РНИЙ; НЕПОВА́ЖНИЙ (про причину); ПЛАЧЕ́ВНИЙ *підсил.* (про результат); ДРУГОРЯ́ДНИЙ, ТРЕТЬОРЯ́ДНИЙ *підсил.* (не основний за значенням).

НЕМИНУ́ЧИЙ (якого не можна уникнути, відвернути), НЕОДМІ́ННИЙ; НЕВІДВОРО́ТНИЙ, НЕВІДХИ́ЛЬНИЙ; НЕВБЛАГА́ННИЙ (якого не можна стримати); ФАТА́ЛЬНИЙ.

НЕОБМЕ́ЖЕНИЙ (який не має ніяких обмежень), ПО́ВНИЙ, АБСОЛЮ́ТНИЙ, ЦІЛКОВИ́ТИЙ; БЕЗМЕ́ЖНИЙ, НЕПОДІ́ЛЬНИЙ.

НЕОДНОРІ́ДНИЙ (різний за своїм складом, розміром тощо), РІЗНОРІ́ДНИЙ, ГЕТЕРОГЕ́ННИЙ *книжн.*

НЕОРГАНІЗО́ВАНИЙ (який не дотримується певного порядку в чомусь); НЕЗІ́БРАНИЙ, РОЗХРИ́СТАНИЙ *розм.;*

ХАОТИ́ЧНИЙ *підсил.*; НЕДИСЦИПЛІНО́ВАНИЙ, АНАРХІ́ЧНИЙ *підсил.*

НЕОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ, СТИХІ́ЙНІСТЬ, АНА́РХІЯ *підсил.*

НЕПОКО́РА (небажання або відмова скоритися кому-небудь), НЕПОКІ́РНІСТЬ, НЕПОКІ́РЛИВІСТЬ; НЕСЛУХНЯ́НІСТЬ НЕПО́СЛУХ.

НЕПРИ́ЯЗНЬ (недоброзичливе ставлення до кого-, чого-небудь), НЕПРИХИ́ЛЬНІСТЬ, АНТИПА́ТІЯ *підсил.,* НЕДОБРОЗИ́ЧЛИ́ВІСТЬ *підсил.,* НЕЛЮБО́В *підсил.,* ВОРО́ЖІСТЬ *підсил.;* НЕЛА́СКА, НЕПРИВІ́ТНІСТЬ, НЕЛЮБ’Я́ЗНІСТЬ.

НЕРІВНОМІ́РНИЙ (неоднаково розподілений у всіх своїх частинах, елементах), НЕРІ́ВНИЙ, НЕРИТМІ́ЧНИЙ, АРИТМІ́ЧНИЙ.

НЕСТІЙКИ́Й (непостійний у своїх поглядах, переконаннях), НЕТВЕРДИ́Й, ХИТКИ́Й, НЕТРИВКИ́Й *рідше,* БЕЗХРЕБЕ́ТНИЙ *підсил. розм.*

НІКО́ЛИ (ні в який час, ні за яких обставин), ЗРО́ДУ *підсил. розм.,* ЗРО́ДУ-ВІ́КУ *підсил. розм.*, ДОВІ́КУ *підсил.,* ПОВІ́К *підсил.,* ПОВІ́КИ *рідше,* ВІК *підсил. розм.,* ПОВІ́К-ВІ́КИ [ПОВІ́К-ВІКІ́В] *підсил. поет.,* ВВІК *підсил. розм*.

О

ОБЕРЕ́ЖНИЙ (який діє обдумано, передбачливо), ОБА́ЧНИЙ, ОБА́ЧЛИВИЙ, БЕРЕЖЕ́НИЙ.

ОБЕРІГА́ТИ (уживати яких-небудь заходів для захисту когось, чогось), БЕРЕГТИ́, УБЕРІГА́ТИ, ОХОРОНЯ́ТИ, ЗАХИЩА́ТИ, ПИЛЬНУВА́ТИ, ЗАСТРАХО́ВУВАТИ.

ОБ’Є́ДНАННЯ *кого, чого або яке* (група осіб, установ, держав тощо, пов’язаних якимись спільними інтересами, завданням тощо), СОЮ́З; СПІВДРУ́ЖНІСТЬ, СПІВТОВАРИ́СТВО; ФЕДЕРА́ЦІЯ, КОНФЕДЕРА́ЦІЯ; БЛОК, КОАЛІ́ЦІЯ; ЛІ́ГА.

ОБ’Є́ДНУВАТИСЯ *навколо, біля, круг кого-чого, з ким, чим і без додатка* (вступати в дружні зв’язки, взаємодію на ґрунті спільних інтересів, поглядів тощо), ЗГУРТО́ВУВАТИСЯ, ГУРТУВА́ТИСЯ, З’Є́ДНУВАТИСЯ, ЄДНА́ТИСЯ, ПОВ’Я́ЗУВАТИСЯ, БЛОКУВА́ТИСЯ.

ОБОВ’ЯЗКО́ВИЙ (який є прикметою кого-, чого-небудь), НЕОДМІ́ННИЙ, НЕЗМІ́ННИЙ, ВІ́ЧНИЙ *рідше.*

ОБОВ’ЯЗКО́ВО (незважаючи ні на які обставини, труднощі тощо), НЕОДМІ́ННО, КО́НЧЕ, НЕУХИ́ЛЬНО, БУ́ДЬ-ЩО, БУДЬ-ЩО-БУ́ДЬ, НАПЕ́ВНО [НАПЕ́ВНЕ], НЕМИНУ́ЧЕ.

ОБОРОНОЗДА́ТНИЙ (забезпечений усіма засобами, необхідними для оборони), ОБОРОНОСПРОМО́ЖНИЙ.

ОГОЛО́ШУВАТИ (повідомляти про що-небудь письмово або усно), ОПРИЛЮ́ДНЮВАТИ (у пресі); ПРОГОЛО́ШУВАТИ,

ВИДАВА́ТИ (зі сл. наказ, розпорядження); АНОНСУВА́ТИ *рідше.*

ОДНОМАНІ́ТНИЙ (позбавлений різноманітності, постійно однаковий), МОНОТО́ННИЙ.

ОДНОРІ́ДНИЙ (який має однаковий склад, однакові властивості в усіх своїх частинах), НЕДИФЕРЕНЦІЙО́ВАНИЙ, ГОМОГЕ́ННИЙ *книжн.*

ОДНОЧА́СНО, ВОДНО́ЧАС, РА́ЗОМ, СИНХРО́ННО, РІВНОЧА́СНО, СПІ́ЛЬНО.

ОЗНА́КА (те, що характеризує кого-, що-небудь, відрізняє від інших), ВЛАСТИ́ВІСТЬ, ОСОБЛИ́ВІСТЬ, РИ́СА, ПРИКМЕ́ТА, Я́КІСТЬ; ПРИКМЕ́ТА, ЗНАК, ПОКА́ЗНИК, СВІ́ДЧЕННЯ.

ОКРЕ́МИЙ (який не є частиною цілого), САМОСТІ́ЙНИЙ, ОКРЕ́МІШНІЙ, ОСІ́БНИЙ *рідше.,* НЕЗВ’Я́ЗАНИЙ; ПООДИНО́КИЙ, ДЕ́ЯКИЙ, ОДИНО́КИЙ; ІЗОЛЬО́ВАНИЙ.

ОКРЕ́МО (не разом, не підряд), ЗОКРЕ́МА́, РІ́ЗНО, НА́РІЗНО, ПО́РІЗНО, ОСІ́БНО *рідше.*

ОРГАНІЗА́ЦІЯ (сукупність людей, держав тощо зі спільною метою, програмою тощо); ТОВАРИ́СТВО, ГРОМА́ДА, БРА́ТСТВО; СПІ́ЛКА; ЛІ́ГА, АСОЦІА́ЦІЯ; КООПЕРА́ЦІЯ; КОМПА́НІЯ, КОРПОРА́ЦІЯ.

ОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ (упорядкованість у діях), ЗЛА́ГОДЖЕНІСТЬ, ЛАД.

ОРГАНІЗО́ВУВАТИ (започатковувати що-небудь), СТВО́РЮВАТИ, ЗАСНО́ВУВАТИ, ЗАПОЧАТКО́ВУВАТИ, УТВО́РЮВАТИ, ФОРМУВА́ТИ, ЗАКЛАДА́ТИ; УЛАШТО́ВУВАТИ, ГОТУВА́ТИ.

ОСКА́РЖУВАТИ (офіційно подавати скаргу до вищої інстанції, протестуючи проти чого-небудь), ОПРОТЕСТО́ВУВАТИ, АПЕЛЮВА́ТИ *юр.*

ОСНО́ВА (те, на чому тримається, на що спирається що-небудь), ЗАСА́ДИ *мн.,* ПІДВА́ЛИНИ *перев. мн.,* ҐРУНТ, ПІДҐРУ́НТЯ, ПІДМУРІ́ВОК, ФУНДА́МЕНТ, ПІДСТА́ВА, ТЛО *рідше.*

П

ПАСИ́ВНИЙ (байдужий до всього), НЕАКТИ́ВНИЙ; БЕЗДІЯ́ЛЬНИЙ, НЕДІЯ́ЛЬНИЙ; ІНЕ́РТНИЙ, БЕЗІНІЦІАТИ́ВНИЙ; НЕЕНЕРГІ́ЙНИЙ, СО́ННИЙ *розм.*

ПЕРЕБОРО́ТИ, ПЕРЕМОГТИ́, ПОБОРО́ТИ, ПОДОЛА́ТИ, ЗДОЛА́ТИ, ПЕРЕСИ́ЛИТИ, ПОДУ́ЖАТИ, ЗДУ́ЖАТИ, ЗМОГТИ́ *розм.*

ПЕРЕГЛЯДА́ТИ (вибірково, побіжно читати), ПЕРЕДИВЛЯ́ТИСЯ; ПРОБІГА́ТИ, ПЕРЕГОРТА́ТИ.

ПЕРЕДБА́ЧУВАНИЙ (якого передбачають), СПОДІ́ВАНИЙ, ОЧІ́КУВАНИЙ, ГА́ДАНИЙ, ГІПОТЕТИ́ЧНИЙ *книжн.*

ПЕРЕДЧА́СНИЙ, ЗАВЧА́СНИЙ, ДОЧА́СНИЙ, РА́ННІЙ, ЗАРА́ННІЙ, ЗАШВИДКИ́Й *розм.*

ПЕРЕДЧА́СНО, ЗАВЧА́СНО, ДОЧА́СНО, РА́НО, ЗАРА́НО, ЗАРА́ННЯ, ЗАРА́НІ *розм.,* ЗАВЧАСУ.

ПЕРЕКОНА́ТИСЯ (дійти певного висновку), ПЕРЕСВІ́ДЧИТИСЯ, УПЕ́ВНИТИСЯ.

ПЕРЕКО́НЛИВИЙ, ОБҐРУНТО́ВАНИЙ, УМОТИВО́ВАНИЙ, АРГУМЕНТО́ВАНИЙ, ДОКАЗО́ВИЙ; ВАГО́МИЙ, РЕЗО́ННИЙ, ПРОМО́ВИСТИЙ.

ПЕРЕМОГТИ́ *кого, що* (подолати когось), ПОБОРО́ТИ, ЗБОРО́ТИ, ПЕРЕБОРО́ТИ, ПОДОЛА́ТИ, ЗДОЛА́ТИ; ПОДУЖАТИ, ЗДУ́ЖАТИ ПЕРЕСИ́ЛИТИ; ЗЛАМА́ТИ [ЗЛОМИ́ТИ] *розм.* (позбавити супротивника змоги дати відсіч); РОЗБИ́ТИ, РОЗГРОМИ́ТИ, ПОГРОМИ́ТИ, РОЗТРОЩИ́ТИ, ПОТРОЩИ́ТИ, ДОБИ́ТИ *кого, що*.

ПЕРЕСЕЛЕ́НЕЦЬ (той, хто переселився на інше місце проживання), ІММІГРА́НТ, ЕМІГРА́НТ.

ПЕРЕСЕ́ЛЕННЯ (зміна місця проживання), ПЕРЕЇ́ЗД, ЕМІГРА́ЦІЯ, В’ЇЗД, ІММІГРА́ЦІЯ.

ПЕРЕСЛІ́ДУВАННЯ *кого, чого і без додатка*, ГОНІ́ННЯ, ЦЬКУВА́ННЯ *кого, чого і без додатка*.

ПОВАЖА́ТИ *кого, що* (виявляти повагу до когось, чогось), ШАНУВА́ТИ, ЦІНУВА́ТИ, СХИЛЯ́ТИСЯ *перед ким-чим, підсил.,* ВКЛОНЯ́ТИСЯ *перед ким-чим, підсил.,* ОБО́ЖНЮВАТИ *підсил.*

ПОВА́ЖНИЙ (який відзначається серйозною, гідною поведінкою), ГІ́ДНИЙ *діал.,* ІМПОЗА́НТНИЙ *книжн.,* РЕСПЕКТА́БЕЛЬНИЙ *книжн.;* ВЕЛИ́ЧНИЙ, ВЕЛИЧА́ВИЙ, САНОВИ́ТИЙ.

ПОВИ́НЕН *присудк. сл.*, МА́Є; МУ́СИТЬ, ЗОБОВ’Я́ЗАНИЙ.

ПОВІДО́МЛЕННЯ (те, що сповіщають комусь), ЗВІ́СТКА, ВІ́СТКА; ІНФОРМА́ЦІЯ, ІНФОРМУВА́ННЯ; ДО́ПОВІДЬ, РЕФЕРА́Т; РА́ПОРТ; ДЕПЕ́ША.

ПОВІДОМЛЯ́ТИ *кого, рідше кому* (сповіщати щось комусь), СПОВІЩА́ТИ; ІНФОРМУВА́ТИ; ОГОЛО́ШУВАТИ *кому,* ПРОГОЛО́ШУВАТИ *кому,* РОЗГОЛО́ШУВАТИ *серед кого;* АНОНСУВА́ТИ *кому, книжн.;* ДОПОВІДА́ТИ, РЕФЕРУВА́ТИ; РАПОРТУВА́ТИ.

ПО́ВНИЙ, ЦІЛКОВИ́ТИЙ, АБСОЛЮ́ТНИЙ.

ПОВСТА́ННЯ (масовий збройний виступ проти когось, чогось), ЗА́КОЛОТ, БУНТ.

ПОДЯ́КА (те, чим відповідають на зроблене добро), ВДЯ́ЧНІСТЬ, ДЯ́КА, ДЯ́КУВАННЯ *літ.*

ПОКА́ЗУВАТИ *кого, що* (давати змогу бачити, розглядати кого-, що-небудь), ДЕМОНСТРУВА́ТИ; ЗНАЙО́МИТИ *з ким-чим,* ВИСТАВЛЯ́ТИ, АФІШУВА́ТИ.

ПОКЛИ́КАННЯ (внутрішня здатність до виконання певної справи), ПРИЗНА́ЧЕННЯ, ПО́ТЯГ, ТЯЖІННЯ.

ПОЛІ́ПШУВАТИ (робити досконалішим), УДОСКОНА́ЛЮВАТИ, МОДЕРНІЗУВА́ТИ; ШЛІФУВА́ТИ, ВІДШЛІФО́ВУВАТИ.

ПОМИЛИ́ТИСЯ (зробити щось неправильно), СХИ́БИТИ, ДА́ТИ МА́ХУ *розм.,* СПІТКНУ́ТИСЯ [СПОТИКНУ́ТИСЯ] *розм.,* ОСТУПИ́ТИСЯ *розм.,* ПОСКОВЗНУ́ТИСЯ *розм.,* ПІДКОВЗНУТИСЯ [ПІДСКОВЗНУТИСЯ] *розм.*.

ПО́МИ́ЛКА, ХИ́БА, ПО́ХИБКА; ПРОВИ́НА *розм.,* ЛЯ́ПСУС *книжн.,* АБЕРА́ЦІЯ *книжн.;* НЕТО́ЧНІСТЬ; ОПИ́СКА, О́ГРІХ (у тексті).

ПОМІ́ТНИЙ (який або якого можна помітити, виокремити з-поміж інших), ПРИМІ́ТНИЙ, ПОКАЗНИ́Й, ПРИКМЕ́ТНИЙ *розм.*

ПОПЕРЕДЖА́ТИ [ПОПЕРЕ́ДЖУВАТИ] (наперед, заздалегідь повідомляти про щось), СПОВІЩА́ТИ; ЗАСТЕРІГА́ТИ.

ПОПЕРЕ́ДЖЕННЯ (наперед, заздалегідь зроблене повідомлення про щось), ЗАСТЕРЕ́ЖЕННЯ, ЗАСТОРО́ГА *рідше,* ПЕРЕСТОРО́ГА; СИГНА́Л.

ПОРУ́ШУВАТИ *що* (робити щось всупереч наказові, законові, традиції тощо; не дотримувати слова, обіцянки), ПЕРЕСТУПА́ТИ, ВІДСТУПА́ТИ *від чого,* ЛАМА́ТИ.

ПОСТІ́ЙНИЙ (який триває безупинно), БЕЗПЕРЕ́РВНИЙ, БЕЗУПИ́ННИЙ, НЕВПИ́ННИЙ, НЕСПИ́ННИЙ, БЕЗПЕРЕСТА́ННИЙ, БЕЗНАСТА́ННИЙ, НЕНАСТА́ННИЙ, НЕПЕРЕ́РВНИЙ, ПОВСЯКДЕ́ННИЙ, ПОВСЯКЧА́СНИЙ, СТА́ЛИЙ, ЩОХВИЛИ́ННИЙ, ПЕРМАНЕ́НТНИЙ *перев. книжн.*; НЕЗМІ́ННИЙ, СТАБІ́ЛЬНИЙ *книжн.,* КОНСТА́НТНИЙ *книжн*.

ПОСТІ́ЙНО (без перерв), БЕЗПЕРЕ́РВНО, БЕЗУПИ́ННО, НЕВПИ́ННО, НЕСПИ́ННО, БЕЗПЕРЕСТА́ННО, БЕЗПЕРЕСТА́НКУ, БЕЗПЕРЕ́СТАНУ, БЕЗНАСТА́ННО, НЕНАСТА́ННО, ПОВСЯКЧА́С, БЕЗЗМІ́ННО, НЕЗМІ́ННО, ПОВСЯКДЕ́ННО, ПОВСЯКЧА́СНО, ПЕРМАНЕ́НТНО *книжн*.

ПОТРІ́БНИЙ [ПОТРІ́БЕН], НЕОБХІ́ДНИЙ *підсил.,* ДОКОНЕ́ЧНИЙ *підсил.,* НЕОДМІ́ННИЙ *підсил.*

ПОХО́ДЖЕННЯ (виникнення, утворення, з’ява чогось), ПОСТАННЯ́ *рідше*, ГЕНЕ́ЗА *книжн.*; ЕТНОГЕНЕ́З; ЕТИМОЛО́ГІЯ.

ПОЧАТКО́ВИЙ (те, що є початком чого-небудь), ПЕРВИ́ННИЙ; ПЕ́РШИЙ, ПЕ́РВІСНИЙ; ПЕРВОРО́ДНИЙ *книжн.*

ПОЯ́СНЮВАТИ *що* (робити що-небудь зрозумілим), З’ЯСО́ВУВАТИ, ВИСВІ́ТЛЮВАТИ, РОЗ’Я́СНЮВАТИ, ТРАКТУВА́ТИ *книжн.;* МОТИВУВА́ТИ *чим* (розкривати причини якоїсь дії чи явища); УТО́ЧНЮВАТИ, ДЕТАЛІЗУВА́ТИ.

ПРА́ВДА, І́СТИНА, АКСІО́МА.

ПРА́ВИЛО, ЗАСА́ДА, НО́РМА, ПРИ́ПИС, У́ЗУС *книжн.;* ЗАКО́Н, ЗА́ПОВІДЬ, ВИМО́ГА, КАНО́Н *церк., книжн.;* ПРИ́НЦИП, ДЕВІ́З.

ПРА́ВИЛЬНИЙ (який відповідає правилам, правді), І́СТИННИЙ, СПРАВЕДЛИ́ВИЙ, ПРАВДИ́ВИЙ *рідше*.

ПРАВНИ́К (фахівець у галузі права), ПРАВОЗНА́ВЕЦЬ, ЮРИ́СТ.

ПРА́ЦЯ (діяльність людини, спрямована на створення чого-небудь), РОБО́ТА, ДІ́ЛО *розм.;* СЛУ́ЖБА, ПРА́КТИКА (лікаря, юриста); ХАЛТУ́РА *перев. зневажл.*

ПРИМІ́ТКА (коментар до чого-небудь), КОМЕНТА́Р, ЗАУВА́ЖЕННЯ, ЗАУВА́ГА; РЕМА́РКА.

ПРИРО́ДНИЙ, НАТУРА́ЛЬНИЙ, ПРО́СТИ́Й, НЕВДА́ВАНИЙ, НЕШТУ́ЧНИЙ.

ПРИТУ́ЛОК (місце, де можна перебути певний час, відпочити, розважитися тощо), ПРИСТАНО́ВИЩЕ, ПРИСТА́НИЩЕ, ПРИСТАНО́ВИСЬКО *розм.,* ОСІ́ДОК.

ПРИХИ́ЛЬНИК (той, хто підтримує, захищає, схвалює кого-, що-небудь), ПРИБІ́ЧНИК *рідше;* ПОБО́РНИК, РЕВНИ́ТЕЛЬ *книжн.*; ПРОЗЕЛІ́Т *книжн.*

ПРИХИ́ЛЬНІСТЬ (почуття доброзичливості до когось, чогось), ПРИ́ЯЗНЬ, СИМПА́ТІЯ, ЛЮБ’Я́ЗНІСТЬ, ПРИВІТНІСТЬ, ФАВО́Р *книжн.*

ПРИШВИ́ДШУВАТИ (збільшувати швидкість якоїсь дії, процесу тощо), ПРИСКО́РЮВАТИ, ФОРСУВА́ТИ, ПІДГАНЯ́ТИ [ПІДГО́НИТИ], ПІДХЛЬО́СТУВАТИ *розм. рідше,* ПІДШТО́ВХУВАТИ *розм*.

ПРОГОЛО́ШУВАТИ (офіційно сповіщати про початок, настання, створення чогось), ДЕКЛАРУВА́ТИ, ПРОКЛАМУВА́ТИ.

ПРОГРА́МА (система політичних поглядів, ідейний напрямок певної організації, групи, політичного діяча тощо), ПЛАТФО́РМА.

ПРОГРЕ́С (перехід від нижчого рівня до вищого), ПО́СТУП, ПІДНЕ́СЕННЯ, ХОДА́ *уроч.*

ПРОМО́ВА (публічне виголошення інформацій, міркувань тощо), ВИ́СТУП, МО́ВА, СЛО́ВО.

ПРОМО́ВЕЦЬ (той, хто виголошує промову), ОРА́ТОР, ДОПОВІ́ДАЧ; РЕЧНИК.

ПРОПАГУВА́ТИ (викладати якісь ідеї, погляди, знання тощо), ПОШИ́РЮВАТИ; ПРОПОВІ́ДУВАТИ [ПРОПОВІДА́ТИ *рідко*], ПРОВО́ДИТИ [ПРОВА́ДИТИ]; ПОПУЛЯРИЗУВА́ТИ.

ПРОЦЕ́С (послідовна зміна станів або явищ), ХІД.

Р

РА́ПТОМ (надзвичайно швидко), РАПТО́ВО, НЕСПОДІ́ВАНО, ЗНЕНА́ЦЬКА, ВРАЗ, ВІДРА́ЗУ, НАРА́З, РА́ЗОМ, НЕЖДА́НО-НЕГА́ДАНО, НЕГА́ДАНО-НЕЖДА́НО, НЕГА́ДАНО-НЕСПОДІ́ВАНО, ЗНА́ГЛА *розм.,* НА́ГЛО *розм.,* ПРИ́ТЬМОМ [ПРИ́ТЬМА] *розм.,* ЗНІЧЕ́В’Я, СПО́ТАЙНА *розм.,* НАГА́ЛЬНО *заст.*

РІЗНИ́ЦЯ (неоднаковість у чомусь), ВІДМІ́ННІСТЬ, НЕСХО́ЖІСТЬ, НЕОДНА́КОВІСТЬ, РІ́ЗНІСТЬ *розм.*

РІЗНОБІ́ЧНИЙ (який охоплює різні аспекти життя), РІЗНОСТОРО́ННІЙ, БАГАТОГРА́ННИЙ, БАГАТОБІ́ЧНИЙ, БАГАТОСТОРО́ННІЙ.

РІЗНО́ВИД (окремий вид якоїсь загальної категорії, типу, явища тощо), ВИДОЗМІ́НА, ВАРІА́НТ, ҐАТУ́НОК; ВАРІА́ЦІЯ, МОДИФІКА́ЦІЯ.

РІЧНИ́ЦЯ (календарна дата, коли закінчується рік від якоїсь події); РОКОВИ́НИ; ЮВІЛЕ́Й.

РІШУ́ЧИЙ, КАТЕГОРИ́ЧНИЙ, ТВЕРДИ́Й, БЕЗАПЕЛЯЦІ́ЙНИЙ, БЕЗЗАПЕРЕ́ЧНИЙ, УЛЬТИМАТИ́ВНИЙ.

РОЗВІ́ДНИК, АГЕ́НТ (назва співробітника розвідки), ШПИГУ́Н, ШПИГ *розм.,* ШПИК *розм.* (поліцейський агент); РЕЗИДЕ́НТ.

РОЗЗБРО́ЮВАТИ (відбирати зброю в кого-небудь; позбавляти когось засобів озброєння); ДЕМІЛІТАРИЗУВА́ТИ (державу).

РОЗТАШУВА́ТИСЯ (зайнявши певний простір) РОЗМІСТИ́ТИСЯ, УЛАШТУВА́ТИСЯ, УМОСТИ́ТИСЯ, УПОРЯДИ́ТИСЯ, УПОРЯДКУВА́ТИСЯ, ПРИМІСТИ́ТИСЯ, ПРИМОСТИ́ТИСЯ *розм.,* ПРИТУЛИ́ТИСЯ *розм.,* ПРИЛІПИ́ТИСЯ *розм.,* ПРИТКНУ́ТИСЯ *розм.,* ПРИХИЛИ́ТИСЯ *розм.;* ДИСЛОКУВА́ТИСЯ *військ.,* ОТАБОРИ́ТИСЯ.

РУЙНУВА́ТИ (ударами, поштовхами, струсом тощо примушувати що-небудь розпадатися), НИ́ЩИТИ, ЗНИ́ЩУВАТИ, ЛАМА́ТИ, РОЗБИВА́ТИ, РОЗВА́ЛЮВАТИ, ТРОЩИ́ТИ, ГРОМИ́ТИ, ВАЛИ́ТИ, ЗАВА́ЛЮВАТИ, ВИСА́ДЖУВАТИ, РОЗВЕРТА́ТИ, РОЗЛА́МУВАТИ, РОЗРУЙНО́ВУВАТИ, РОЗГРО́МЛЮВАТИ; ПЛЮНДРУВА́ТИ, РОЗОРЯ́ТИ; РОЗНО́СИТИ *розм.* (водою); РОЗПИРА́ТИ *розм.* (із середини).

РЯД (сукупність чого-, кого-небудь розташованих поруч), НИ́ЗКА, ЛАНЦЮ́Г, ЛІ́НІЯ, ЯРУС, ГАЛЕРЕ́Я, ВЕРВЕ́ЧКА, ГРЯДА́ (однорідних предметів); ЦИКЛ; КОГО́РТА, ФАЛА́НГА; ПЛЕЯ́ДА, СУЗІ́Р’Я (особливо видатних).

С

СВАВІ́ЛЛЯ (необмежена влада, що ґрунтується на насильстві; відсутність законності, справедливості), СВАВО́ЛЯ, БЕЗЗАКО́ННЯ, ДЕСПОТИ́ЗМ, ТИРАНІЯ, ТИРА́НСТВО.

СВІ́ДЧЕННЯ (певні міркування або факти, які підтверджують істинність чого-небудь), ПІДТВЕ́РДЖЕННЯ, ПОСВІ́ДЧЕННЯ *рідше,* РЕЗО́Н *розм.;* АРГУМЕ́НТ, ДО́КАЗ.

СВІ́ДЧИТИ *про що* (бути доказом чого-небудь), ПІДТВЕ́РДЖУВАТИ *що,* ЗАСВІ́ДЧУВАТИ *що, про що,* ПОСВІ́ДЧУВАТИ, ПОКА́ЗУВАТИ *що;* ДЕМОНСТРУВА́ТИ *що,* ВКА́ЗУВАТИ *на що,* ГОВОРИ́ТИ *про що.*

СВІТО́ГЛЯД (система суджень, думок про життя, природу, суспільство), ПЕРЕКОНА́ННЯ *мн.,* ПО́ГЛЯДИ *мн.,* ФІЛОСО́ФІЯ, ІДЕОЛО́ГІЯ; СВІТОРОЗУМІ́ННЯ, СВІТОСПРИЙМА́ННЯ, СВІТОСПРИЙНЯТТЯ́.

СИ́ЛА[1] (фізична енергія істоти), МІЦЬ, МОГУ́ТНІСТЬ *підсил.,* СНАГА́, НАСНА́ГА.

СИ́ЛА[2] (ступінь вияву чого-небудь), ПОТУ́ЖНІСТЬ, ІНТЕНСИ́ВНІСТЬ; БЕЗМЕ́ЖЖЯ *підсил.,* БЕ́ЗМІР *підсил.,* БЕ́ЗКРАЙ *підсил.,* ГЛИБИНА́ *підсил.,* БЕЗО́ДНЯ *підсил.*

СИ́ЛЬНИЙ[1] (який відзначається великою фізичною силою), ДУ́ЖИЙ, МІЦНИ́Й, МОГУ́ТНІЙ *підсил.,* ЗДОРО́ВИЙ *розм.,* ДВОЖИ́ЛЬНИЙ *підсил. розм.,* СТОЖИ́ЛЬНИЙ *підсил. розм.,* СТОСИ́ЛИЙ *підсил. поет.;* ПОВНОСИ́ЛИЙ; М’ЯЗИ́СТИЙ, МУСКУЛИ́СТИЙ, МУСКУЛЯ́СТИЙ, ЖИ́ЛАВИЙ.

СИ́ЛЬНИЙ[2] (який виявлений з великою силою), ВЕЛИ́КИЙ, ГЛИБО́КИЙ; ГО́СТРИЙ (про тугу, гнів тощо); БЕЗМЕ́ЖНИЙ, БЕЗМІ́РНИЙ, БЕЗКРА́ЙНІЙ, БЕЗКРА́ЇЙ, БЕЗКОНЕ́ЧНИЙ, НЕЗМІ́РНИЙ, НЕЗМІ́РЯНИЙ, БЕЗДО́ННИЙ *поет.,* БЕЗТЯ́МНИЙ *підсил.,* НЕСТЯ́МНИЙ *підсил.,* ЛЮ́ТИЙ *підсил.,* НЕСАМОВИ́ТИЙ *підсил.,* ШАЛЕ́НИЙ *підсил.,* СТРАШНИ́Й *підсил. розм.,* СТРАШЕ́ННИЙ *підсил. розм.,* СТРАШЕ́ЗНИЙ *підсил. розм. рідше,* СТРАХІТЛИ́ВИЙ *підсил. розм.*

СКАСО́ВУВАТИ (визнавати, оголошувати що-небудь нечинним), ВІДМІ́НЮВАТИ, ВІДМІНЯ́ТИ, ПРИПИНЯ́ТИ, АНУЛЬО́ВУВАТИ; НУЛІФІКУВА́ТИ *фін.*

СЛА́БНУТИ[1] (ставати меншим за ступенем вияву), СЛА́БШАТИ, СЛАБІ́ШАТИ, ПОСЛА́БЛЮВАТИСЯ, МЕ́НШАТИ, ЗМЕ́НШУВАТИСЯ, ПРИМЕ́НШУВАТИСЯ, ЗНИ́ЖУВАТИСЯ, СПАДА́ТИ, ВІДДАЛЯ́ТИСЯ; УЛЯГА́ТИСЯ (перев. про явища природи); ЛЕ́ГШАТИ, ПОЛЕ́ГШУВАТИСЯ, ВІДПУСКА́ТИ, ВІДЛЯГА́ТИ, ПОПУСКА́ТИ, ПРИТУ́ПЛЮВАТИСЯ (про біль, хворобу, неприємні відчуття тощо).

СЛА́БНУТИ[2] (ставати слабшим, втрачати силу), СЛА́БШАТИ, СЛАБІ́ШАТИ, ТАМУВА́ТИСЯ, УГАМО́ВУВАТИСЯ, УТИ́ШУВАТИСЯ, УТИША́ТИСЯ, УТИХОМИ́РЮВАТИСЯ, МЕ́РКНУТИ, МЕ́РКТИ, ПРИМЕРКА́ТИ, ГА́СНУТИ, ЗГАСА́ТИ, ПРИГАСА́ТИ.

СМІЛИ́ВИЙ (який не знає страху, не боїться небезпеки), ХОРО́БРИЙ, ВІДВА́ЖНИЙ *підсил.,* МУ́ЖНІЙ *підсил.,*

НЕБОЯЗКИ́Й, НЕЛЯКЛИ́ВИЙ, НЕПОЛОХЛИ́ВИЙ, ВІДЧАЙДУ́ШНИЙ *підсил.,* ЗУХВА́ЛИЙ *підсил.,* ДЕРЗНОВЕ́ННИЙ *підсил. уроч.*

СОЮ́З, АЛЬЯ́НС, КОАЛІ́ЦІЯ, ЄДНА́ННЯ; СПІЛЬНОТА.

СПІВДРУ́ЖНІСТЬ (взаємна дружба, єднання), СПІВДРУ́ЖБА, БРАТЕ́РСТВО, БРА́ТСТВО, СОЛІДА́РНІСТЬ, ПОБРАТИ́МСТВО.

СПІВПРА́ЦЯ (форма організації праці, за якої різні люди, колективи, держави тощо разом беруть участь у тому самому процесі), СПІВРОБІ́ТНИЦТВО, КООПЕРА́ЦІЯ.

СПРА́ВЖНІЙ[1] (який є насправді), РЕА́ЛЬНИЙ, ФАКТИ́ЧНИЙ, ПРАВДИ́ВИЙ, ЖИВИ́Й, ДОСТЕМЕ́ННИЙ, СУ́ЩИЙ *розм.,* ВЛАСТИ́ВИЙ *заст.,* ІСТО́ТНИЙ.

СПРА́ВЖНІЙ[2] (не фальшивий або який не є копією чого-небудь), НЕПІДРО́БНИЙ, НЕПІДРО́БЛЕНИЙ; АВТЕНТИ́ЧНИЙ *книжн.*; ОРИГІНА́ЛЬНИЙ; ЧИ́СТИЙ, ЩИ́РИЙ (про метали та вироби з них).

СПРА́ВЖНІЙ[3] (який є правдивим), ІСТИННИЙ, СПРАВДЕ́ШНІЙ *розм.,* СПРА́ВДІШНІЙ *розм.*

СТАНО́ВИЩЕ (сукупність умов, у яких є хто-, що-небудь), СТАН, СИТУА́ЦІЯ, ОБСТА́ВИНИ.

СТЕ́ЖИТИ (наглядати за ким-, чим-небудь), ВИСТЕ́ЖУВАТИ, НАГЛЯДА́ТИ, НАЗИРА́ТИ, ПИЛЬНУВА́ТИ, ЧАТУВА́ТИ,

ПРОСТЕ́ЖУВАТИ, ПІДГЛЯДА́ТИ; ПОЛЮВА́ТИ; НАДЗИРА́ТИ *розм.,* ПРИПИЛЬНО́ВУВАТИ *розм.*, ШПИГУВА́ТИ.

СТИ́СЛИЙ (викладений, висловлений коротко, без деталей), КОРО́ТКИЙ, НЕБАГАТОСЛІ́ВНИЙ; КОРОТКОМО́ВНИЙ, НЕВЕЛЕМО́ВНИЙ, СКУПИ́Й; ЛАКОНІ́ЧНИЙ, ЛАПІДА́РНИЙ *книжн.* (короткий, але дуже чіткий); КОНСПЕКТИ́ВНИЙ; ТЕ́ЗИСНИЙ (викладений тезами); ТЕЛЕГРА́ФНИЙ (максимально стислий); ОДНОСКЛАДО́ВИЙ.

СУМІ́ЖНИЙ (розташований поряд з чим-небудь), ПРИЛЕ́ГЛИЙ, СУСІ́ДНІЙ.

СУМНІ́ВНИЙ, НЕПЕ́ВНИЙ, МАЛОЙМОВІ́РНИЙ, ГІПОТЕТИ́ЧНИЙ; НЕПЕРЕВІ́РЕНИЙ; НЕВІРОГІ́ДНИЙ, НЕДОСТОВІ́РНИЙ.

СУПЕРЕ́ЧНІСТЬ (коли що-небудь одне спростовує щось інше), СУПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ, КОНТРОВЕ́РЗА; НЕЗЛА́ГОДЖЕНІСТЬ, НЕУЗГО́ДЖЕНІСТЬ, НЕЗГІ́ДНІСТЬ (в оцінках, поглядах); АНТАГОНІ́ЗМ.

СУЧА́СНИЙ (який є тепер), ТЕПЕ́РІШНІЙ, НИ́НІШНІЙ, СЬОГОЧА́СНИЙ, СЬОГО́ДНІШНІЙ, СЬОГОДЕ́ННИЙ *поет.,* НОВОЧА́СНИЙ *поет.;* МОДЕ́РНИЙ.

СУЧА́СНІСТЬ, СЬОГОДЕ́ННЯ, СЬОГОДЕ́ННІСТЬ, СЬОГО́ДНІШНЄ; ТЕПЕ́РІШНІСТЬ, ТЕПЕ́РІШНЄ.

СХО́ЖИЙ (який має спільні ознаки з ким-, чим-небудь) ПОДІ́БНИЙ, АНАЛОГІ́ЧНИЙ, ОДНОТИ́ПНИЙ; ДОСТЕМЕ́ННИЙ *підсил.*

розм., ТОЧНІ́СІНЬКИЙ *підсил. розм.;* ВИ́КАПАНИЙ *розм.*; СПІВЗВУ́ЧНИЙ.

СХО́ЖІСТЬ (сукупність схожих ознак), ПОДІ́БНІСТЬ, СПІВЗВУ́ЧНІСТЬ, СПІВЗВУ́ЧЧЯ; АНАЛОГІ́ЧНІСТЬ, АНАЛО́ГІЯ, ПАРАЛЕЛІ́ЗМ; Є́ДНІСТЬ.

Т

ТАЄ́МНИЙ[1] (який навмисне приховують від інших; відомий небагатьом), ПОТАЄ́МНИЙ, ПРИХО́ВАНИЙ, ЗАХО́ВАНИЙ, СХО́ВАНИЙ, ТАЄМНИ́ЧИЙ.

ТАЄ́МНИЙ[2] (який не підлягає розголошенню; який тримають у таємниці), ПОТАЄ́МНИЙ, ПРИХО́ВАНИЙ, НЕГЛА́СНИЙ; ЗАЛАШТУНКО́ВИЙ, КОНФІДЕНЦІ́ЙНИЙ *книжн*.

ТОВАРИ́СТВО (група людей), КОМПА́НІЯ, ГРОМА́ДА, ВАТА́ГА, БРА́ТІЯ *ірон.,* БРАТВА́ *фам.,* БРА́ТТЯ *заст.,* СУСПІ́ЛЬСТВО *заст.,* ПАНІБРА́ТСТВО *заст.;* БОМО́НД (аристократичне).

ТОТО́ЖНИЙ (такий самий, однаковий із чимось; цілком відповідний), РІВНОЗНА́ЧНИЙ, РІВНОЦІ́ННИЙ, ДОСТЕМЕ́ННИЙ; АДЕКВА́ТНИЙ *книжн.,* ІДЕНТИ́ЧНИЙ *книжн.,* ЕКВІВАЛЕ́НТНИЙ *книжн*.

ТРЕ́БА *предик.,* ПОТРІ́БНО, НЕОБХІ́ДНО, ПОДОБА́Є, НАЛЕ́ЖИТЬ, ВА́РТО.

ТРО́ХИ (не дуже сильно), ДЕ́ЩО, ЗЛЕ́ГКА, ТРО́ШКИ [ТРІ́ШКИ] *розм.,* ПОТИХЕ́НЬКУ [ПОТИХЕ́НЬКО] *розм.,* ПОТИХЕ́СЕНЬКУ *розм.*

У

УКА́З (документ, який має силу закону), ПОСТАНО́ВА, ДЕКРЕ́Т, АКТ, УНІВЕРСА́Л.

УНИКА́ТИ (намагатися не зустрічатися, не спілкуватися під час зустрічі з кимось), ОБМИНА́ТИ [ОМИНАТИ], ОБХО́ДИТИ, СТОРОНИ́ТИСЯ, ВІДВЕРТА́ТИСЯ *від кого,* МИНА́ТИ.

УНІТА́РНИЙ (який становить одне ціле), ОБ’Є́ДНАНИЙ, СОБО́РНИЙ, НЕПОДІ́ЛЬНИЙ, МОНОЛІ́ТНИЙ.

УПЕ́ВНЕНИЙ [ВПЕ́ВНЕНИЙ] *у кому, чому, перев. зі спол. що* (який має тверде переконання щодо когось, чогось), ПЕРЕКО́НАНИЙ, ПЕ́ВНИЙ [ПЕ́ВЕН].

УПЕРЕ́ДЖЕНИЙ, ТЕНДЕНЦІ́ЙНИЙ, НЕОБ’ЄКТИ́ВНИЙ, НЕБЕЗСТОРО́ННІЙ.

УПЕРЕ́ДЖЕННЯ (хибна думка про кого-, що-небудь), УПЕРЕ́ДЖЕНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІ́ЙНІСТЬ, НЕОБ’ЄКТИ́ВНІСТЬ.

УСТА́ЛЕНИЙ, УЗВИЧА́ЄНИЙ, СТА́ЛИЙ, СТІЙКИ́Й.

УСТАНО́ВЛЮВАТИ [ВСТАНО́ВЛЮВАТИ] (робити що-небудь законним), УТВЕ́РДЖУВАТИ, УЗАКО́НЮВАТИ, ЛЕГАЛІЗУВА́ТИ, КАНОНІЗУВА́ТИ, ДЕКРЕТУВА́ТИ.

Ф

ФАХ, СПЕЦІА́ЛЬНІСТЬ, ПРОФЕ́СІЯ, РЕМЕСЛО́; КВАЛІФІКА́ЦІЯ.

ФАХІВЕ́ЦЬ (той, хто має глибокі знання та навички із чого-небудь), СПЕЦІАЛІ́СТ, СПЕЦ *розм.;* ПРОФЕСІОНА́Л; МА́ЙСТЕР.

ФА́ХОВИЙ (пов’язаний з яким-небудь фахом), ПРОФЕСІ́ЙНИЙ, СПЕЦІА́ЛЬНИЙ.

Х

ХВИЛЮВА́ТИ (виводити когось із душевної рівноваги), НЕПОКО́ЇТИ, БЕНТЕ́ЖИТИ, ТУРБУВА́ТИ, ТРИВО́ЖИТИ, РОЗТРИВО́ЖУВАТИ, ЗБЕНТЕ́ЖУВАТИ, РОЗ’Я́ТРЮВАТИ, РОЗБУ́РХУВАТИ, ПОРУ́ШУВАТИ, ЗАЧІПА́ТИ, БАЛАМУ́ТИТИ *розм.,* КАЛАМУ́ТИТИ *розм.*

ХВИЛЮВА́ТИСЯ (бути занепокоєним, відчувати тривогу, неспокій), НЕПОКОЇТИСЯ, БЕНТЕ́ЖИТИСЯ, ТУРБУВА́ТИСЯ, ТРИВО́ЖИТИСЯ.

Ц

ЦИВІ́ЛЬНИЙ, НЕВІЙСЬКО́ВИ́Й, ШТА́ТСЬКИЙ, ГРОМА́ДСЬКИЙ; МИ́РНИЙ (який належить мирному населенню).

ЦІЛКО́М *присл.* (до кінця), ПО́ВНІСТЮ, АБСОЛЮ́ТНО, ЗО́ВСІМ, ЦІЛКОВИ́ТО, ОСТАТО́ЧНО, СПОВНА́, ТО́ЧНО, ПО́СПІЛЬ, ПРИ́ТЬМОМ *розм.,* ГЕТЬ *розм.,* ГЕТЬ-ЧИ́СТО *розм.,* КРУГО́М *розм.,* НА́СКРІЗЬ; ДОЩЕ́НТУ, ДОТЛА́, ДО́ЧИ́СТА *розм.,* ЧИ́СТО *розм.,* НА́ЧИСТО *розм.* (нічого не залишаючи).

Ч

ЧЕ́СНИЙ, ПРАВДИ́ВИЙ, ЧИ́СТИЙ; ПОРЯ́ДНИЙ (не здатний на погані, вчинки); НЕЗАПЛЯМО́ВАНИЙ, НЕЗАПЛЯ́МЛЕНИЙ; ДО́БРИЙ, ДОБРОЧЕ́СНИЙ.

ЧИ́ННИК (причина якогось процесу), ФА́КТОР, АГЕ́НТ.

Ш

ШАБЛО́Н (зразок, позбавлений індивідуальності), ЗАГА́ЛЬНИК, ШТАМП, СТАНДА́РТ, ТРАФАРЕ́Т, СТЕРЕОТИ́П.

ШАБЛО́ННИЙ (позбавлений індивідуальності, оригінальності), ШАБЛО́НОВИЙ, ШТАМПО́ВАНИЙ, СТАНДА́РТНИЙ, ТРАФАРЕ́ТНИЙ, СТЕРЕОТИ́ПНИЙ; РУТИ́ННИЙ.

Щ

ЩОДЕ́ННИЙ (який є, буває, відбувається щодня), ПОВСЯКДЕ́ННИЙ, ПОДЕ́ННИЙ; БУ́ДНІЙ, БУДЕ́ННИЙ; ЖИТТЄ́ВИЙ, ЖИТЕ́ЙСЬКИЙ *книжн.*

ЩОДНЯ́ (кожного або протягом кожного дня), ЩОДЕ́ННО, ПОВСЯКДЕ́ННО, ПОВСЯКДЕ́НЬ, ЩОДНИ́НИ.

ЩО-НЕ́БУДЬ *займ. неознач.,* ЩО, АБИ́ЩО, ХТОЗНА-ЩО.

Я

Я́ВИЩЕ (те, що сталося, відбулося або наявне), ПОДІ́Я, ФАКТ.

Я́КОСЬ *присл. неознач.* (якимось чином, як доведеться), ЯК-НЕ́БУДЬ, АБИ́ЯК, Я́КОСЬ-ТО, СЯК-ТА́К *розм.,* ТАК-СЯ́К *розм.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус М. П., Сербенська О. А. Екологія українського слова : практичний словничок-довідник. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 88 с.

2. Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. К.: Варта, 1995. 384 с.

3. Бутенко Л. В. Як правильно сказати? : довідник з українського слововживання. Алчевськ : Донгу, 2006. 203 с.

4. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики : 253 000 слів / В. Т. Бусел та ін. (уклад.); В. Т. Бусел (голов. ред.). К. ; Ірпінь : Перун, 2008. VIII, 887 с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 слів / В. Т. Бусел (уклад. і голов. ред.). К. ; Ірпінь : Перун, 2007. 1736 с.

6. Волощак Марія. Неправильно-правильно : Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. К. : Просвіта, 2004. 159 с.

7. Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови : понад 23 000 слів. К. : Наукова думка, 2008. 287 с.

8. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення К. : КММ, 2019. 208 с.

9. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. К. : Знання, 2006. 367 с.

10. Дзюбишина-Мельник Н. Я., Лаврінець О. Я., Симонова К. С., Ціпцюра Л. Ф. Читай і знай! : довідник-практикум

з граматики і стилістики сучасної української мови : навч. посіб. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 198 с.

11. Дорошенко Т. С. Великий комплексний словник української мови. Х. : Торсінг плюс, 2009. 768 с.

12. Загнітко А. П., Щукіна І. А. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова : від А до Я. Донецьк : БАО, 2008. 704 с.

13. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін.; С. Я. Єрмоленко (ред.); НАН України. Інститут української мови. К. : Довіра, 2002. 170 с.

14. Курило Олена. Уваги до сучасної української літературної мови. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 303 с.

15. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. : 200 000 слів / В. Яременко, О. Сліпушко (уклад.). К. : Аконіт, 2007.

16. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. К. : Довіра, 2007. 575 с.

17. Пономарів О. Д. Українське слово для всіх і для кожного К. : Либідь, 2013. 360 с.

18. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. К. : Видавничий центр «Просвіта», 2001. 204 с.

19. Словник-довідник з культури мовлення : навч. посіб. / П. Є. Ткачук (упоряд.). Кам'янець-Подільський, 2003. 124 с.

20. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 000 слів і словосполучень / О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк (уклад.); Г. П. Півторак (відп. ред.); НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. К. : Довіра, 2006. 790 с.

21. Сучасний тлумачний словник української мови : 55 000 слів : Розгорнуті пояснення до слів. Спільнокореневі слова. Слова-синоніми. Фразеологічні звороти / А. М. Яковлєва, Т. М. Афонська (уклад.) ; С. В. Ломакович (заг. ред.). Х. : ПП «Торсінг плюс», 2006. 670 с.

22. Український правопис / Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Інститут української мови НАН України. К. : Наук. думка, 2019.

23. Федотюк П. К. Добродії та лихочвори : Етюди про мову (з редакторських записників). К. : Видавничий центр «Просвіта», 2005. 287 с.

24. Фразеологічний словник української мови : у 2-х т. К. : Наукова думка, 1993.

Навчальне видання

Демська Орися Мар’янівна
Голіченко Лариса Миколаївна
Алтицева Леся Юріївна
Житар Ірина Василівна
Кавера Наталія Вікторівна
Паршак Катерина Дмитрівна

ДЕРЖАВНА МОВА

Навчальний посібник

Надруковано в авторській редакції

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк.
Обл.-вид. арк. Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Національна академія СБ України,
вул. М. Максимовича, 22, м. Київ-22, 03022
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 99 від 23.06.2000

«Дерево життя» – маріупольська перлина мозаїчної монументалістики. Авторка мозаїки «Дерево життя» українська художниця-дисидентка Алла Горська, використовуючи архаїчні символи дерева та птаха, творчо переповіла міф наших предків про створення Всесвіту. Світове Дерево – символ порядку та ладу. Воно уособлює єдність світу, що постав з хаосу. Гілля Дерева занурене в космічний світ, де перебувають боги й душі померлих предків; стовбур – між землею і небом; коріння – у підземному світі. У кроні дерева заховане гніздо птаха. У мозаїці поєдналися уявлення про час (минуле – сучасне – майбутнє), простір (небо – земля – підземний світ).

Панно «Дерево життя» занесено до списку культурних надбань ЮНЕСКО.